De Voorst

Cultuurhistorische analyse en waardenstelling

Albers Adviezen Historische Parken

Anja Guinée – Landschapsarchitectuur

De Voorst

Cultuurhistorische analyse en waardenstelling

Opdrachtgever: Geldersch Landschap & Kasteelen

Contactpersoon:

Ciska van der Genugten

Auteurs:

Dr. Lucia Albers

Ir. Anja Guinée

Juli 2019

Albers Adviezen historische parken
Hietveldweg 25
7361 AB Beekbergen
055-5061395 / 0651003231
info@AlbersAdviezen.nl
www.historischeparken.nl

Anja Guinée – Landschapsarchitectuur
Statensingel 92A
3039 LS Rotterdam
010-4657171 / 0613254293
awj.guinee@kpnmail.com

Inhoud

Algemene gegevens **6**
Inleiding **8**
Samenvatting **10**
1 Het landschap van De Voorst **14**
1.1 De landvorming van de westelijke Achterhoek 14
1.2 Vorming van verschillende soorten bodems 14
1.3 Het zeventiende-eeuwse agrarische landschap 16
2 Historie De Voorst **17**
2.1 Fase 1 1190- 1685 De oude Voorst 17
2.2 Fase 2 1685-1758 Classicistische aanleg De Voorst, ’t Velde, Baank, Den Dam, Boedelhof 20
2.3 Fase 3 1759-1811 Uitbreiding geometrisch lanenstelsel, rococo slingerpaadjes 37
2.4 Fase 4 1811 -1846 Transformaties in landschapsstijl, uitbreiding grondbezit 45
2.5 Fase 5 1846-1852 Afbraak- en bouwwerkzaamheden door speculant 52
2.6 Fase 6 1852-1875 Beheer met nadruk op landbouw, vermindering bos 55
2.7 Fase 7 1875-1908 Veel nieuwe gebouwen 56
2.8 Fase 8 1908 – 1940 Renovatie in gemengde stijl 59
2.9 Fase 9 1951-1988 Moderne veranderingen 73
2.10 Overzicht aanlegfasen De Voorst – wat is verdwenen, wat is nog aanwezig? 76
3 Huidige situatie **83**
3.1 Algemene rondgang en beleving door bezoekers 83
3.2 Nadere beschouwing van wat nog over is van de historische aanleg 85
4 Conclusies **110**
5 Waardenstelling **114**
5.1 Cultuurhistorische, tuinhistorische waardering 114
5.2 Aanleg – Tuinarchitectonische/Tuinkunst invalshoek 116
5.3 Monument – historische invalshoek 118
5.4 Erfgoed – sociaal maatschappelijke invalshoek 118
6 Aanbevelingen **120**
6.1 Algemeen 120
6.2 Onderdelen 120
7 Documentatie **130**
Bijlage De Voorst, Chronologisch overzicht **134**

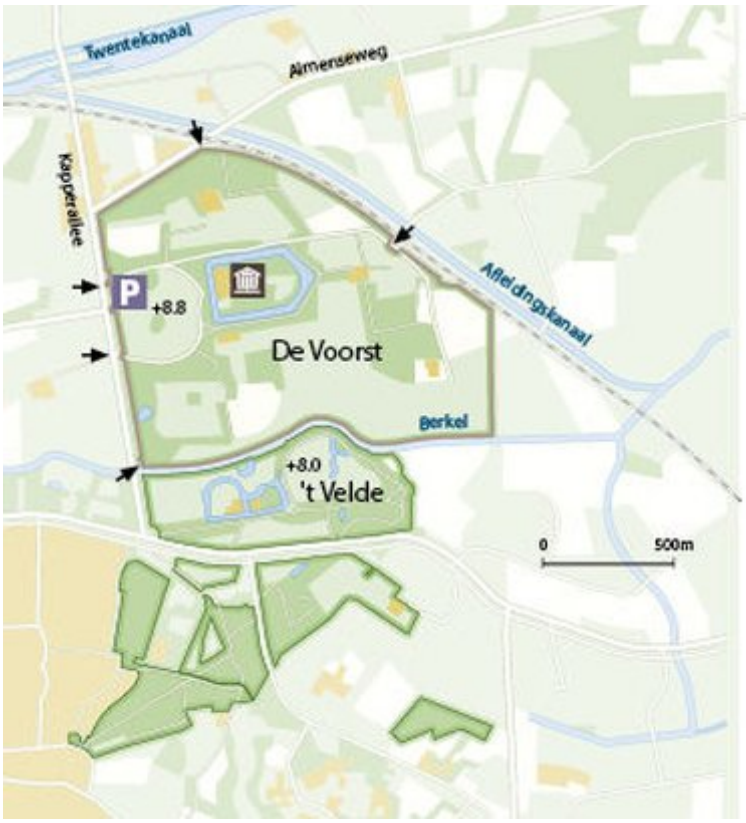

Terreinen in bezit van Geldersch Landschap &Kasteelen

Algemene gegevens

Huis De Voorst, Binnenweg 2, 7211 MA Eefde

Gemeente Lochem

Was (tot 2000) gemeente Gorssel sectie G8-G7

131 ha, waarvan 110 ha Rijksmonument, beschrijving, okt 1997

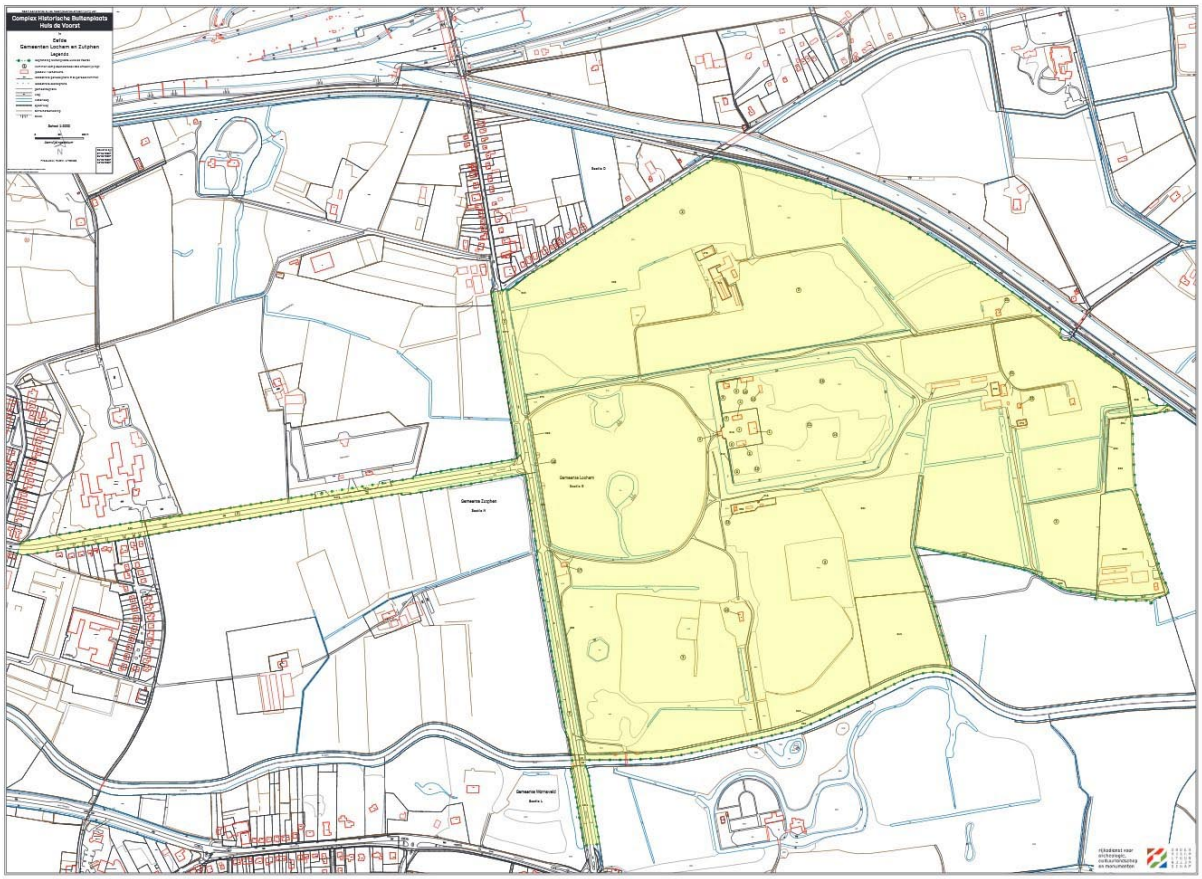

Het rijksbeschermde gebied (bolletjeskaart) van De Voorst (Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

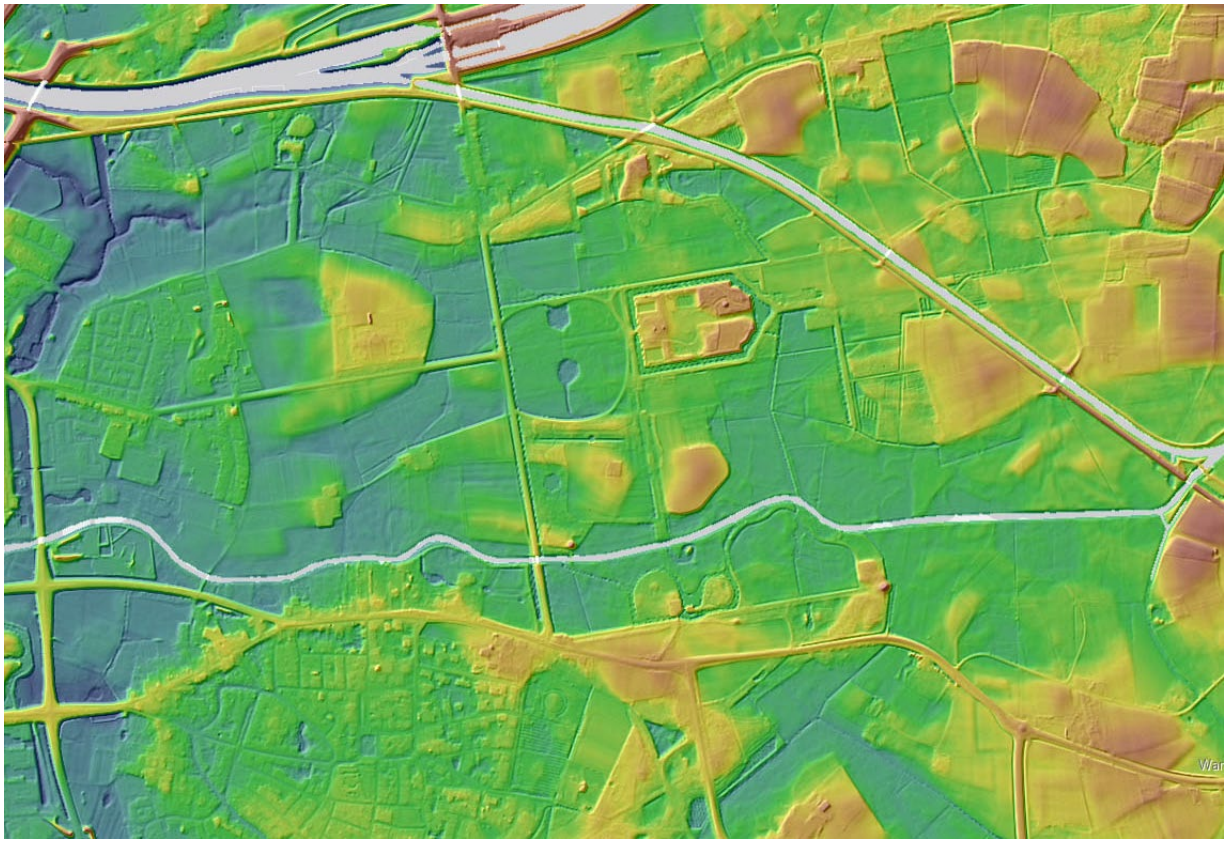

De gecombineerde weergave van maaiveldhoogten en 'hillshade' tonen hoe het complex De Voorst in het natuurlijke terrein is ingepast. (Algemene Hoogtekaart van Nederland)

Inleiding

Huis De Voorst heeft een lange en belangwekkende geschiedenis, vooral omdat de gunsteling van koning-stadhouder Willem III, Arnold Joost van Keppel er zijn landhuis met bijbehorende tuin, park en lanen kon laten aanleggen door dezelfde architecten als op 't Loo en mede op rekening van Willem III. Van de grootse Frans-classicistische aanleg is veel bewaard gebleven.
Bijzonder veel mensen met hoge posities, veelal adellijke lieden, hebben na van Keppel in het huis gewoond en het landgoed aan de heersende mode en hun economische belangen aangepast. Van de 19de eeuwse aanleg in landschapsstijl is nog veel in het terrein aanwezig. Hetzelfde geldt voor het werk van tuinarchitect L.A. Springer uit het begin van de 20^{e} eeuw.
Agrarisch landschap, geometrisch classicisme, landschapsstijl en neostijl zijn met elkaar verweven op De Voorst. Van alle perioden zijn structuren en elementen bewaard gebleven zonder dat een van de tijdlagen domineert. Met elkaar getuigen ze nog steeds van de grootsheid die De Voorst tentoonspreidde onder Arnold Joost van Keppel.
Ook van de oude Voorst zijn naast een archeologische vindplaats nog zichtbare sporen van aanleg in het park aanwezig. Dat maakt het complex nog interessanter.

De oude geschiedenis van De Voorst is op schrift gesteld door J. de Graaf (1918) en door H. W. Werner (1926), die weer gebruik maakte van Tadama's geschiedenis van Zutphen, 1856. Zo zijn er veel meer voorbeelden waar de ene auteur de ander overschrijft. Om te kunnen volgen wie de eerste bron was, is de literatuurlijst chronologisch opgebouwd.

In de tekst zijn de personen die eigenaar waren alle vermeld met hun functies en hetgeen zij op De Voorst verrichtten. Bovendien is de volledige reeks van eigenaren als bijlage opgenomen in de "Chronologie van eigenaren en gebeurtenissen" achterin het rapport.

1836 A. Vlogman, Gezigt op den Huize De Voorst, aquarel op papier, part. Coll.; lit. J. Harenberg, 1981,beeldbank RCE 20081243

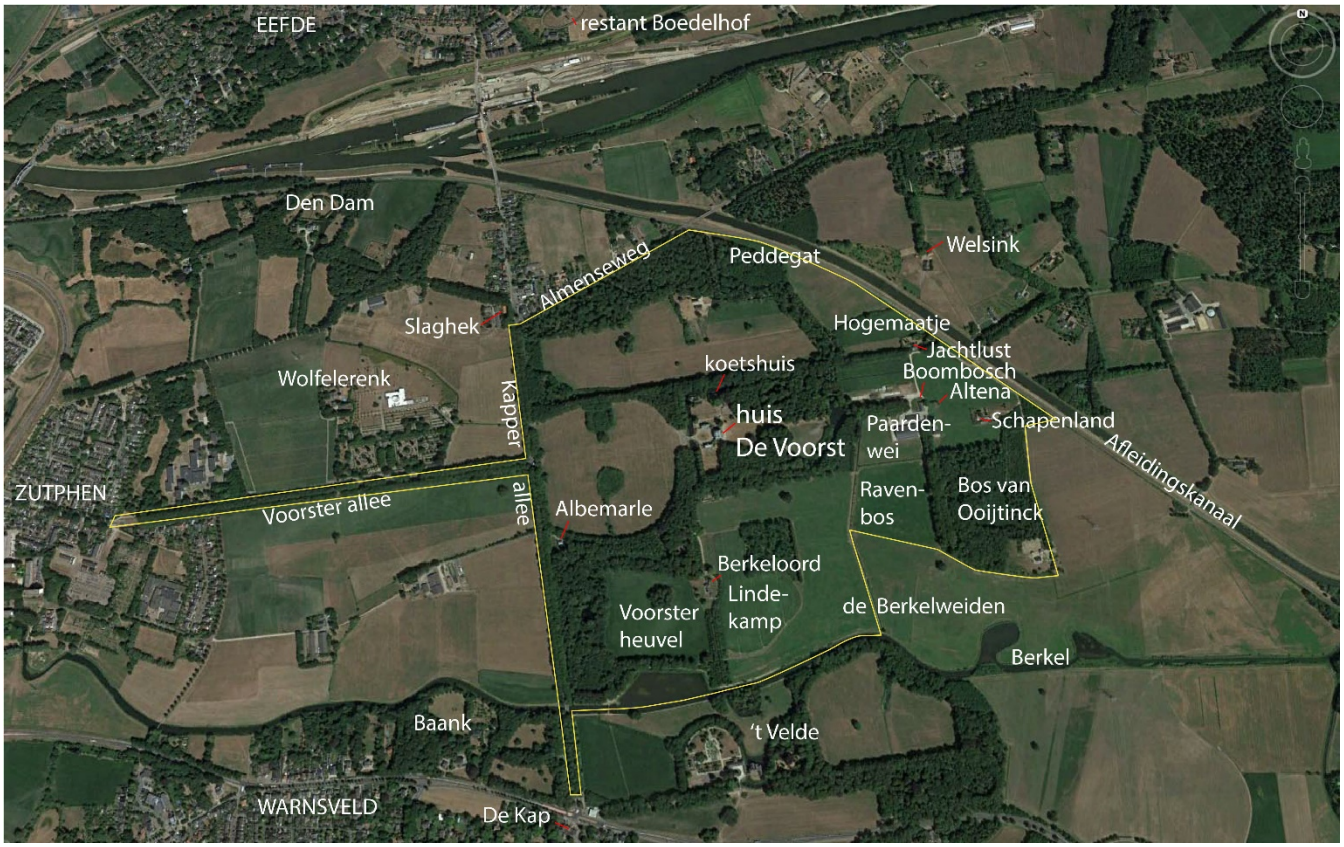

Toponiemen. De gele lijnen geven aan welke terrein beschermd zijn en worden beheerd door Geldersch Landschap & Kasteelen.

Samenvatting

(H1) Landgoed De Voorst ligt in het westelijk deel van De Graafschap, in het stroomgebied van de IJssel en de Berkel. De dekzandruggen, rivierduinen en komgronden van de IJssel werden doorvlochten door die van de Berkel, waardoor een landschap ontstond van zandkopjes en gronden die regelmatig door de Berkel werden overstroomd.
De bodem bestaat voornamelijk uit enkeerdgronden, met een dikke door mensen aangebrachte humusrijke bovenlaag, en beekeerdgronden, die zich ontwikkelden onder natuurlijk elzenbroekbos, dat werd ontgonnen tot weiland of hooiland. Boerderijen werden omringd met houtwallen en eigen enken (akkercomplexen).

(H2) De ouDe Voorst (aanlegfase 1) was een twaalfde-eeuws stenen huis (spieker) in een gracht, vrij onbelangrijk vergeleken met de nabijgelegen huizen ’t Velde, Den Dam en de Boedelhof. Bij de boerderij op de voorhof van ’t Velde behoorde de hoog gelegen Lindekamp en De Voorster heuvel. De ouDe Voorst werd midden 18de eeuw afgebroken.

Arnold Joost van Keppel (1669/70-1718), die vanaf 1685 is beleend met de ouDe Voorst, werkt zich in korte tijd op van een armlastige landjonker tot een invloedrijk en vermogend man. In 1688 gaat hij als 18-jarige mee naar Engeland in het leger van koning-stadhouder Willem III. Hij is moedig en opgewekt en raakt zeer geliefd bij de koning, die hem beloont met grote sommen geld, bezittingen en titels: graaf van Albemarle (1695), baron Ashford (1700), burggraaf van Bury (1700) en ridder in de Orde van de Kouseband (1700). Van Keppel wordt in literatuur veelal Albemarle genoemd.

Met het van Willem III ontvangen geld (goud) kan Arnold Joost van Keppel De Voorst veranderen in een landgoed dat alle omliggende leengoederen in aanzien overtreft. (fase 2)
Het nieuwe huis van De Voorst wordt omstreeks 1695-1700 gebouwd op een plek even ten noorden van De oude Voorst. Het huis met zijvleugels en verbindende colonnades is ontworpen door de stadhouderlijke architect Jacob Roman en staat iets verhoogd in een tuin omgeven door een rechthoekige gracht met geschulpte rand en boomsingels aan de buitenzijde. Hoogstwaarschijnlijk heeft Roman ook het grondplan van de tuin getekend en het uitgebreide lanenstelsel van de nieuwe Voorst, dat tevens delen van landgoed ’t Velde omvat. (Van Keppel heeft dit huis aan de zuidzijde van de Berkel in 1692 gekocht voor zijn moeder, omdat ’t Velde meer aanzien had dan de oude spieker). De landgoederen Baank en Den Dam worden ook verworven en aangesloten op het lanenstelsel. Onderdelen van de tuinen, het voorplein en het zeer rijk uitgevoerde interieur van De Voorst worden ontworpen door Daniel Marot.
Het park aan de westkant van het huis heeft een representatieve functie met een lange centrale toegangsweg vanuit Zutphen en twee zeskantige vijvers met sterrenlanen aan weerszijden. Ook naar het oosten strekte de zichtas zich ver uit in de vorm van een laan ten oosten van het Verbindingskanaal. De kerktoren van Almen lag in het zicht, net naast de as. In een meer zuidelijk gelegen bosperceel bevindt zich nog een kleinere zeskantige vijver. Die is mogelijk na 1720 toegevoegd door zoon William Anne (van) Keppel, die in Engeland woont. Rond de vijver is een stervorm van paden aangelegd en - even later - aan de oostzijde rococo slingerpaadjes die erop aansluiten. Het maken van een slingerpad naar een heuveltje vanwaar men over de Berkel kan uitkijken, past ook in de tijd van William Anne, maar zijn opdrachtgeverschap is door gebrek aan bewijs allerminst zeker.

Omdat er sprake is van nieuwe aanleg hebben we de slingerpaadjes ingedeeld bij de volgende eigenaars: Otto Frederik graaf van Lynden, gehuwd met Frederike Louise van der Does (fase 3). Het echtpaar koopt De Voorst in 1759 van George (van) Keppel, de derde graaf van Albemarle, die geen

band heeft met het landgoed bij Zutphen.
Onder het bewind van het echtpaar van Lynden-van Der Does ontstaan door het beplanten van oude dijkjes en agrarische wegen meerdere schuine lanen, die niet strikt in het rechte lanenstelsel passen. Op de eerste gedetailleerde kaart uit deze tijd, in 1778-1779 vervaardigd, zijn alle verschillende lanen te zien. Verder blijkt de landmeter Hottinger geen brug over de Berkel meer te hebben aangetroffen en is een deel van de Kapperlaan met struiken ingevuld als onderdeel van een wandeling langs de randen van het park. Dit is verklaarbaar. In 1704 waren er al bruggen van Van Keppel weggehaald omdat ze de scheepvaart op de Berkel hinderden en na 1745 behoorden ’t Velde en Baank niet meer bij De Voorst.

In 1811 overlijdt Frederike van Lynden- Van der Does, waarbij De Voorst overgaat in handen van Antoinette Maria gravin Bentinck, kind van pleegdochter Otteline van Reede en haar echtgenoot Willem G.F. graaf Bentinck (fase 4). Zij koopt de Boedelhof om meer landbouwgrond te hebben. De kadasterkaart van 1832 laat zien dat zij zo het oppervlak van De Voorst sterk vergroot met akkers, weiden, bos en woeste grond (heide).
Voorts laat gravin Bentinck omstreeks 1820 delen van het park en de tuin moderniseren in landschapsstijl. De rechte toegangslaan wordt vervangen door een rondlopende toegangslaan. De ruimte daarbinnen wordt veranderd in weiland met vrijstaande bomen en boomgroepen (deels gespaarde laanbomen). De zeskantige vijvers worden enigszins vergraven tot landschappelijke poelen. Verder worden andere lanen veranderd van rechte paden tussen rechte rijen bomen in slingerpaden tussen onregelmatige rijen en groepen bomen. Een groot stuk van de tuin binnen de grachten wordt eveneens landschappelijk met slingerlanen door bos. Direct achter het huis ligt een open grazige ruimte met de centrale zichtas richting de genoemde kerktoren van Almen.

De zoon uit het eerste huwelijk van de gravin laat na het overlijden van zijn stiefvader in 1846 alle bezittingen per veiling verkopen. Koopman Gerrit Hesselink (fase 5) staat te boek als degene die na aankoop van het huis en een deel van de gronden alles sloopt, maar dat is maar de halve waarheid, want gelijktijdig met het verkopen van interieurstukken en bouwmateriaal afkomstig van de zijvleugels, laat hij een koetshuis bouwen en een (inmiddels verdwenen) tuinmanswoning. Het restant van het huis van de Boedelhof verbouwt hij tot villa. Als een echte speculant verkoopt hij alles weer in 1850. Via Lodewijk van Stuyvesant Kiere komt De Voorst nu in handen van jonkheer Frans X.J. van Nispen tot Pannerden, pas afgestudeerd landbouwkundige (fase 6). Hij ruimt bos op ten gunste van landbouwgrond, maar lanen en houtwallen blijven aanwezig. Aanvankelijk woont hij op De Voorst, maar vanwege politieke besognes is dat niet langer mogelijk en biedt hij De Voorst in 1875 weer te koop aan.

Hendrik G.J. Völcker, heer van Soelen en den Aldenhaag, gehuwd met Leonore Anna barones van der Duyn is de nieuwe eigenaar van het eens zo beroemde maar nu vleugelloze huis van Arnold Joost van Keppel en zijn echtgenote Quirine van der Duyn. (fase 7) Hij begint het herstel met het bouwen van een oranjerie op de plaats van de verdwenen zuidvleugel en verbetert het voorplein. Het historische toegangshek van Marot gaat naar het Rijksmuseum en wordt vervangen door een kopie. Verder laat hij veel nieuwe gebouwen optrekken. Hij vervangt de boerderijen Boombosch en Altena, bouwt de nieuwe boerdeij Berkeloord en een rentmeesterwoning, die de naam Jachtlust krijgt.

Zoon Eduard C.K. Völcker (fase 8) vraagt in 1809 aan de architecten vader J.J. en zoon M.A. van Nieukerken om de bouwhuizen en colonnades opnieuw op te trekken. Ze ontwerpen tevens een nieuw interieur en extra hekken om het voorplein af te sluiten van de zijtuinen. Bovendien ontwerpen ze een nieuwe portierswoning aan het begin van de zuidelijke toegangslaan. Een album bouwtekeningen uit 1909 bevindt zich in archief van Rosendael.
Tuinarchitect Leonard Springer maakte in 1912 een veldopname met schetsplan en een

presentatietekening voor het noordelijke deel van het park. Hij stelt voor verbetering van de tuin en het park een combinatie van geometrie en landschapsstijl voor. Het ontwerp van de presentatietekening wordt niet uitgevoerd, veel verdere voorstellen wel. Er wordt een nieuwe, door een tuinmuur beschermde moestuin aangelegd met ernaast een nieuwe boomgaard.

Het noordelijk bos en de randen van het noordelijk weiland worden aangevuld met beplantingen waar men het voor Springer kenmerkende sortiment en beplantingswijze kan herkennen. Op dezelfde wijze worden het bouwland Voorsterheuvel, boerderij Berkeloord, de Lindekamp en andere delen van het landgoed verfraaid.
De door Springer ontworpen rozentuin en bloementuin aan weerszijden van de nieuwe bouwhuizen zijn spectaculair. Naast nieuwe paden en beplantingen zijn ze ook voorzien van ornamenten en wit tuinmeubilair. In de achtertuin wordt het landschappelijke grasveld aan de voet van het huis gewijzigd in een rechthoek omgeven door paden met potten en een bloempatroon aan de rand voor de trap. Op het grasovaal in het voorplein en de oostrand van het veld binnen de toegangslaan weiland worden vergelijkbare randpatronen aangelegd met buxus.

En op het moment dat alles mooi is en voltooid lijkt, slaat het noodlot toe. De echtgenote van zoon Hendrik jr. overlijdt, in 1940 wordt het huis gevorderd door de bezetter, maar ook brandt het huis in 1943 uit tijdens schilderwerkzaamheden.

Aanvankelijk gaat Hendrik Völcker in het spoor van zijn grootvader en vader voort met het verjongen van bospercelen en lanen. Maar restauratie van het huis is hem teveel en hij besluit De Voorst te verkopen. In 1951 wordt het pensioenfonds van de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij eigenaar. De Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen verkrijgt om niet het eigendom, renoveert het huis van 1957 tot 1960, en verhuurt het voor een symbolische prijs aan de Heidemij, die aan de restauratie heeft meebetaald en intussen ook het beheer van de gronden voor zijn rekening heeft genomen. In het kader daarvan wordt een essenbosje aan de noordrand van de Lindekamp geplant. Verder wordt op het huiseiland bos verjongd en een nieuw prieel gebouwd. Aan de oostzijde van het prieel wordt ook een deel bos gekapt, om onduidelijke redenen.
Geldersch Landschap neemt het beheer van de Heidemij over en gaat verder met het vervangen van aftakelende beplantingen. In het beheer dure elementen worden vereenvoudigd en opgeruimd.

Aan het slot van de in fasen verdeelde aanleggeschiedenis van De Voorst worden de verdwenen en nog bestaande elementen uit de negen onderscheiden aanlegfasen puntsgewijs opgesomd.

(H3) De huidige situatie van de verschillende historische onderdelen van het landgoed wordt beschreven aan de hand van veel foto's met commentaar. De gaafheid van de diverse delen loopt sterk uiteen en we zien dat sommige nog aanwezige elementen met verdwijnen worden bedreigd.

(H4) De aanleggeschiedenis en de huidige toestand van De Voorst overziend trekken we conclusie over belangrijke bouwstenen en aspecten van het landgoed; de ruimtelijke opbouw en het huidige functioneren. Zij vormen de basis voor de waardenstelling die hieronder is samengevat.

(H5) De waardenstelling omvat de tuinhistorische waardering, de waardering van De Voorst als monument van geschiedenis en de waardering als erfgoed met een sociaal-maatschappelijke betekenis/gebruik.

Tuinhistorisch: het omstreeks 1695 ontworpen rechthoekig stramien van lanen, dat gekenmerkt wordt door ideale maatverhoudingen en dat tevens aan het landschap is aangepast, getuigt van grote kunde en is belangrijk voor het oeuvre van Jacob Roman. Het uitgevoerde deel van het ontwerp is niet meer geheel intact, maar heeft samen met de (deels herbouwde) classicistische

gebouwen grote ensemblewaarde Als geheel maakt De Voorst ook deel uit van een groter ensemble van landgoederen.
Nieuwe boerderijen zijn in de negentiende eeuw zo geplaatst dat de toen ouderwetse laanstructuur werd verdoezeld, tuinhistorisch een waardevol gegeven. De halfronde toegangslanen passen ondanks hun afwijkende vormgeving bij de grootsheid van de classicistische aanleg.
Op het huiseiland is de herkenbaarheid van de geometrische ontwerplaag onder de landschapsstijl een tuinhistorisch waardevol gegeven. De waarde van de 19de eeuwse landschapstuin is er beperkt. Er is weinig over van de zijtuinen en achtertuin naar ontwerp van Leonard Springer. Dat doet afbreuk aan de esthetische en de tuinhistorische waarden en de waarden van De Voorst als ensemble.

Vanuit het oogpunt van geschiedenis: De Voorst is bijzonder waardevol. De geschiedenis is lang en rijk aan informatie over politieke en maatschappelijke ontwikkelingen.
De oude Voorst was een leen in het Graafschap Zutphen, één van de riddermatige, omgrachte huizen van een reeks ten oosten van Zutphen. Van De oude Voorst is niet méér te zien dan een brede rechte sloot en een in het bos verhulde toegangslaan; maar het archeologisch monument heeft ook betekenis.
De historische betekenis van De Voorst als bezit van belangrijke adel, ten tijde van koning-stadhouder Willem III en daarna, is nog af te lezen aan de omvang van het park, de overgebleven lanen en vooral de majestueuze Voorster allee, al is die niet meer logisch met de historische binnenstad van Zutphen verbonden. Vrouwen – Frederike van der Does en Antoinette M.C. Bentinck-bestierden het landgoed De Voorst, terwijl hun echtgenoten maatschappelijke functies vervulden en spelen met hun aanlegactiviteiten ook een belangrijke rol in de geschiedkundige waarde van het complex. De landbouwgeschiedenis valt af te lezen aan de boerderijen die in de 19de eeuw werden gebouwd en in de 20ste eeuw verdwenen of verder uitbreidden. Tevens laat het geheel van bossen, bouwlanden en akkers zien dat een historisch landgoed bestaat uit een combinatie van plezier- en nutsgronden.

Sociaal-maatschappelijk: voor de inwoners van Zutphen en Eefde heeft De Voorst een hoge belevingswaarde door de mogelijkheid er te verblijven, te wandelen of te fietsen. De gebruikswaarde is echter niet optimaal omdat er onvoldoende verbindende wandelwegen zijn, zowel binnen het landgoed De Voorst als tussen De Voorst en het omringende landgoederenlandschap met de huizen ’t Velde, Baank, Den Dam en Klaphek.
Achter het huiseiland is de centrale as van het lanenstelsel niet meer waarneembaar is het agrarisch gebruik dominant aanwezig. Hier voelt de bezoeker zich minder welkom.
De belevingswaarde van de tuin is beperkt, omdat de meeste burgers geen toegang hebben tot het huiseiland, en omdat degenen die er welkom zijn, een tamelijk kale situatie aantreffen. Bij zo’n voornaam historisch gebouw mag men toch een bijpassende voorname tuin verwachten.

(H6) Als ‘toegift’ op het historisch onderzoek doen we aanbevelingen voor het toekomstige beheer van De Voorst.

1 Het landschap van De Voorst

1.1 De landvorming van de westelijke Achterhoek

De Voorst ligt in het westen van de Achterhoek - het gebied van het voormalige Graafschap Zutphen - in een zwak naar het westen hellend gebied, op ruim 20 km afstand van het zogeheten Oost-Nederlands Plateau. Dit werd twee tot vijf miljoen jaar geleden (in het geologisch tijdperk Plioceen) bij bewegingen in de aardkorst omhoog geduwd en daarbij ontstond een breuk in de geologische lagen van het Noordzeebekken.
In de voorlaatste ijstijd (het Saalien, deel van het Pleistoceen) kwam landijs vanuit Scandinavië tot in midden Nederland. De zware ijstongen van de traag stromende gletsjers veroorzaakten diepe bekkens en hoge stuwwallen. Waar de landgoederen liggen bevond zich een glaciaal bekken in het (oude) IJsseldal tussen het stuwwalcomplex van de Veluwe en een smallere stuwwalreeks in het oosten. (Sallandse heuvelrug, Needse berg, Lochemse berg).
Toen het ijs aan het einde van het Saaliën smolt, veranderde het meer dan 100m diepe bekken in een natuurlijk stuwmeer. Tijdens het zachtere klimaat van een interglaciale periode (het Eemien, Pleistoceen) werd het meer geleidelijk gevuld met rivierafzettingen. Tegen het einde van deze periode - na ca. 30.000 jaar- liep weer een hoofdrivier (IJssel) door het dal, die gevoed werd door zijrivieren en beken. Vegetatie (bos) beperkte bodemerosie door wind en water.
In de volgende, tevens de laatste ijstijd (Weichseliën, Pleistoceen) bereikte de ijskap uit het noorden Nederland niet, maar was het land een poolwoestijn. Er trad sterke winderosie op, vooral bij stormen. De bovengrond die verwaaide werd als dekzand weer afgezet. De rivieren voerden in deze periode veel water af en moesten veel zand en grind verwerken. Als gevolg daarvan gingen ze vlechten. Door verstuiving van droge platen in de brede rivierbedding ontstonden rivierduinen. In de westelijke Graafschap is het land helemaal met door wind afgezette zanden bedekt. In het huidige, zeer zwak golvende landschap zijn sommige hogere delen rivierduinen, andere zijn dekzandwelvingen of dekzandruggen.
Toen vanaf ongeveer 11.000 jaar voor Christus het klimaat weer verbeterde (begin Holoceen), steeg de zeespiegel en kon er opnieuw een successie van vegetatie op gang komen. Er ontstonden naaldbossen, vervolgens loofbossen. Waar de afvoer van water stagneerde groeiden broekbossen en veenmoerassen. De IJssel en de daarin uitmondende zijrivieren en beken waren weer meanderende waterlopen. Bij overstromingen zetten ze zand af (oeverwallen) en klei (komgronden).
De Voorst ligt in het dal van de IJssel en in het stroomgebied van het riviertje de Berkel. Het geomorfologische patroon van dekzandruggen en rivierduinen wordt hier doorsneden door de geulen en ruggen die de kronkelende Berkel vormde.

1.2 Vorming van verschillende soorten bodems

De westelijke Graafschap behoort tot de lage zandgronden, waar lang hoge grondwaterstanden heersten. Deze hebben de bodemvorming beïnvloed, naast het 'moedermateriaal' en de vegetatie c.q. het grondgebruik. Het door de wind afgezette zand bevat heel weinig lutum (kleideeltjes). Het is hooguit zwaklemig. Waar stromend water klei afzette op het dekzand veranderde het uitgangsmateriaal in zavel of lemige klei op zand.
In de wat drogere delen van het landschap zijn de bossen grotendeels al vroeg in de bewoningsgeschiedenis van het gebied gekapt. De bosbodem verweerde en onder de schrale graslanden of heidevelden ontstonden zogeheten veldpodzolgronden. De droogste stukken in het landschap werden gebruikt voor kleine akkercomplexen (kampen) bij individuele boerderijen. Door het opbrengen van mest en later heideplaggen met mest kreeg de bodem hier een dikke humusrijke

bovenlaag of eerddek. De gronden met een minstens 50 cm dikke door mensen aangebrachte bovenlaag worden enkeerdgronden genoemd. In de vochtiger beekdalen, bleef langer (elzenbroek-) bos bestaan, waardoor zich beekeerdgronden konden ontwikkelen met een vrij dikke, donkere humusrijke bovengrond. Bij ontginning konden die gronden worden gebruikt als weide- of hooiland. Op natte plaatsen in zandige laagten en kleikommen, waar geen of slechts een dunne donkere bovengrond tot ontwikkeling kon komen, ontstonden respectievelijk vlakvaaggronden en poldervaaggronden.

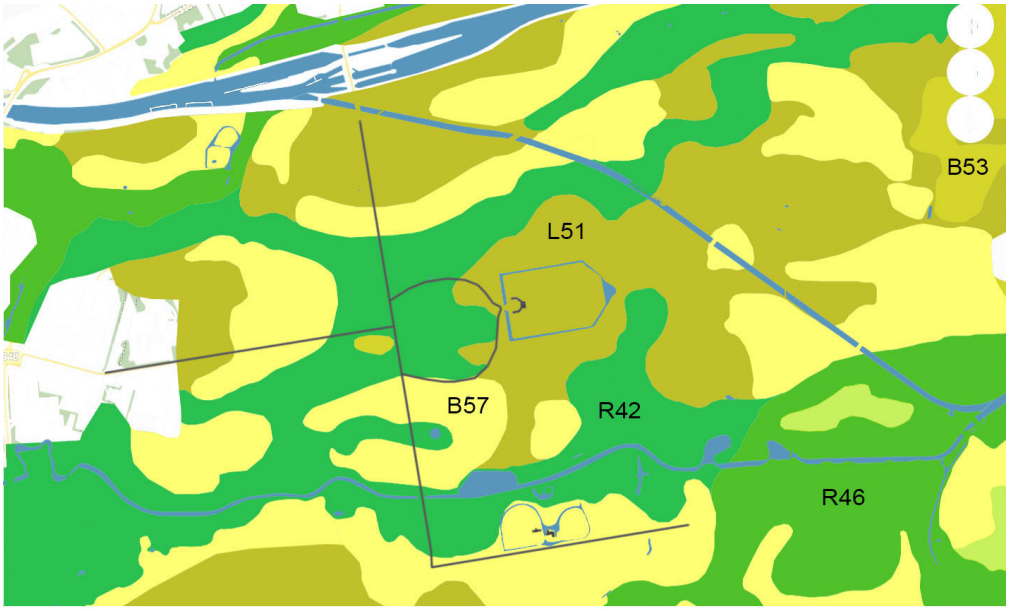

B = geïsoleerde heuvels en heuvelruggen B57 = rivierduin (genese eolisch) B53 = dekzandrug (genese eolisch)
L = heuvels, ruggen en welvingen met bijbehorende vlakten en laagten L51 = dekzandwelvingen (genese eolisch)
L42 = meanderruggen en geulen (genese fluviatiel)
R = dalvormige laagten R42 = beekdalbodem (genese fluviatiel)
R46 = beekdalbodem met meanderruggen en geulen (genese fluviatiel)

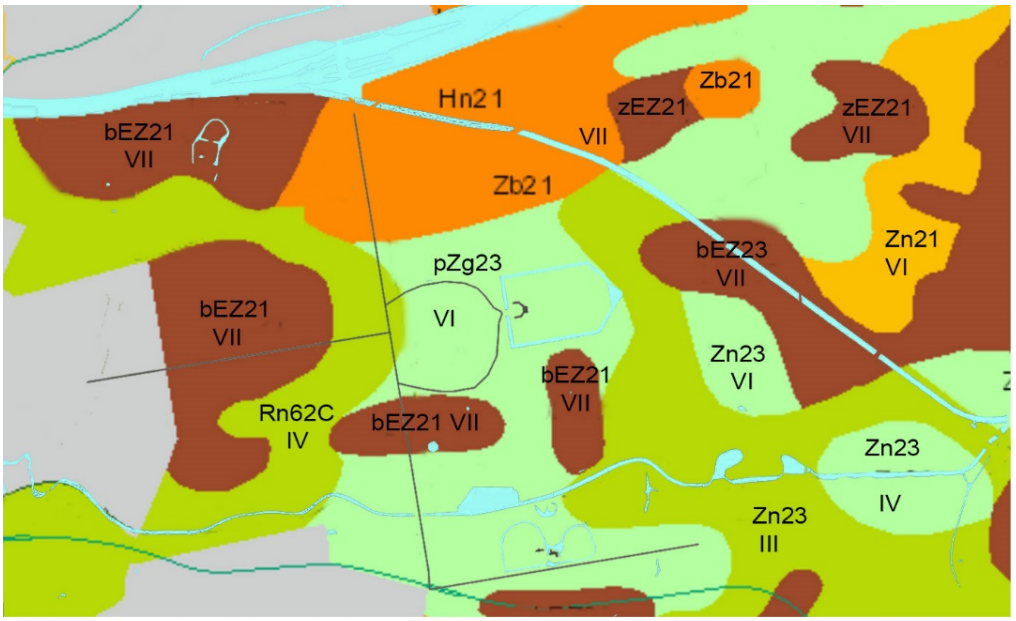

grondwatertrap

III
H 80-140
L > 120

IV
H > 40
L 80 - 120

VI
H 40- 80
L > 120

VII
H 80-140
L > 120

bEZ21 hoge bruine enkeerdgronden, leemarm en zwak lemig fijn zand
zEZ21 hoge zwarte enkeerdgronden, leemarm en zwak lemig fijn zand
Hn21 veldpodzolgronden, leemarm en zwak lemig fijn zand
Zb21 vorstvaaggronden, leemarm en zwak lemig fijn zand
Rn62C kalkloze poldervaaggronden, zavel en lichte klei
pZg23 beekeerdgronden, lemig fijn zand
Zn21 vlakvaaggronden, leemarm en zwak lemig fijn zand
Zn23 vlakvaaggronden, lemig fijn zand

1.3 Het zeventiende-eeuwse agrarische landschap

In de zeventiende eeuw was het landschap kleinschalig en afwisselend. Er waren weliswaar geen grote bossen meer, maar wel veel kleine houtopstanden die bouwmaterialen en brandstof leverden. De met houtwallen en geboomte beschermde boerderijen en akkers lagen op de drogere gronden en werden omringd door droge heidevelden en natte schrale weidegronden in beekdalen. In het landbouwsysteem was het vee (koeien, schapen) vooral belangrijk voor de levering van mest. De boeren waren deels vrije boeren, deels waren ze pachters van gronden die toebehoorden aan leenheren. De stenen huizen van de leenheren bevonden zich eveneens op droge of opgehoogde plekken en waren veelal omringd door een gracht die in verbinding stond met het grondwater of een van de vele natuurlijke stromen.

De Berkel was belangrijk voor vervoer over water, maar door het sterk kronkelende verloop en grote verschillen in afvoer was het geen gemakkelijke verbinding. In tijden van lage afvoer was de stroom moeilijk bevaarbaar door gebrek aan diepte en de vele zandbanken. Bij hoge afvoer werd een groot gebied overstroomd, waardoor men buiten de stroomgeul vast kon lopen. Er werd dan ook gevaren met boten met platte bodems. De ‘zomp’ was een scheepstype dat in de zeventiende eeuw speciaal voor het gebied ten oosten van de IJssel werd ontwikkeld.
Pas in de 19^{e} eeuw werd de loop van de Berkel door menselijk toedoen vastgelegd en (driemaal) verbeterd. Een grote overstroming bij zeer hoge waterafvoer vond nog plaats in 1954.
Er waren uiteraard ook landwegen, maar deze zandwegen waren voor vervoer van (bulk)goederen toch minder geschikt dan het water. In natte tijden kon ook een deel van de wegen moeilijk of niet begaanbaar zijn.

Zutphen, op ruim drie kilometer ten westen van De Voorst, was de grootste stad van De Graafschap en belangrijk als haven- en marktplaats. Via de IJssel waren andere delen van de Nederlanden bereikbaar. Rond Zutphen lagen de omgrachte huizen van de verschillende leenheren. Het eerste huis De Voorst staat echter op geen enkele kaart uit de eerste helft van de 17^{e} eeuw. De heerlijkheid van De Voorst was minder belangrijk dan ‘t Velde, Den Dam en De Boedelhof.

2 Historie De Voorst

2.1 Fase 1 1190- 1685 De oude Voorst

De Olde Voorst was een spieker, een stenen huis met grachten, dat ten zuiden van de latere Voorst lag aan een oude beekloop die de gracht van water voorzag.[1] Mogelijk dat "Nicolaus de Vorste" zijn familienaam gaf aan De Voorst. Hij was getuige van graaf Otto 1 van Gelre bij het verlenen van privileges aan de stad Zutphen in 1190[2] Bij archeologisch onderzoek zijn scherven uit deze periode teruggevonden. Het archeologisch rapport uit 2004 vermeldt: "*De oude Voorst was geheel door grachten omgeven en kende vermoedelijk ook een omgrachte voorhof waarop waarschijnlijk een boerderij heeft gestaan. Ten zuiden van de voorhof ligt een kleine es die als oorspronkelijke laat-middeleeuwse kampontginning (de Lindekamp) tot de boerderij behoord moet hebben.*"

Het huis uit het einde van de 14de eeuw was ongeveer 6 x 8 meter groot en stond volledig in het water. Het was typerend voor een graanpakhuis, een spieker (spicae=korenaren), waar de pacht in natura werd opgeslagen.

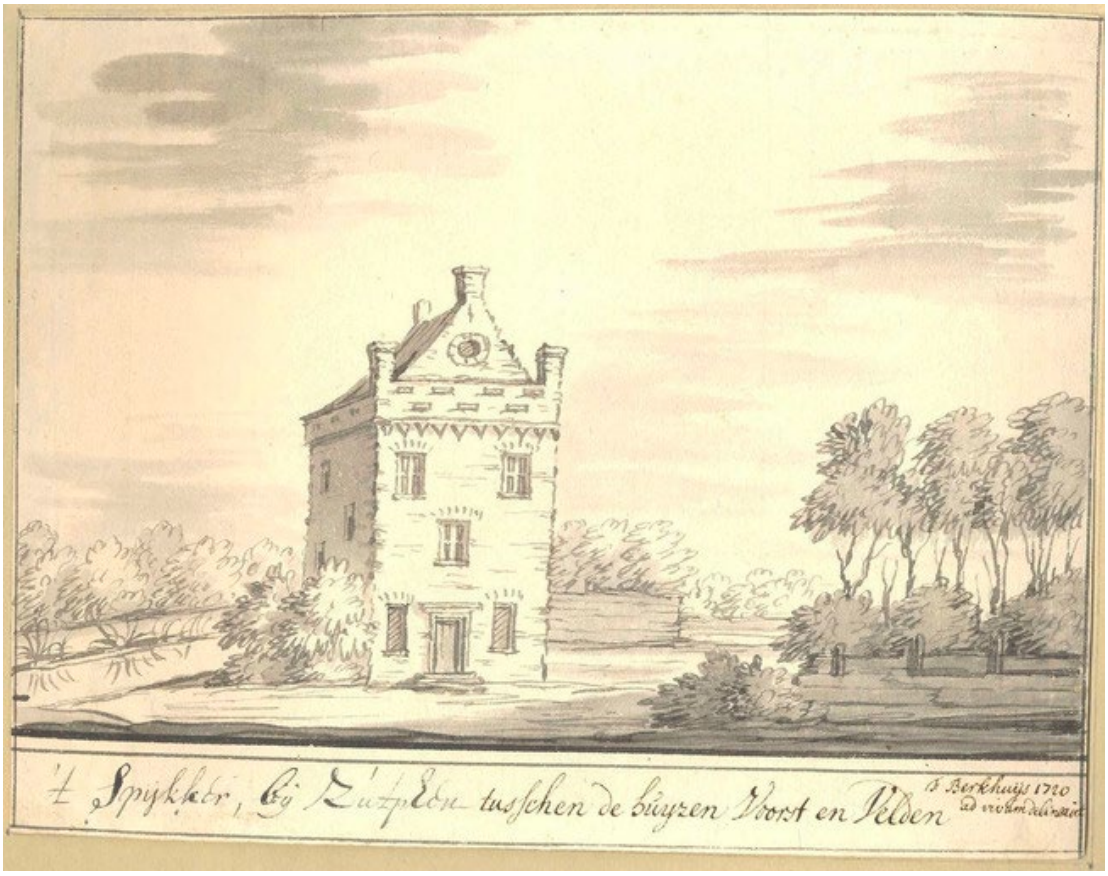

Spieker De oude Voorst ca 1720, tekening door Jacobus Stellingwerf naar Frans Berkhuys (Bron: privécollectie, afbeelding van RKD Nederlands instituut voor kunstgeschiedenis)

Tussen 1740 en 1773 werd De oude Voorst afgebroken. De resten liggen op ca 0,50 cm diepte onder het geëgaliseerde oppervlak.

[1] *Wulflare rond 1000*, Zutphense Archeologische Publicaties 117, 2016 p.30
[2] Tadama, *Geschiedenis van Zutphen*, 1856 p.77, noot.

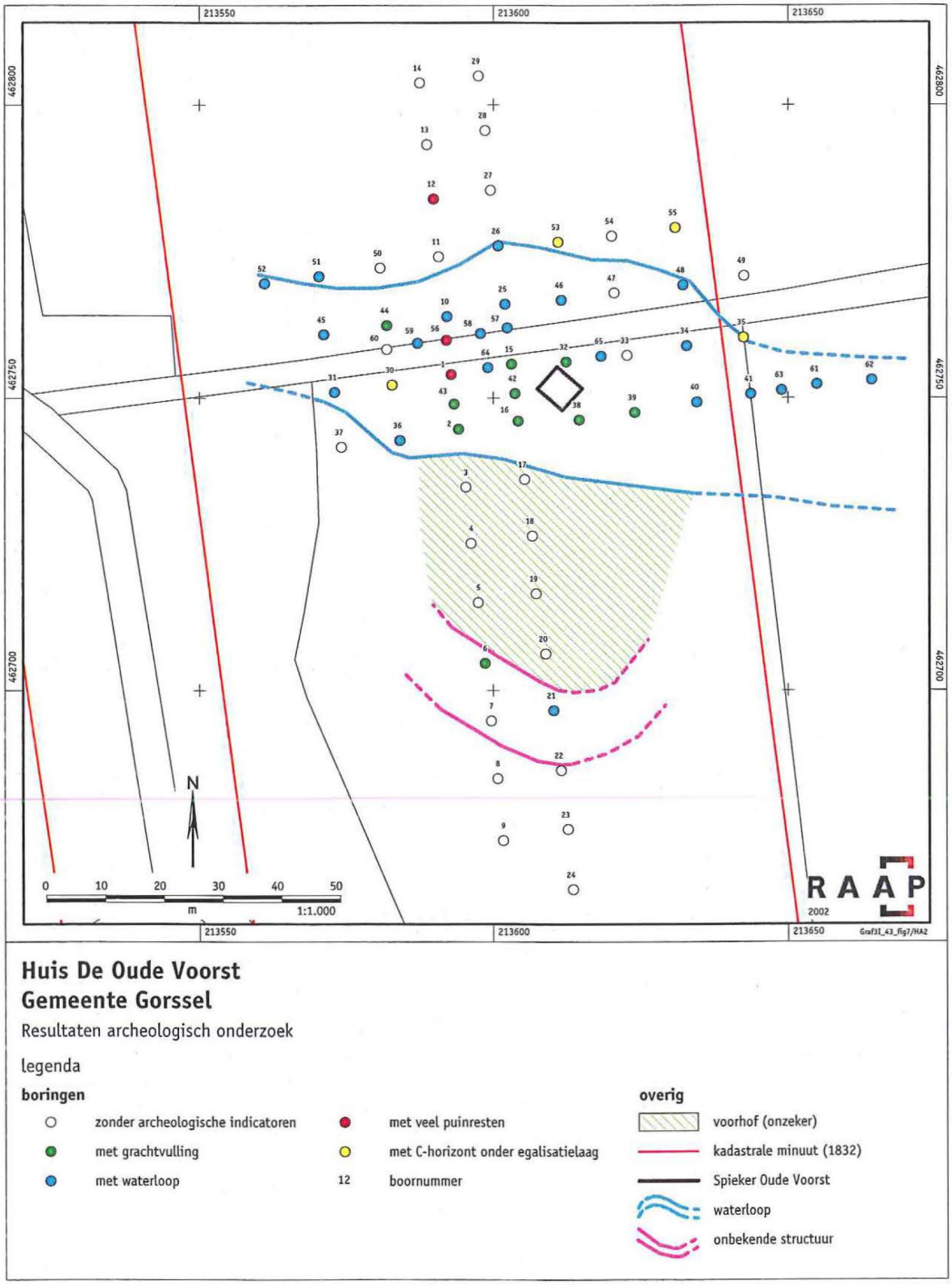

Figuur 6: Resultaten archeologisch onderzoek.

J.A.M. Oude Rengerink, Huis De Oude Voorst, gemeente Gorssel, Raap Notitie 197, 2002

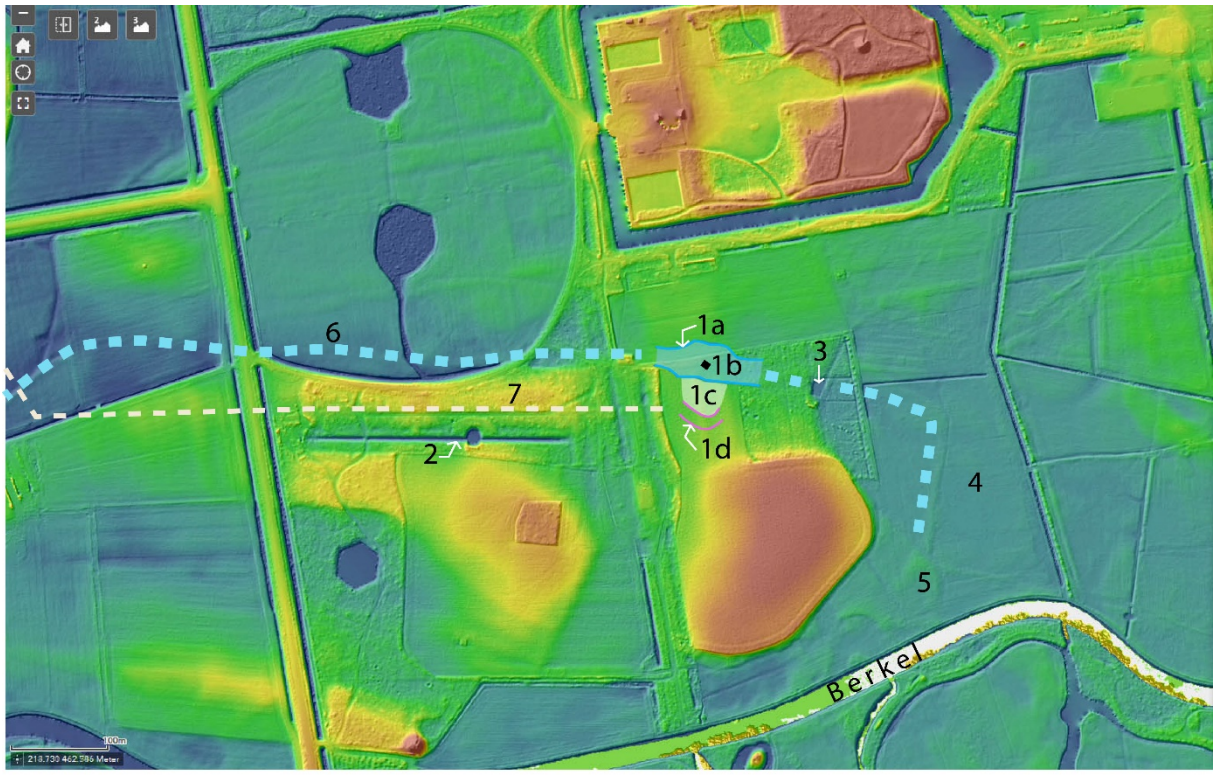

1 = resultaat archeologisch onderzoek RAAP: 1a = waterloop, 1b = spieker, 1c = voorerf (onzeker), 1d = onbekende structuur;
2 = oude gegraven waterloop, 3 = poel, 4 = beekdal, 5 = oude Berkelmeanders, 6 = verdwenen zijtak Berkel,
7 = vermoedelijke ligging verdwenen toegangsweg tot de oude Voorst

Schematische reconstructie van De oude Voorst in het lage door beken doorsneden zandgebied ten oosten van Zutphen.

Door het huwelijk van Aleid van der Voorst (-1607) met Dirk van Keppel -1628) ging de spieker De Voorst over van de naamgevende familie naar de familie Van Keppel. Beide overleden in 1607. De tweede zoon Oswalt werd Heer van De Voorst. Hij stierf in 1621, opgevolgd door Dirk van Keppel (1599-1662) als Heer van De Voorst. In 1645 koopt Dirk ’t Velde, dat een havezate was. Hij overlijdt een jaar later. Weduwe Theodora van Keppel- van Sallandt (1615-1666, dochter van Wijnald en Gerberich van Lynden) wordt in 1647 met ’t Velde beleend. Zij verkoopt het landgoed en havezate ’t Velde in 1662 aan haar neef Van Lynden. De eerste keer dat ’t Velde en De Voorst samen in één hand waren duurde maar 17 jaar.
Intussen blijft de spieker De oude Voorst in handen van Theodora van Keppel. Als zij overlijdt krijgt zoon Oswalt van Keppel tot De Voorst (1630-1685) De Voorst in handen, terwijl hij al in 1657 was beleend met de titel Heer van De Voorst. Hij was gehuwd met Anna Geertruid van Lintelo. In 1669 werd hun oudste zoon Arnold Joost geboren.

2.2 Fase 2 1685-1758 Classicistische aanleg De Voorst, ’t Velde, Baank, Den Dam, Boedelhof

Arnold Joost van Keppel (1669/1670-1718) is pas vijftien jaar als zijn vader overlijdt. Maar ook als minderjarige wordt hij -onmondig- beleend met De Voorst. Als achttienjarige gaat hij in 1688 mee in het leger van de Stadhouder Willem III naar Engeland. Hij raakt in de gunst van Willem III en stijgt in rang, tot hij in 1695 de titel graaf (Count) van Albemarle verkrijgt, voorts nog de titels burggraaf (Viscount) van Bury en Baron Ashford.
Van Keppel kreeg van Koning-stadhouder Willem III ook de beschikking over een huis in Den Haag met een grote tuin die grensde aan het Buitenhof.[3]

In 1692 kocht Arnold Joost het huis ’t Velde terug, dat zijn grootmoeder had verkocht. Zijn moeder Anna Geertruid van Lintelo mocht er gaan wonen. De oude Voorst, tot dan haar woning, was kleiner en van minder aanzien dan de havezate ’t Velde. Bovendien werd er voor haar een nieuw deel bij ’t Velde aangebouwd. In 1693 was er toestemming om een brug te bouwen over de Berkel die De oude Voorst met ’t Velde verbond. Dat was nog niet genoeg, want het landgoed Stuermanskamp of Baank aan de westzijde van de latere Kapperallee werd in 1694 ook aangekocht. De herberg de Kappe bestond toen al, maar de Kapperallee moest nog worden aangelegd als onderdeel van het lanenstelsel dat onder Arnold Joost van Keppel werd aangelegd.

Op De Voorst werd de grote rechthoek met lange dwarsassen gecombineerd met een nog langere centrale as, die de assen van ’t Loo en van slot Zeist begon te evenaren. Tot hoever het aaneengesloten eigendom van De Voorst, inclusief ’t Velde, Baank en Den Dam, reikte kunnen we niet exact zeggen.

[3] Van der Wijck, 1982 p.141, noot p.560

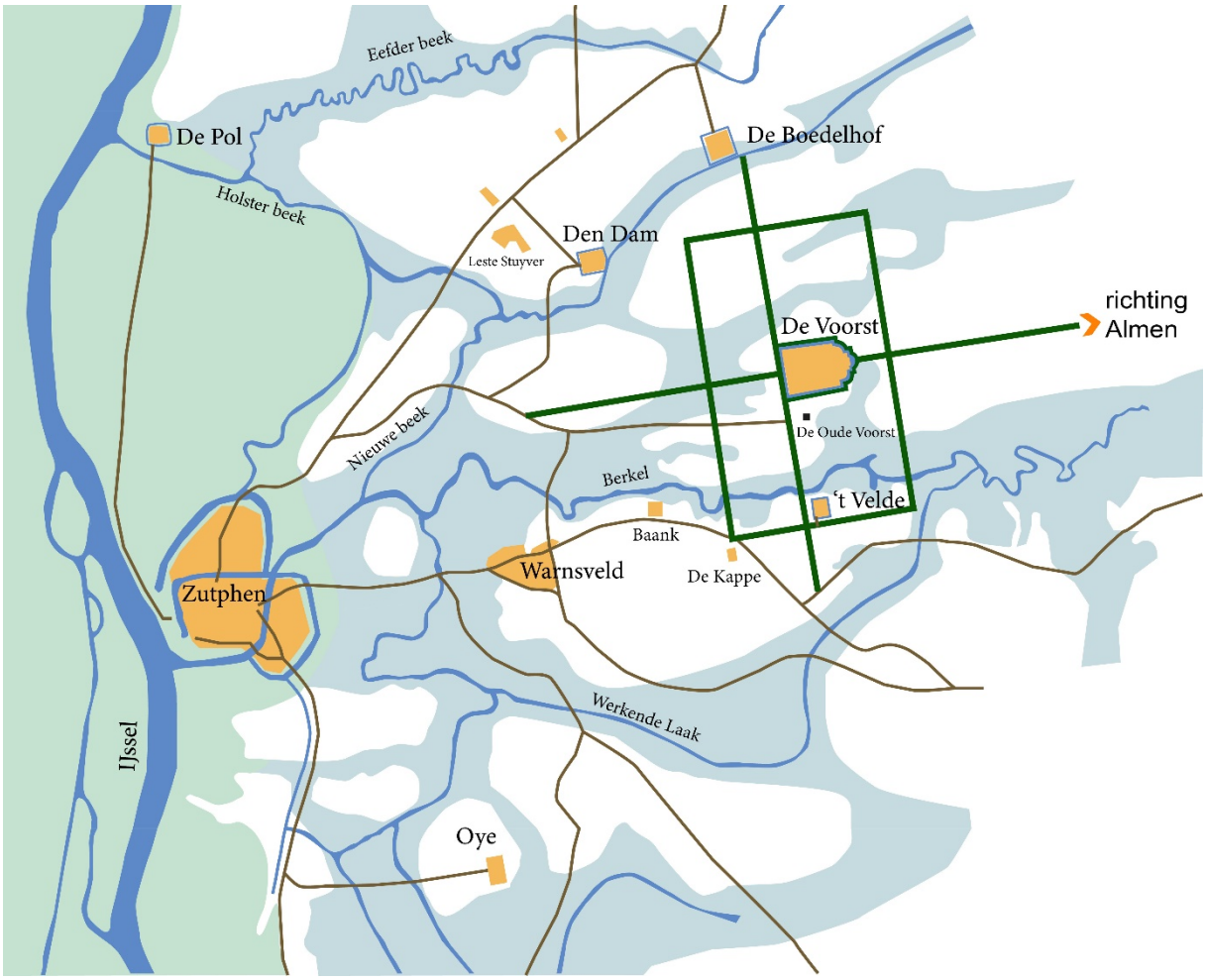

Het huiseiland en het ontworpen lanenstelsel van De nieuwe Voorst in het bekengebied.

Vooruitlopend op het verhaal over de bouw van De Voorst en de aanleg van de tuinen worden die hieronder al getoond, gelegen op de Algemene Hoogtekaart Nederland, gecombineerd met de Hottingerkaart (1779) de eerste kaart waarop men de hele aanleg van De Voorst kan zien.

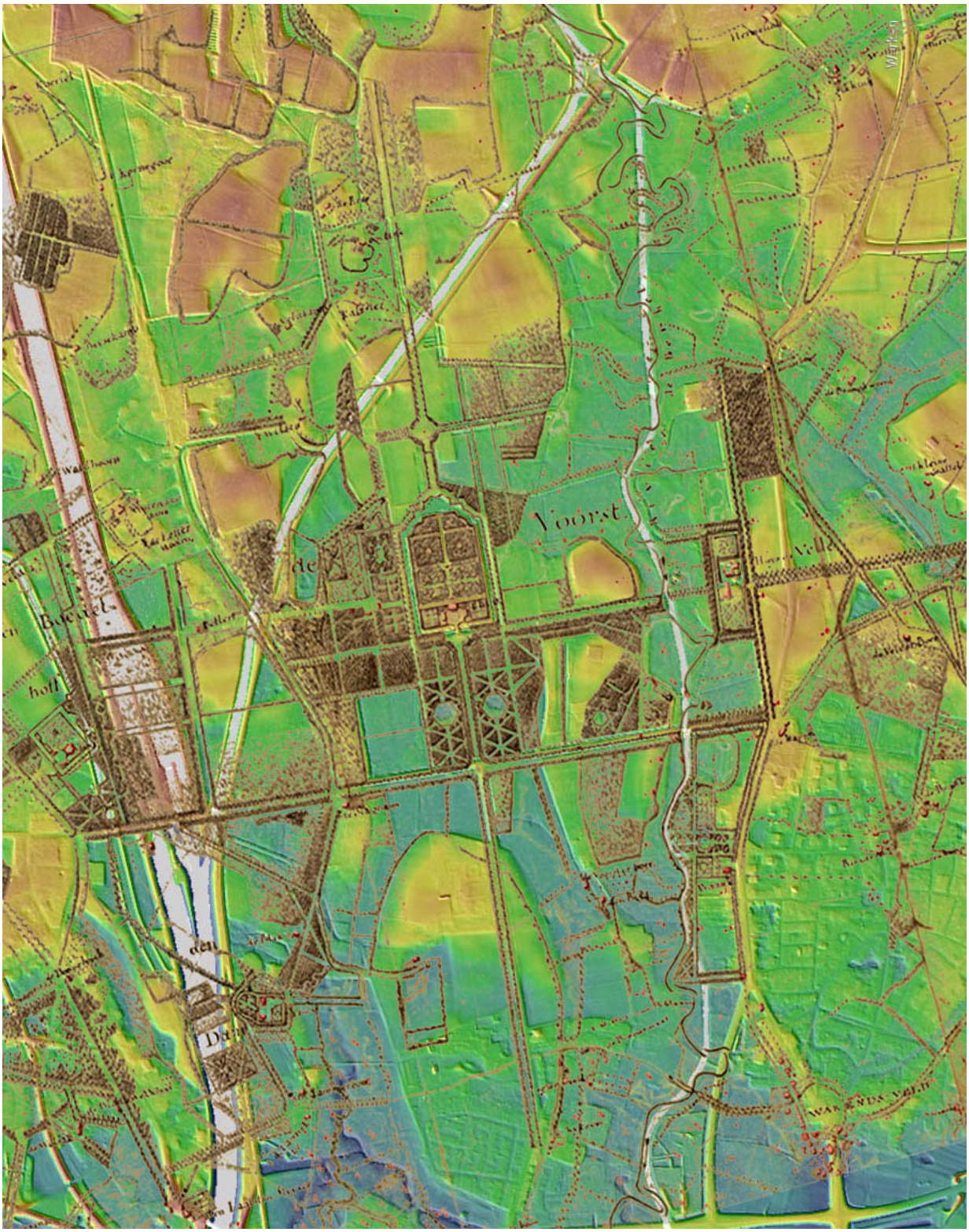

De Hottingerkaart 1779 over de AHN geprojecteerd. Het huis staat op een verhoging en een deel van de tuin is opgehoogd. (Het noorden is links)

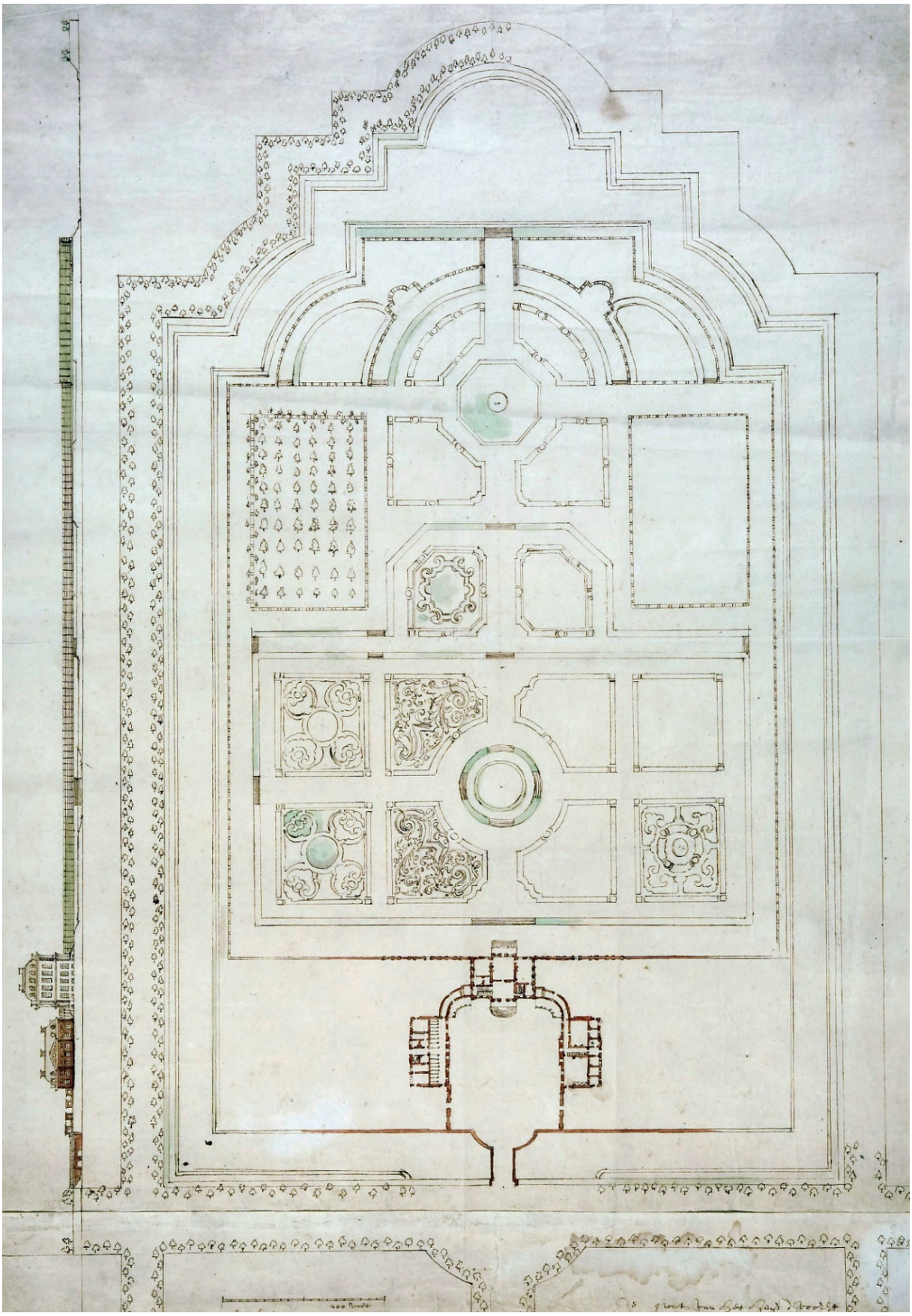

Ca 1695 Gront van het huys d'Voorst, d'tuyn en plantage". Vermoedelijk getekend door Jacob Roman, ca. 1695 (Bron: GA collectie tekeningen)

Bouw huis

Een anonieme tuintekening voor De Voorst (zie p. 23), waarschijnlijk van omstreeks 1695, bevindt zich in het Gelders Archief. Daarop zijn een geheel nieuw huis met grote tuin getekend. De tekening heeft grote overeenkomst in tekentechniek met een tekening van Het Loo en twee tekeningen van Middachten. De naam Jacob Roman komt zelfs voor in een rekening van 1797 en 1798, die Van der Wijck citeert (1982), maar toch durft hij niet met overtuiging te zeggen dat de architect Jacob Roman (1640-1716) de tekening voor de tuin en het huis heeft gemaakt. In 1689 werd Roman benoemd tot koninklijk architect van Willem III. Roman begon evenals zijn vader als houtsnijder. Van De Voorst bestond een houten maquette, evenals van huis Middachten. Die van Middchten werd in opdracht van "*Den argyteck Jacobus Roman*" gemaakt door Christiaen Driesen.[4] De overeenkomsten met Het Loo, waarvoor hij tien jaar eerder, in 1685 een ontwerp maakte, zijn groot. Evenals op 't Loo heeft men naast het middeleeuwse kasteel een nieuw geheel gemaakt, terwijl het veel gebruikelijker was om op de plaats en fundamenten van het oude huis een groter huis te bouwen, zoals ook op 't Velde het geval was. Ook voor Middachten maakte Roman plannen (1794), maar op de plek van het oude kasteel. Het nieuwe huis De Voorst had bijgebouwen die met gebogen colonnades met het hoofdhuis werden verbonden, ook dat kwam overeen met de eerste bouwfase van 't Loo. In de rekeningboeken van Willem III, wordt "Jacob Romans" meermalen genoemd wanneer hem reis- en verteerkosten ten dienste van zijne Majesteits gebouwen Soestdijk, Putten, Udlermeer, 't Loo, Voorst, Dieren, Zuijlesteijn (1696) en andere plaatsen wordt betaald. De eerstgevonden betaling was voor recognitie (salaris) van oktober 1688 tot 1 juli 1689.[5] Een tekening door Roman voor een slaapkamer berust in de bibliotheek in Leiden (collectie Bodel Nijenhuis).

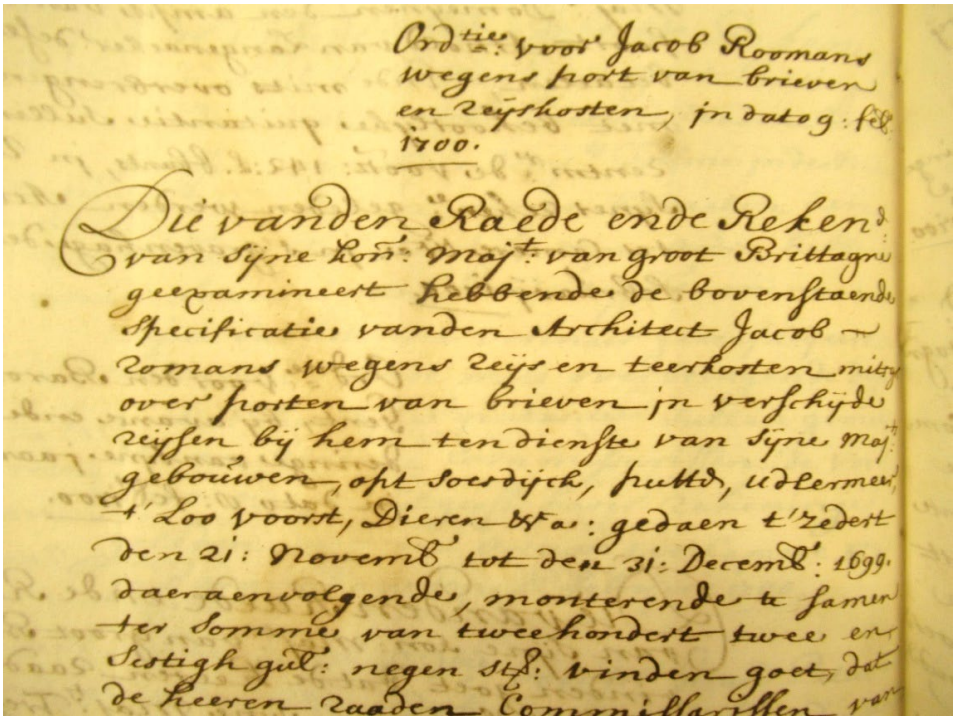
Ordtie: voor Jacob Roomans
wegens port van brieven
en reyskosten, jn dato 9: feb.
1700.

Die vanden Raede ende Rekend
van Syne kon: Majt: van groot Brittagne
geexamineert hebbende de bovenstaende
Specificatie vanden Architect Jacob
Romans wegens reys en teerkosten mitsg
over porten van brieven jn verschyde
reysen bij hem ten dienste van Syne Majt
gebouwen, opt Soesdijck, Putten, Udlermeer,
t'Loo Voorst, Dieren &a: gedaen t'zedert
den 21: Novemb tot den 31: Decemb: 1699.
daeraenvolgende, monterende te samen
ter somme van tweehondert twee en
Sestigh gul: negen stv: vinden goet, dat
de heeren raaden Commissarissen van

Ordonnantie voor Jacob Romans wegens reijs en teerkosten,mitsgaders over posten van brieven in verschijde reijsen bij hem ten dienste van sijne Majesteits gebouwen opt Soesdijck, Putten, Udlermeer. t'Loo Voorst, Dieren etc.: gedaen t'zedert 21 november tot den 31 December 1699, ten somme van 262 gulden 9 stuivers. (Nationaal Archief, Nassause Domeinraad 1.0811 nr 1000)

[4] Gelders Archief, archief Middachten, 0522 stuk 383. De maquette van De Voorst is verloren gegaan in de brand van De Voorst van 1943.
[5] Nationaal Archief, Nassause Domeinraad 1.0811 nr 998.

Het rijkversierde interieur van De Voorst werd ontworpen door Daniel Marot (1661-1752), die sinds 1686 werkte voor Willem III, voor ’t Loo en andere grote huizen. Van Marot wordt gezegd dat hij tussen 1797 en 1700 aan de interieurs en tuinen van De Voorst heeft gewerkt.

Tuin

Het grondplan voor de tuin werd door Jacob Roman ontworpen, maar de details door Daniel Marot, die tot ca. 1702 vooral detailleringen van interieurs en parterres maakte en pas later hele tuinen ontwierp. Werk van Marot zijn de tekening van een fontein en de bloem- en grasparterres en kabinetten tegen een loofgang op latwerk.

Er zijn veel overeenkomsten met Het Loo, waarvoor Jacob Roman ook het basisontwerp maakte en samenwerkte met Daniel Marot. De tuin van De Voorst heeft ook een benedentuin achter het huis en een hoger gelegen boventuin daarachter. De tuintekening van De Voorst vertoont in de marge het aanzien van het huis en houten schutting, zodat men de niveauverschillen kan zien. De Actuele Hoogtekaart van Nederland laat de hoogteverschillen tussen de boven- en benedentuin nog steeds duidelijk zien.
Om het eiland met huis en tuin ligt nu nog een gracht met aan de oostkant een geschulpte vijver die overgaat in een halfronde vijver, als afsluiting in de as van de tuin. Om de gracht lag een laan.
De tuin kennen we onder andere uit de ongedateerde vogelvluchttekening die hoort bij 16 prenten door Petrus Schenk (1660-1713).

Vogelvlucht in gravure door Petrus Schenk. Rijksmuseum RP-P-OB-60.596.
Gebaseerd op vogelvlucht gravure door Daniel Marot in het Rijksmuseum. (Kopie bij GLK)

Op de prent wordt vermeld dat Jacob Roman architect was en Petrus Schenk de gravure maakte.
(’t Loo RL8632)

Gravure door Daniel Marot voor vijver en kabinet in de benedentuin van De Voorst. Rijksmuseum RP-P-1964-3168

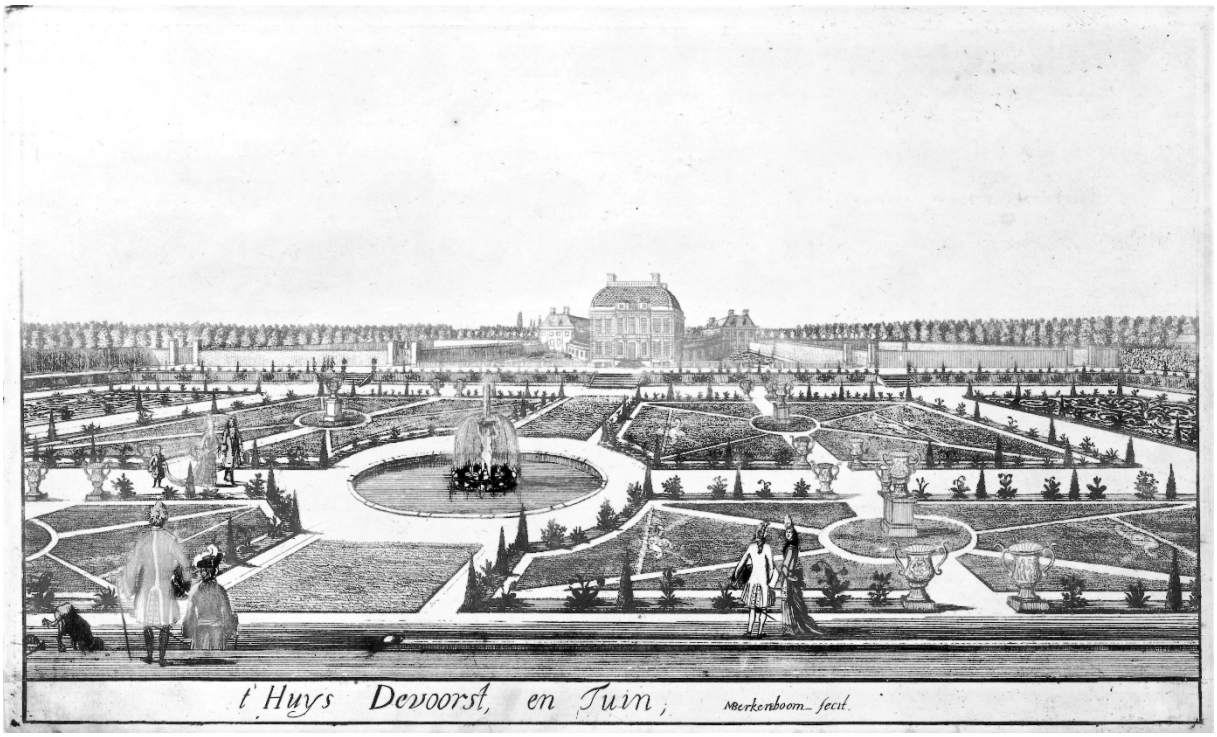

Hoe de benedentuin was aangelegd is te zien op de tekening door M. Berkenboom, vóór 1723, Rijksmuseum

De benedentuin achter het huis had een ronde vijver met fontein en er lag een achtkantige vijver met fontein in de boventuin. Het water voor de fonteinen werd met een molen uit de Berkel geleid in een kanaal dat naar de gracht liep. (Het kanaal bestaat nog.) Eind oktober 1697 verkreeg Van Albemarle vergunning van de stad Zutphen "*door seeckere machine eenige water uyt de Barckel te trecken om daerdoor eenige fontainen in den hoff van het huys De Voorst te doen springhen*"[6]. Dit heeft te maken met de watermolen en het reservoir en kanaal dat het water naar de nieuwe vijvers en fonteinen moest brengen. Na zijn ervaring met de fontein op de vismarkt in Leiden, met reservoirs vanuit de Leidse Burcht en de uitbreiding van de tuin van 't Loo, was Jacob Roman vertrouwd met de aanleg van waterwerken.

Watermolen voor de fonteinen, "de Waterkunst", gravure door Petrus Schenk (Archief Waterschap Rijn en IJssel, Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers)

[6] Gelre XXI (1918) p.58, citaat in Ozinga Marot , p.79

Om de tuin staan hagen op het hoge en steile talud langs de gracht. Buiten de hagen kon men op twee boven elkaar gelegen paden lopen, direct achter de haag of langs het water. (Het profiel is niet meer aanwezig).

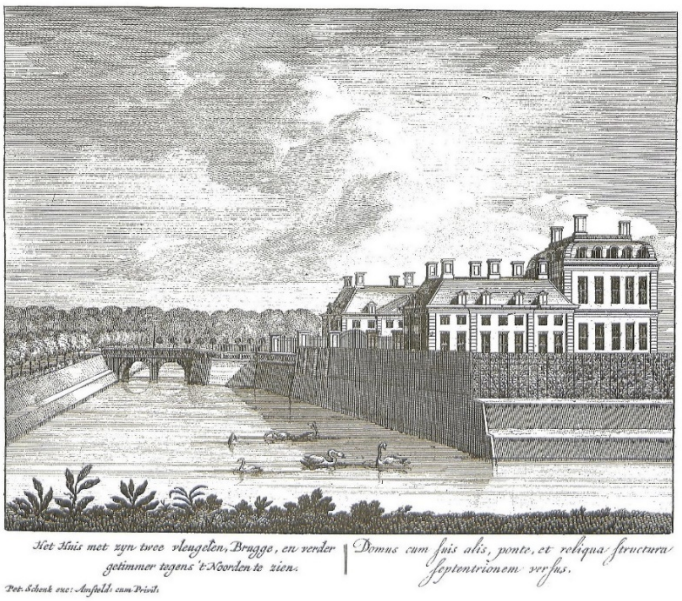

Het huis met twee vleugels, brug en gracht, naar het noorden gezien, Petrus Schenk (Rijksmuseum)

Er lagen ook moestuinen in de boventuin (in het plan met rijen bomen als een boomgaard of boomkwekerij aangeduid), elk aan een kant van de as. Zij werden omgeven door hekwerken met heggen of met lei(fruit)bomen op de zonkant.

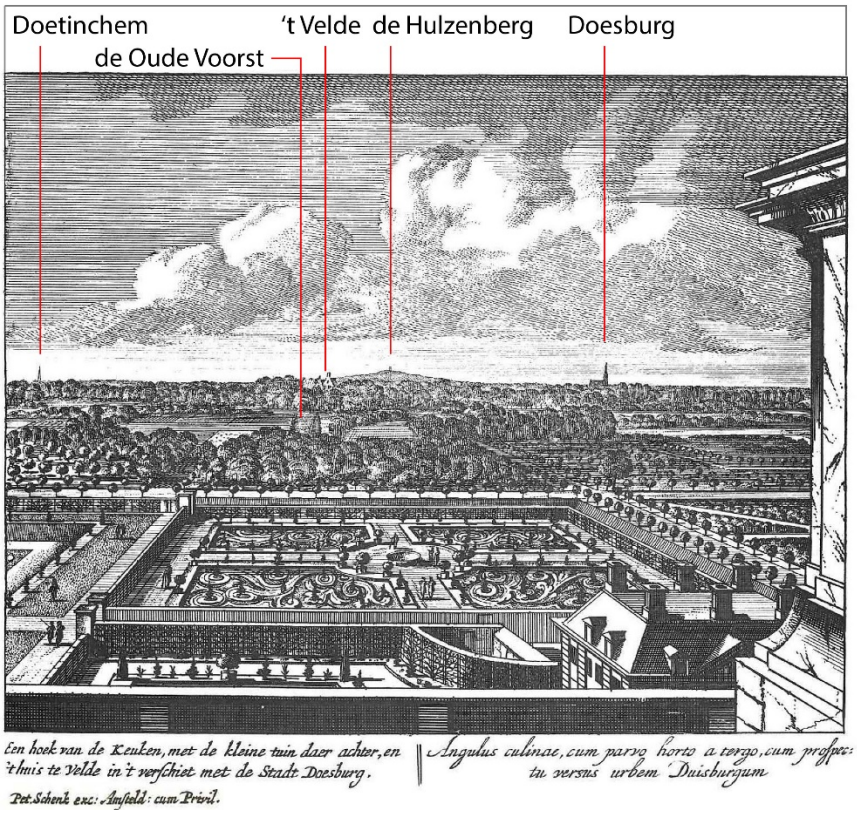

Zicht naar het zuiden, het dak van de oude Voorst en daar recht achter de twee trapgevels van 't Velde, Petrus Schenk. (Rijksmuseum)

Zicht naar het noorden naar Deventer, over de kleine tuin en moestuin met tuinmanshuis, later rentmeesterswoning Kunstler, Petrus Schenk. (Rijksmuseum)

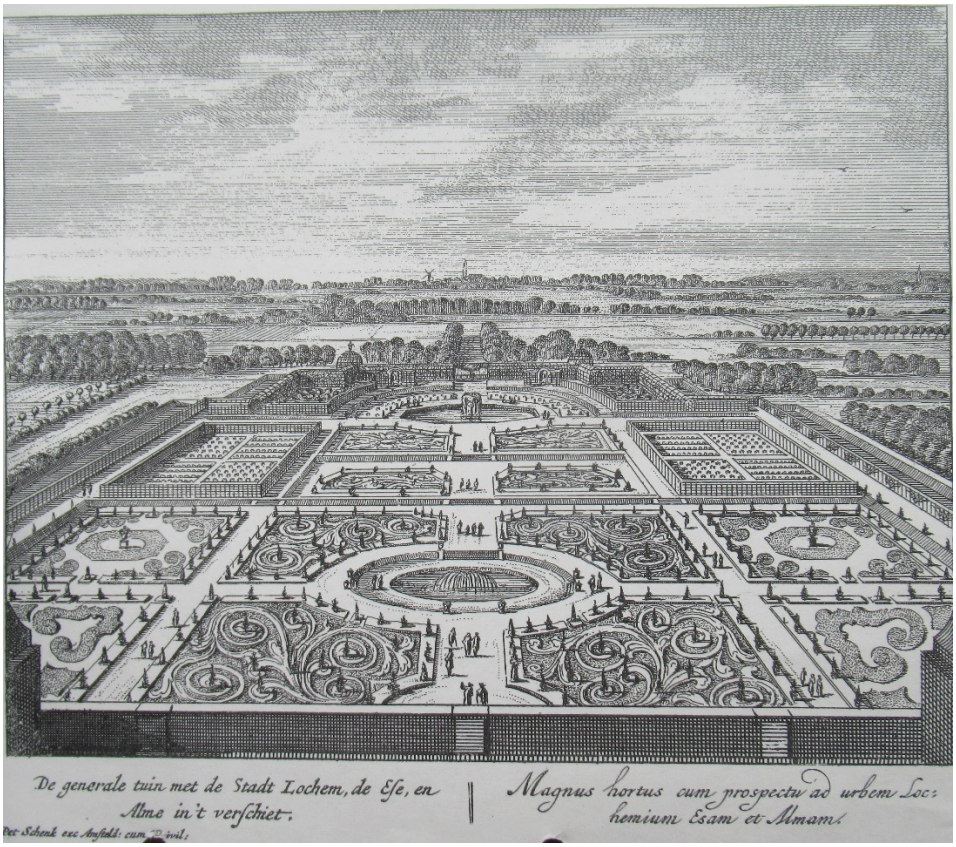

Zicht op de tuin met as richting Almen. Petrus Schenk. (Rijksmuseum)

Er is veel onderzoek gedaan naar en geschreven over de geldbron voor de bouw van het huis en de grote aanleg van de tuin, de sterrenbossen en de lanen. Het *Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, van 21 oktober 1688 tot 2 september 1696* is de bron voor veel schrijvers over de verhoudingen tussen Willem III en zijn gunstelingen Hans Willem Bentinck (Zorgvliet), Gerard Godard Van Reede (Middachten) en Jan Joost van Keppel (De Voorst), die hij respectievelijk verhief tot graaf van Portland, graaf van Athlone en graaf van Albemarle. J. de Graaf geeft in *Uit Gorssels verleden* (1926) enkele citaten: januari 1692: "*dat de jonghe Keppel geseght wierde veel geldt over te maecken naer Hollandt*" en kerstmis 1695 werd Huygens verzekerd "*dat de Coning een appartement, zeer rijck gemeubileert, aen Keppel gegeven had*". Dit kan echter betrekking hebben op Van Keppels huis in Den Haag.
De Graaf citeert ook het reisverslag door P. Muntinghe van vier heren uit Groningen die in 1740 De Voorst bezochten. Daarin wordt voor het eerst verhaald hoe Van Keppel, wiens familie verarmd was, toch aan de duizenden guldens voor huis, tuin en lanen was gekomen. Men ziet het toneel voor zich: de moeder van Van Keppel verbleef op 't Huis te Velde, "*dog dezelve geen groote goederen bezittende, waarvan haar talrijke huishoudingh onderhouden konde, verviel welhaast onder de magt van haar crediteuren; dit haar soon, die toen reeds geheime raad van den Koningh was, ter ooren gekomen zijnde, wierde daarover zo mismoedig en droefgeestig, dat geheele dagen al suffende liep zonder een woordt bijna te uiten: zijn Weldoener die voort bemerkte dat er wat an haperde, liet na[ar] de reeden vragen dogh hy, al te edelmoedigh van den slegten staat van zijn familie te openbaren, gaf geen voldoende antwoordt; evenswel de Koningh hem vragende en ordonnerende de waarheid te zeggen, beleed rondborstig, hoe het den slegten staat van zijn familie was, die hem dus droevig maakte, dewijl geen raad zag om dezelve te redden; de Koningh de reeden verstaan hebbende, gaf hem een assignatie van 60000 guldens op zijn Domeinraden, waarmede de familie gered en de Graaf zijn voorig vrolyk humeur weeder gegeven wierde*. Naderhand vereerde de koning de familie met zijn aanwezigheid op 't Huis te Velde. Hij vond de situatie zo aangenaam en geschikt voor de jacht dat hij besloot na goedkeuring van mevrouw van Keppel op haar land *"een jagthuis op te rigten, het welk zo superbe gebouwt wierd, dat met deszelfs kostelijke meubelen, plantasien en verdere cierade twee en viertig tonnen gouds gekost heeft.*[7]

Van der Wijck (1982) schrijft dat hij de archieven van de Prins (de Nassause Domeinraad) heeft doorzocht, maar geen posten gevonden, noch in Engelse archieven.
Leonard Christoph Sturm bezocht De Voorst omstreeks 1710 en prees in de tuin vooral het latwerk van de grote loofgang die de tuin aan de oostkant omsloot aan weerszijden van de zichtas.[8] Tot de tuinaanleg behoren ook de sterrenbossen vóór het huis, waarvan de lanen en paden in één middelpunt samenkomen als van een zes- of achtpuntige ster.

Lanenstelsel

Wanneer werd begonnen met de aanleg van het lanenpatroon is niet bekend, vermoedelijk gelijktijdig met de bouw van het paleis tussen 1695 en 1697. Het paleis en zijn tuin bevinden zich namelijk precies halverwege een perfecte rechthoek die ook 't Velde omsluit. Komende vanuit de stad Zutphen liep de centrale toegangslaan, De Voorsterallee, tot aan het halfronde plein voor de brug. De laan had twee rijen bomen aan weerszijden, dan sloten en dan weer een rij bomen buiten de sloten en was binnenin zo breed dat het hele hoofdgebouw te zien was. Dat is bijzonder want vaak is slechts de middenrisaliet van het huis omvat door de binnenste rijen bomen, terwijl de buitenste traveeën gevat worden binnen de rijen laanbomen ernaast (bv Clingendael). De laan wordt al geprezen door Walter Harris in 1697, toen de tuinen nog niet af waren: "*Once I rid from Dieren to*

[7] J. de Graaf, *Uit Gorssels verleden*, 1926, p.118, 120-21
[8] Sturm, citaat zie *Uit Gorssels verleden*, 1926, p.129

Zutphen, over the Issell, in order to see a most noble and Magnificent House of the Right Honourable the Earl of Albemarle, that his Lordship has lately built about half a League from Zutphen and from which City there is a very spacious Avenue or Access made to the House, between a double Row of Trees; his Lordship possessing a considerable Estate in that Province. This House has Noble Gardens adjoining to it, and made after the greatest Models, with Terrace walks, Fountains Cascades, Canals etc. But they were not then finished, after the last Campagne"[9]

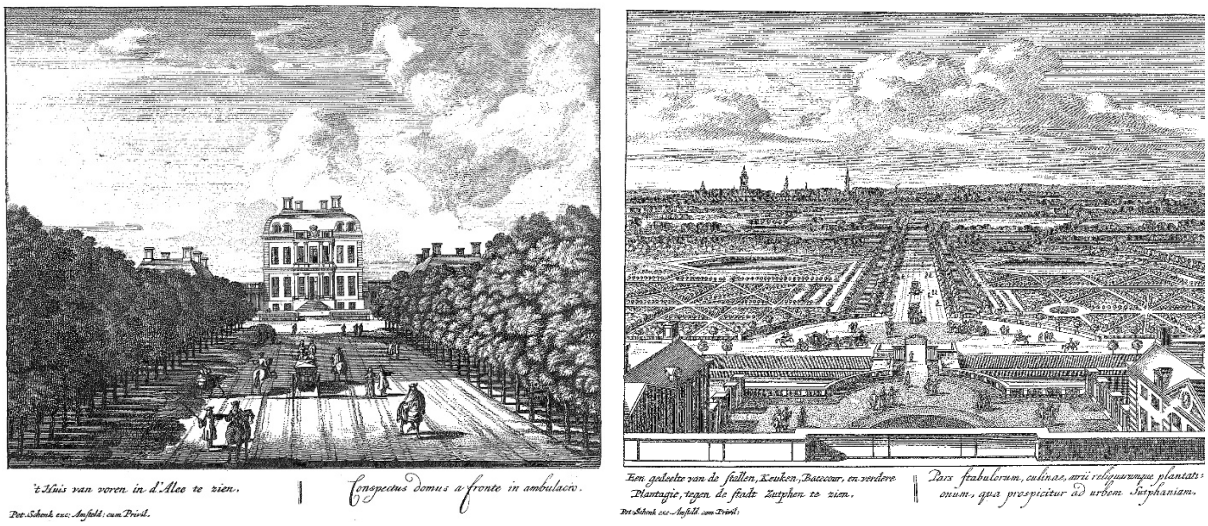

Voorsterallee, zo breed als het huis (zonder vleugels) en gezicht op de stad, vijvers en sterrenbossen

Men reed langs de zeshoekige vijvers aan weerszijden van de laan, die tussen de bomen door zichtbaar moeten zijn geweest. Kwam men aan bij het rondeel dan pas kreeg men zicht op het gebouw met zijn vleugels en ronde zuilengangen die de verbinding vormden. Terugkijkend vanuit de verdieping van het huis naar de stad zag men de vijvers en daarachter de Kapperallee, die geen aaneengesloten boombeplanting had, zodat het zicht op de stad openbleef. Ook aan de rechterkant van de centrale laan was het zicht opengehouden, zonder laanbeplanting. De buitenplaats Den Dam, werd in 1701 aangekocht en even later werd er een laan naartoe aangelegd.

De ligging van het huiseiland binnen de grote rechthoek van het lanenstelsel, de weilanden aan weerszijden en de bossen daarnaast zijn sterk overeenkomstig de plattegrond door Jacob Roman (ca. 1680) voor Duinrel te Wassenaar. Ook voor Duinrel zijn door Petrus Schenk één overzichtstekening en 16 gravures gemaakt. Op Duinrel werd de zichtas naar de duinen afgesloten door een houten erepoort met een zwaan erop. De centrale as was korter dan de dwarsassen.

[9] Harris, Account of Holland, citaat in Ozinga, Marot, 1938 p.79

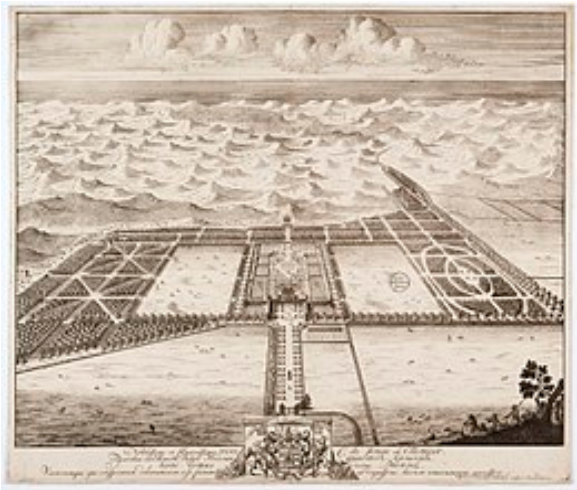

1701 Petrus Schenk, huis en voorplein van Duinrel; 1707 plattegrond Duinrel door Petrus Schenk, (Gemeentearchief Wassenaer)

Op De Voorst was de zichtas zowel voor als achter het huis veel langer dan op het oudere ontwerp voor Duinrel. Achter het huiseiland van De Voorst liep de centrale zichtas door in de vorm van een laan die uitzicht bood richting de kerktoren van Almen. De laan eindigde waar het land omhoogliep. Dwars op de hoofdas lag een korte dwarsas ter breedte van de tuin en drie lange dwarsassen vóór het huis. De maten en verhoudingen waren telkens de helft of 1/3 – 2/3 volgens de gouden snede en de getallenreeks van Fibonacci. Het waren de ideale verhoudingen. Het beoogde lanenstelsel werd overigens niet voltooid. Eén reden was dat de grond bij de Eefter molen niet kon worden gekocht.

Classicisme

Het geheel van huis, tuin, vijvers, lanenstelsel en bossen heeft een stijl die tegenwoordig het classicisme wordt genoemd. Daarvan bestaat eerst een Hollandse versie (1620-1680), daarna het Frans beïnvloede classicisme (1680-1715), dat in het verleden barok werd genoemd. De Nederlandse tuinen zijn vaak te klein en te besloten om met de Franse baroktuin te worden vergeleken. Bovendien zijn ze eenvoudig van opzet en strak in plaats van exuberant, overdadig. Zelfs bij De Voorst ligt de binnentuin besloten en zijn de vormen simpel en strak, uitgezonderd de kop van de gracht-vijver en de bossen om de zeskantige vijvers. Er is een verschil tussen de vijvers aan weerszijden van de toegangslaan waar als een stralende zon twaalf paden op uitkomen en de kleinere, meer zuidelijk gelegen vijver waar omheen het padenpatroon meer besloten is en er uitziet als een zespuntige ster.

1700, portretten Geertruid Johanna Quirina van der Duyn en Arnold Joost van Keppel door Godfrey Kneller (National Portrait Gallery, Londen)

Hoge Heerlijkheid De Voorst

In 1700 was De Voorst met bijbehorende gronden en het (halve) dorp Warnsveld verheven tot Hooge Heerlijkheid. Twee boeken van de Heerlijkheid bevinden zich in het Gelders Archief. Feitelijk werd slechts tot 1703 daarin geschreven. Na de dood van Koning Willem III in 1702 verviel de bescherming van de stadhouder en in 1705 werd door de stad Zutphen de Heerlijkheid weer opgeheven.

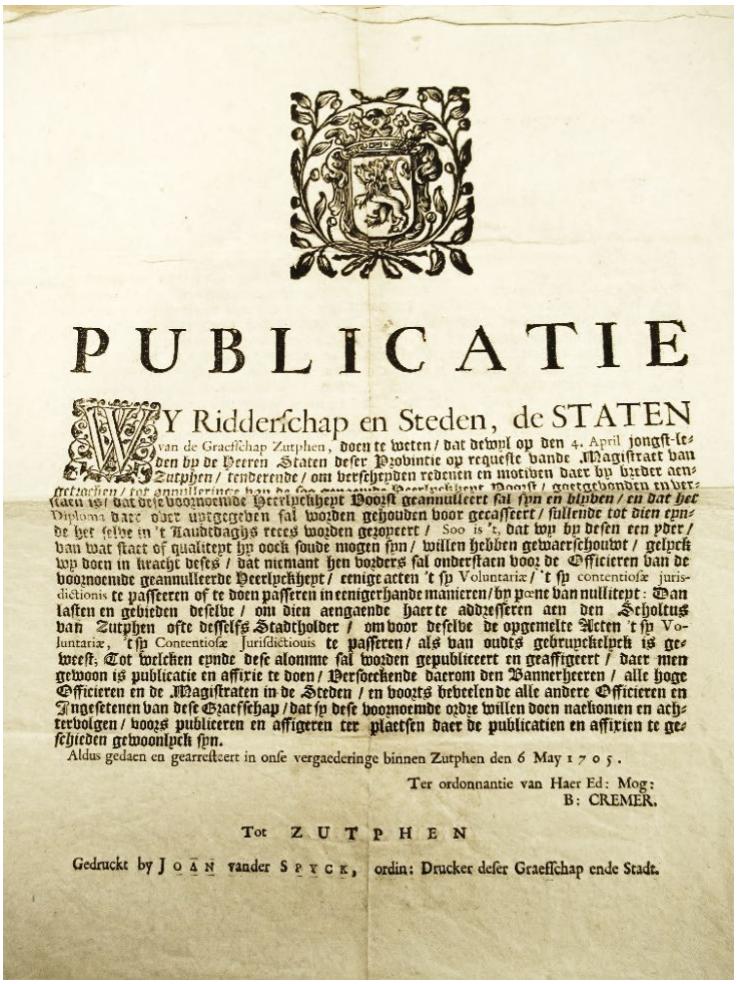

PUBLICATIE

WY Ridderschap en Steden, de STATEN van de Graefschap Zutphen, doen te weten / dat dewyl op den 4. April jongst-leden by de Heeren Staten deser Provintie op requeste vande Magistraet van Zutphen / tenderende / om verscheyden redenen en motiven daer by breder aengetrachen / tot annulleringe van de soo genaemde Heerlyckheyt Voorst / goetgevonden en verstaen is / dat dese voornoemde Heerlyckheyt Voorst geannulleert sal syn en blyven / en dat het Diploma daer over uytgegeven sal worden gehouden voor gecasseert / sullende tot dien eynde het selve in 't Laudtdaghs reces worden geroyeert / Soo is 't, dat wy by desen een yder / van wat staet of qualiteyt hy oock soude mogen syn / willen hebben gewaerschouwt / gelyck wy doen in kracht deses / dat niemant hen vorders sal onderstaen voor de Officieren van de voornoemde geannulleerde Heerlyckheyt / eenige acten 't sy Voluntariæ / 't sy contentiosæ jurisdictionis te passeeren of te doen passeren in eenigerhande manieren / by pœne van nullitept: Dan lasten en gebieden deselve / om dien aengaende haer te addresseren aen den Scholtus van Zutphen ofte desselfs Stadtholder / om voor deselve de opgemelte Acten 't sy Voluntariæ, 't sy Contentiosæ Jurisdictionis te passeren / als van oudts gebruyckelyck is geweest; Tot welcken eynde dese alomme sal worden gepubliceert en geaffigeert / daer men gewoon is publicatie en affixie te doen / Versoeckende daerom den Bannerheeren / alle hoge Officieren en de Magistraten in de Steden / en voorts bevelende alle andere Officieren en Ingesetenen van dese Graefschap / dat sy dese voornoemde ordre willen doen naekomen en achtervolgen / voors publiceren en affigeren ter plaetsen daer de publicatien en affixien te geschieden gewoonlyck syn.

Aldus gedaen en gearresteert in onse vergaederinge binnen Zutphen den 6 May 1705.

Ter ordonnantie van Haer Ed: Mog:
B: CREMER.

Tot ZUTPHEN

Gedruckt by JOAN vander SPYCK, ordin: Drucker deser Graefschap ende Stadt.

Affiche waarin de opheffing van de Heerlijkheid De Voorst wordt bekend gemaakt, 6 mei 1705 (Gelders Archief)

Direct werd de waterleiding naar de fonteinen door de bevolking kapot gemaakt omdat er zoveel Berkelwater naar de fonteinen werd geleid dat het overige water onvoldoende was om de watermolens benedenstrooms aan te drijven. Ook de bruggen werden weggehaald, de brug in de Kapperallee en die naar ’t Velde. In 1704 mocht de brug tussen De Voorst en ’t Velde opnieuw worden aangelegd.

Intussen verkeerde Joost Arnold van Keppel in Engeland. Hij had veel tegenslag maar wist zijn carrière en aanzien te redden. Daarmee bleef ook De Voorst een belangrijk goed.
J. de Graaf vertelt[10] van de overnachting van de aanstaande Engelse koning George I met zijn zoon (George II) op De Voorst op weg van Hannover naar Engeland, na de dood van Koningin Anna in 1714.

In 1702 was er een inundatie, een natuurlijke overstroming. Augustus Behmhever bracht de gronden in kaart die wel of niet waren ondergelopen. Daarnaast is zijn inundatiekaart de eerst bekende kaart waarop de nieuwe lanen van De Voorst staan getekend.

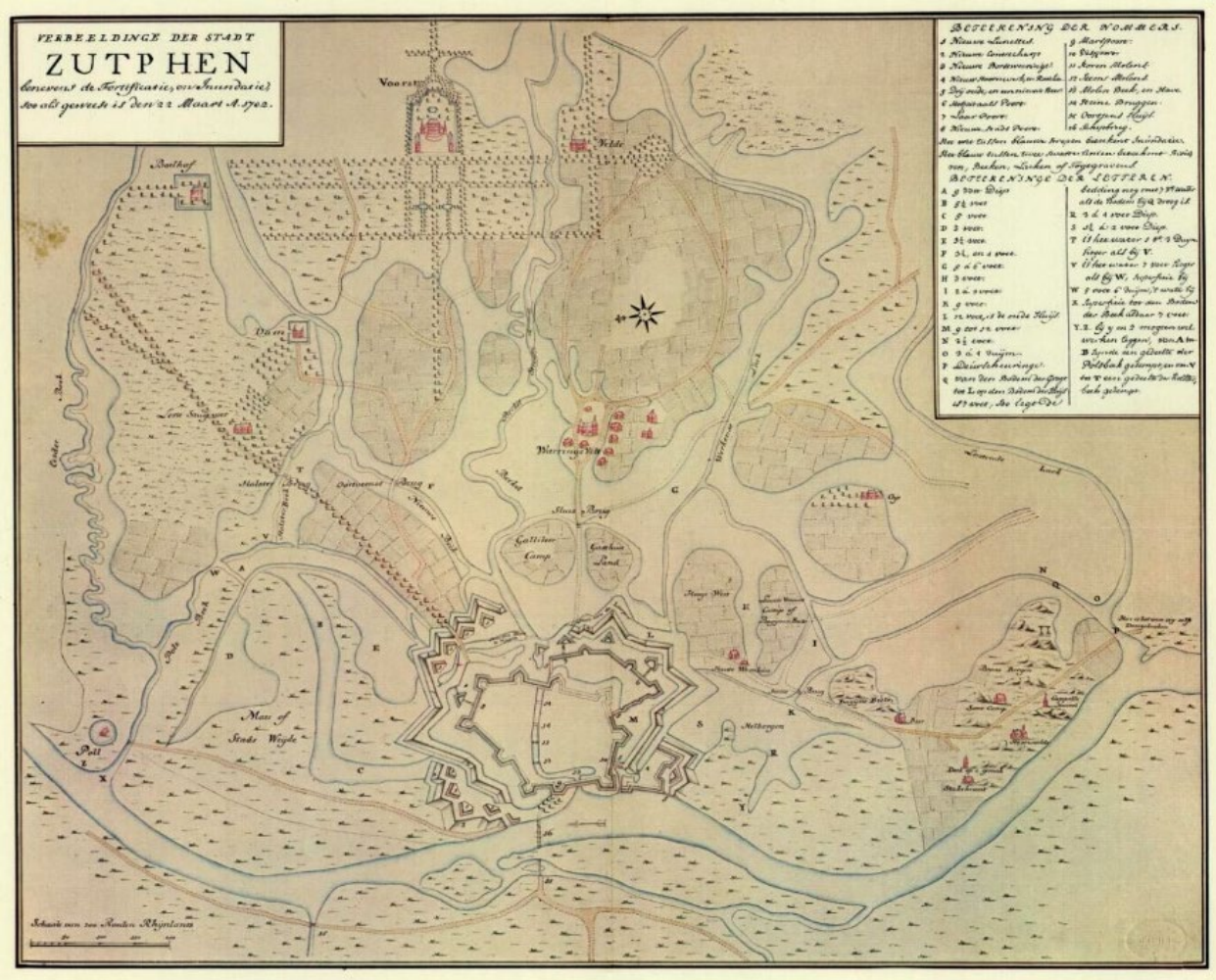

Inundatiekaart van 1702 door Augustus Behmhever (Erfgoedcentrum Zutphen)

Door deze kaart te vergelijken met de meer exacte kadasterkaarten is het mogelijk om de aanleg van lanen en bos onder Joost van Keppel te reconstrueren. De reconstructie hieronder is schematisch (vereenvoudigd), maar passend op de actuele topografische kaart.

[10] J. de Graaf, *Uit Gorssels verleden*, 1926, p. 106

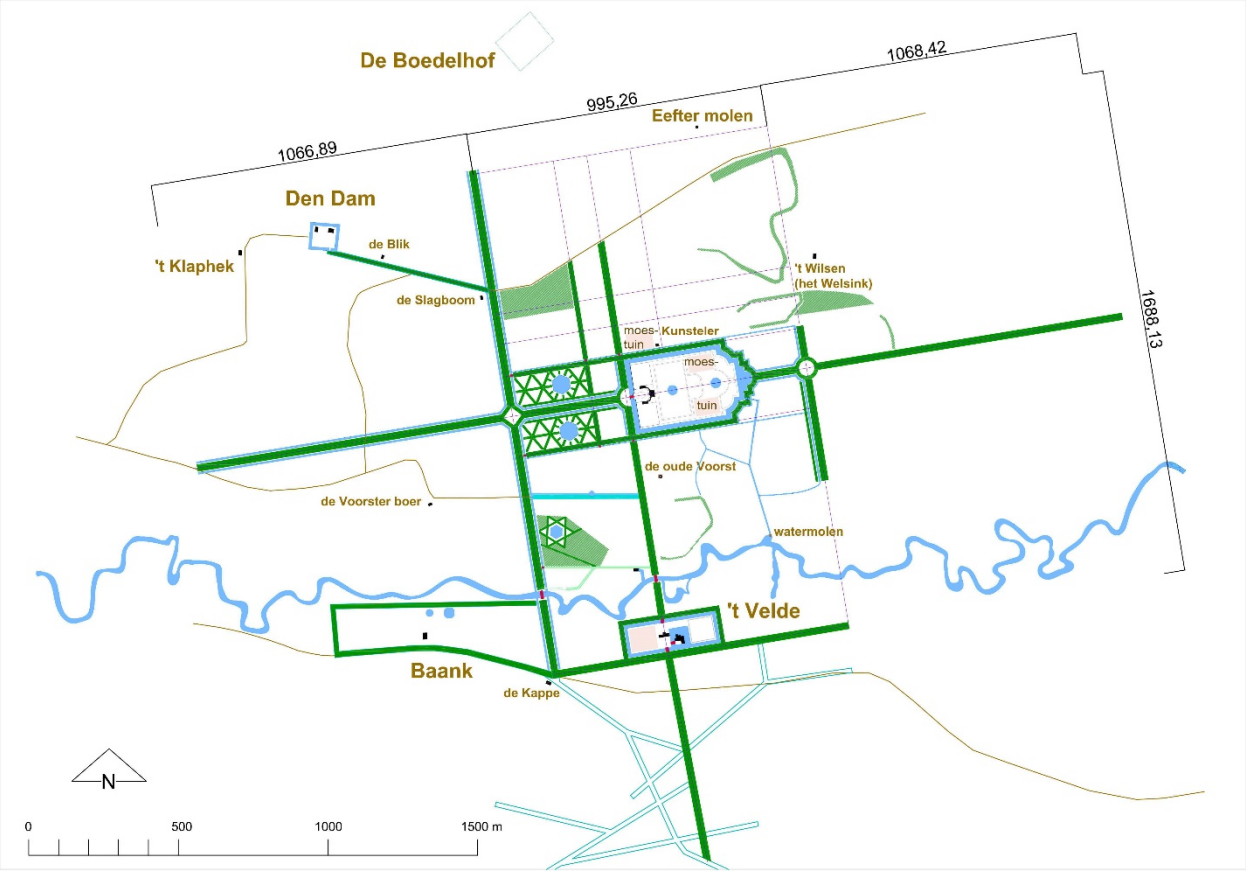

Classicistische aanleg ca. 1705, op grond van kaart Behmhever, en Hottingerkaart 1779[11].

Het huis De Voorst ligt als een spin in het web van lanen. In een reisjournaal van 1735 werd dat beschreven: vanaf de zolder kon men op het plat op het dak van het huis komen vanwaar men uitzicht had "*over de plantagiën en hoven an de zijden en agter het huis, zig uitstrekkende na het dorp Almen, waarvan de toren op het middelpad correspondeerde.* [de kerktoren van Almen was zichtbaar in de centrale as] *Gemelde tuin had drie fonteinen, dog die niet springen konden, dewijl de waterbuissen die uit het riviertje de Berkel afgeleit wierden, door die* [de mensen] *van Zutphen voort na de doot van koningh William geruïneert waren, omdat gemelde fonteinen na haar voorgeven zoveel water verslonden, dat haar molens, die door dat riviertje moesten gedreven worden, daardoor verhindert wierden.*[12]

1718-1720 echtgenote Geertruid Johanna Quirina van der Duyn
Na de dood van Arnold Joost verblijft zijn weduwe permanent in Den Haag, van waaruit zij De Voorst beheert. Ze sterft ca. twee jaar na haar illustere echtgenoot.

[11] Met de "Hottingerkaart 1779" wordt gedoeld op de Kaart van de stad Zutphen en haar omgeving met de inundaties ter defensie, zoals is waargenomen bij de overstroming van de IJssel in december 1779, gemaakt ingevolge de resolutie van de Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden van 8 mei 1778, door de ingenieurs **Hottinger, Smedecken en Berken**. Vervolgens zijn nog de fortificaties in kaart gebracht die in de omtrek van de vesting zijn gemaakt, op last van resolutie van 3 maart 1801. Nationaal Archief 4.OSPV Z3
Na het besluit op 8 mei 1878 is Hottinger cs begonnen met metingen en tekenen. In december 1779 was de kaart waarschijnlijk klaar maar konden ze nog in groen de overstroomde gronden aangeven. De toevoeging van de fortificaties in 1801 heeft voor de situatie van De Voorst geen betekenis.
[12] J. de Graaf, *Uit Gorssels verleden*, 1926, P.124

1720-1754 William Anne van Keppel

William Anne van Keppel(1702-1754) was de eerstgeboren zoon van Arnold Joost Van Keppel en Geertruid Johanna Quirina van der Duyn. Hij werd in Londen geboren, maar groeide op op De Voorst.[13] In 1717 keerde hij terug naar Engeland, waar hij officier werd van de compagnie grenadiers in de 'Coldstream Guards'. Na de dood van zijn moeder in ca. 1720 beheerde William Anne van Keppel, nu heer van De Voorst, het landgoed vanuit Engeland. Hij trouwde in 1722 met Lady Anne Lennox en kreeg met haar vijftien kinderen, waarvan er zes volwassen werden.

Voor de politieke carrière van William Anne was De Voorst van weinig belang. Volgens de geschiedschrijving[14] echter was hij net zo extravagant als zijn vader en gaf hij gemakkelijk veel geld uit aan allerhande zaken. Daarom is het niet onaannemelijk dat hij in de modernisering van de parkaanleg van De Voorst investeerde hoewel hij er zelf zelden of nooit meer verbleef.
Engeland liep voorop in stijlontwikkeling van rococo naar hele vroege landschapsstijl en William Anne kon daar goed van op de hoogte zijn, gezien zijn nauwe betrekkingen met de Engelse hogere kringen. Het is dus mogelijk dat een deel van de rococoaanleg en slingerpaden in lanen op De Voorst - beide zichtbaar op de Hottingerkaart van 1778-1779 - al vroeg tot stand kwam.

In 1744 wordt in Den Haag een veiling gehouden van veel interieurstukken van De Voorst, zoals Italiaans damast, behang, spreien en hemelbedden, gordijnen, en tapijten, gekleurd en blauw porselein, een massief zilveren tafel, schilderijen waaronder verscheiden koninklijke personages, Franse en Chinese prenten met zwarte lijsten en panelen, en andere "kostelijkheeden", in goede conditie. Vond William ze te ouderwets of had hij geld nodig om schulden te betalen?

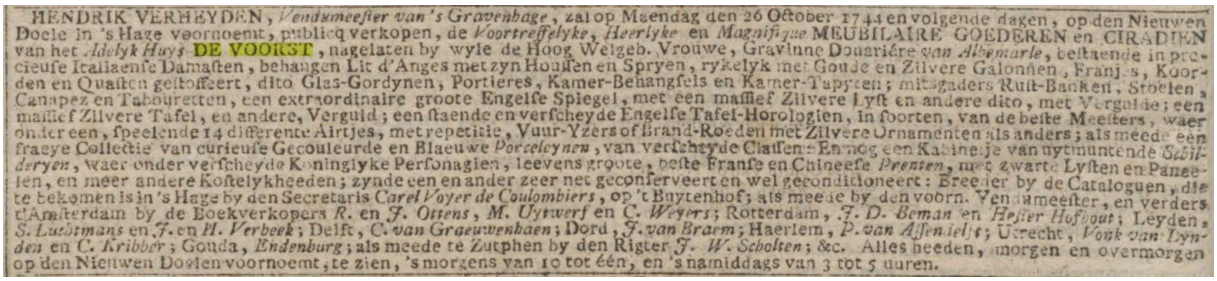
HENDRIK VERHEYDEN, *Vendumeester van 's Gravenhage*, zal op Maendag den 26 October 1744 en volgende dagen, op den Nieuwen Doele in 's Hage voornoemt, publicq verkopen, de *Voortreffelyke, Heerlyke* en *Magnifique* MEUBILAIRE GOEDEREN en CIRADIEN van het *Adelyk Huys* DE VOORST, nagelaten by wyle de Hoog Welgeb. Vrouwe, Gravinne Douairière *van Albemarle*, bestaende in precieuse Italiaense Damasten, behangen Lit d'Anges met zyn Houssen en Spryen, rykelyk met Goude en Zilvere Galonnen, Franjes, Koorden en Quasten gestoffeert, dito Glas-Gordynen, Portieres, Kamer-Behangsels en Kamer-Tapyten; mitsgaders Rust-Banken, Stoelen, Canapez en Tabouretten, een extraordinaire groote Engelse Spiegel, met een massief Zilvere Lyst en andere dito, met Verguide; een massief Zilvere Tafel, en andere, Verguid; een staende en verscheyde Engelse Tafel-Horologien, in soorten, van de beste Meesters, waer onder een, speelende 14 differente Airtjes, met repetitie, Vuur-Yzers of Brand-Roeden met Zilvere Ornamenten als anders; als meede een fraeye Collectie van curieuse Gecouleurde en Blaeuwe *Porceleynen*, van verscheyde Classen: En nog een Kabinetje van uytmuntende *Schilderyen*, waer onder verscheyde Koninglyke Personagien, leevens groote, beste Franse en Chineese *Prenten*, met zwarte Lysten en Paneelen, en meer andere Kostelykheeden; zynde een en ander zeer net geconserveert en wel geconditioneert: Breeder by de Catalogues, die te bekomen is in 's Hage by den Secretaris *Carel Voyer de Coulombiers*, op 't Buytenhof; als meede by den voorn. Vendumeester, en verders t'Amsterdam by de Boekverkopers *R.* en *J. Ottens*, *M. Uytwerf* en *C. Weyers*; Rotterdam, *J. D. Beman* en *Hester Hofhout*; Leyden, *S. Luzotmans* en *J.* en *H. Verbeek*; Delft, *C. van Graeuwenhaen*; Dord, *J. van Braem*; Haerlem, *P. van Assenielst*; Utrecht, *Vonk van Lynden* en *C. Kribber*; Gouda, *Endenburg*; als meede te Zutphen by den Rigter *J. W. Scholten*; &c. Alles beeden, morgen en overmorgen op den Nieuwen Doelen voornoemt, te zien, 's morgens van 10 tot één, en 's namiddags van 3 tot 5 uuren.

's Gravenhaegse Courant, Aankondiging veiling op de Nieuwe Doelen, 26 oktober 1744 (Bron: Delpher)

Het blijft niet bij deze bezittingen. In 1745 worden de landgoederen Den Dam, met boerderij de Molenblik, en 't Velde beide verkocht. De Voorst zelf blijft in eigendom van William Anne tot aan zijn overlijden.

In 1754 wordt de oudste zoon George van Keppel de nieuwe heer van De Voorst. Deze in Engeland geboren (1724) en getogen derde graaf van Albemarle heeft geen enkele band met De Voorst en probeert in 1756 het landgoed met titel en kerkbank te veilen. Op 11 september 1756 zou te Zutphen een veiling worden gehouden van *"het alom bekende schoone Huys en Havesate De Voorst, … met zijne onderhoorige Bouw- en Weydelanden, een considerabele party opgaande soo Eyken, Beuken, Linden als andere Boomen, Akkermaals, Bosschen, Allées, Sterrebosschem, Hoven Vijvers, Gragten, 5 Boere Erven en een Caterstede, de Rentmeesters Wooninge en Hof; voors eenige separaat verpagte Landen, te zamen groot omtrent 290 Morgen;* Leydsche Courant 26 juli 1756. (Bron: Delpher).Het duurt echter nog enkele jaren voordat George van Keppel erin slaagt De Voorst tegen een aanvaardbare prijs van de hand te doen.

[13] https://en.wikipedia.org/wiki/Willem_van_Keppel,_2nd_Earl_of_Albemarle
[14] http://www.thepeerage.com/p1680.htm#i16793

2.3 Fase 3 1759-1811 Uitbreiding geometrisch lanenstelsel, rococo slingerpaadjes

In 1759 wordt De Voorst dan toch verkocht. Koper is Otto Frederik Graaf van Lynden (1716-1788). Hij is de tweede graaf van Lynden. Zijn vader Adriaan had de titel graaf van het heilige rijk verworven via een keizerlijk diploma en was lid van de ridderschap Nijmegen. Otto's moeder, Stephania Anna Amarantha van Vittinckhof was erfdochter van Nederhemert. Door de aankoop van De Voorst wordt Otto Frederik (vrij)heer van Nederhemert en heer van De Voorst. In deze tijd is De Voorst nog steeds een leen met rechten en plichten. Bij de overdracht van het goed deed de familie Van Keppel daarom ook formeel afstand van aanspraken daarop.
Sinds 13 juni 1754 is Otto Frederik getrouwd met Frederike Louise van der Does (1730-1811), geboren in 's Gravenhage als dochter van de heer van Noordwijk en barones van Doys. Na aankoop van De Voorst gaat het echtpaar daar vermoedelijk ook echt wonen. Vanuit De Voorst vervult Otto Frederik zijn bestuurlijke taken als vrijheer en leenheer, waarbij nog komen het ambtmanschap van Overbetuwe en de titels burggraaf, rechter en dijkgraaf van het Rijk van Nijmegen. De graaf staat ook bekend als een liefhebber en mecenas van de letteren en wetenschap. Twee jaar voor zijn dood wordt hij curator van de hogeschool in Harderwijk.

Het echtpaar van Lynden-van der Does blijft kinderloos, maar adopteert in 1773 hun in 's Gravenhage geboren petekind Otteline Frederique Louise van Reede (1773 -1799). Haar vader was Arend Willem van Reede (1747-1815) en haar moeder was Heilwich Adriana Samantha van Lynden van Amerongen (1740-1773), vermoedelijk een nicht van Otto Frederik. Het overlijden van Heilwich bij of kort na de geboorte van Otteline was mogelijk de aanleiding voor de adoptie. Otteline is namelijk niet de eerste formele erfgenaam. Otto Frederiks achterneef Johan Nicolaas Steven van Lynden van Blitterswijk (1738-1798), heer van Bemmel, die is gehuwd (1764) met Anna Schrijver (1743-1768) zou De Voorst gaan erven na het overlijden van het echtpaar. Hij overleeft inderdaad zijn oudoom, maar niet zijn oudtante. Frederike Louise van der Does behoudt het eigendom en vruchtgebruik van De Voorst tot haar overlijden in 1811.

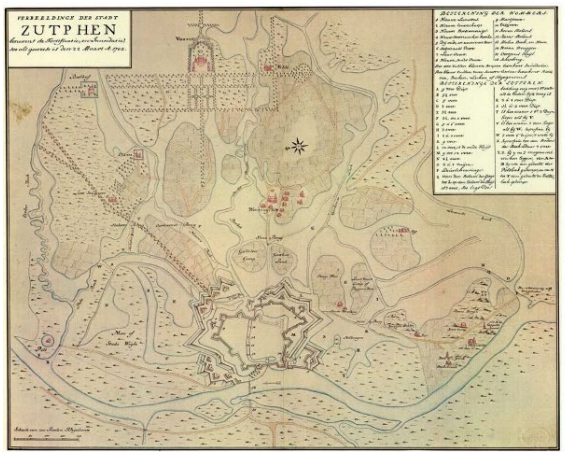

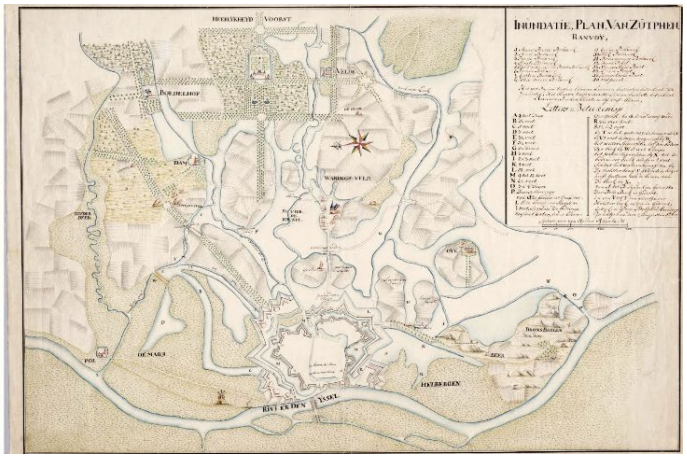

Inundatiekaart van 1702 door Augustus Behmhever (links) en van 1765 door Adolphus Overdorp (rechts)

In 1765 was er weer een overstroming van het gebied ten oosten van Zutphen. Om die te tekenen werd de eerdere kaart gebruikt, maar die werd aangepast, zodat enkele wijzigingen die in die 63 jaar plaatsvonden duidelijk werden.
De Boedelhof heeft bijvoorbeeld op de kaart van 1765 een boomgaard en een tuin aan weerszijden van het huiseiland. In 1702 zijn die nog niet getekend. Herberg de Kappe wordt genoemd in een tekst uit 1740 en staat op de kaart van 1765 maar staat niet op de kaart van 1702, terwijl de herberg toen allang bestond. De gracht van Den Dam is op de kaart van 1765 anders dan op de kaart van 1702.

De eerstvolgende kaarten waarop De Voorst is afgebeeld zijn de zogeheten Hottingerkaarten uit 1778 en 1783.
De laatste is gebruikt door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. In de monumentbeschrijving van De Voorst staat namelijk vermeld: "*Op de kaart van Hottinger (1783) is in de zuidwesthoek een slingerbosje te zien dat geldt als eerste aanzet tot de omvorming van het park in landschapsstijl*."
Vergelijking van deze kaart met de kaart van Hottinger, Smedeken en Bercken uit 1778-1779 en een voor de jurisdictie Warnsveld gemaakte kaart uit 1810 (zie hierna) maakt echter duidelijk dat het slingerbosje een fantasie is (van kaartmaker luitenant van Hooff). De fraaie kaart uit 1783 is op meer punten geïdealiseerd en niet correct. Zo zijn bijvoorbeeld de zeskantige vijvers aan weerszijden van de toegangslaan weergegeven als ovalen en is er te veel bos ingetekend.
De Hottingerkaart uit 1778-1779 sluit beter aan op latere kaarten en op het huidige terrein en is dus betrouwbaarder.

Detail van 2e kaart van Hottinger, feitelijk van Van Hooff, 1783 met fantasie slingerpaden (De Hottinger Atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794)

Ten opzichte van de inundatiekaarten uit 1702 en 1765 laat de Hottingerkaart uit 1778 – 1779 een veel uitgebreidere geometrische aanleg zien van lanen, rechte wegen, tuinen en met bomen/bos beplante percelen. Er is zelfs een kleine ganzevoet van lanen toegevoegd met een gebouwtje op het kruispunt van de assen.

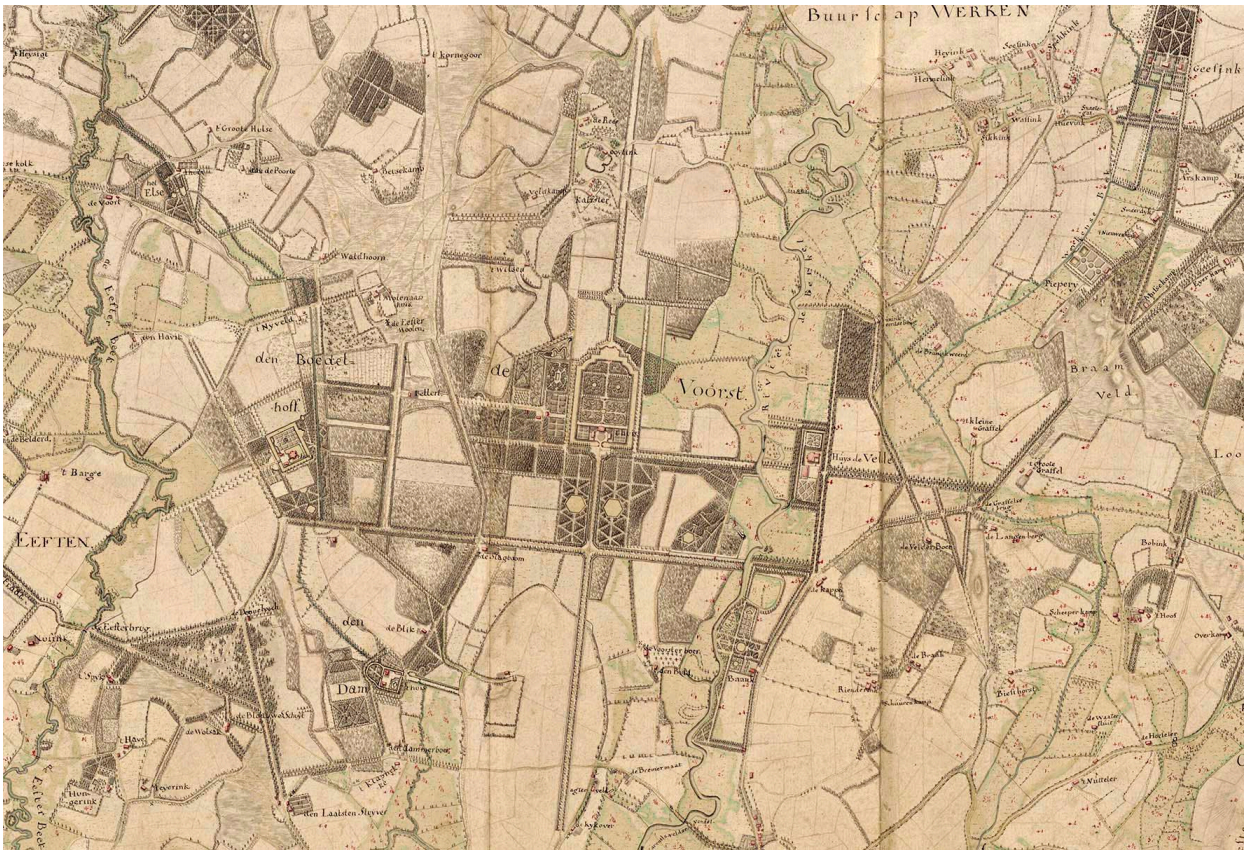

Uitsnede uit de Hottingerkaart uit 1778-1779 (Nationaal Archief)

De kaart maakt tegelijkertijd duidelijk dat het grootse lanenstelsel dat voor de heerlijkheid van Joost van Keppel was ontworpen nooit compleet is uitgevoerd. Vanwege 'obstakels' als de molen, maar mogelijk ook omdat sommige lanen het agrarische land te veel zouden doorsnijden en qua verbindingen of uitzicht weinig extra opleverden. Het geheel is een vermenging geworden van geometrisch ontwerp en door de natuurlijke ondergrond bepaalde oudere ontginning en landgebruik. De meest representatieve kant van het landgoed is duidelijk de westkant, de aanleg die zichtbaar is vanaf De Voorsterallee, de Kapperallee en de toegangslanen.

Aan het orthogonale stelsel zijn behalve rechte ook enkele schuine lanen toegevoegd door beplanting van oude dijkjes en agrarische wegen. Waarschijnlijk is dat het werk van het echtpaar Van Lynden-van der Does.
De tuinachtige aanleg rond de zeskantige vijvers aan weerzijden van de hoofdas is op zeker moment vereenvoudigd tot (hakhout)bos met lanen of paden zonder laanbeplanting.
De oude Voorst is er niet meer, maar de toegangslaan ligt nog als een relict in het bouwland. Op de kaart is ook te zien waar de watermolen stond die water van de Berkel opmaalde voor de fonteinen in de tuin. De molenvijver is er nog en langs de watergang naar de tuin zijn bomen geplant.
Aan de westkant van de laan naar 't Velde is een sloot die naar (waarschijnlijk) een botenhuis voert. Mogelijk dateert dit nuttige element van de eerste aanleg van De Voorst onder Joost van Keppel.

Op de bijzonder rijk gedetailleerde kaart zijn verder de eerste stijlveranderingen zichtbaar van classicisme via rococo naar vroege landschapsstijl. In de volgende reconstructietekening zijn die weggelaten. De kaart toont schematisch de classicistische aanleg zoals die er op De Voorst uitzag aan het einde van de classicistische stijlperiode.

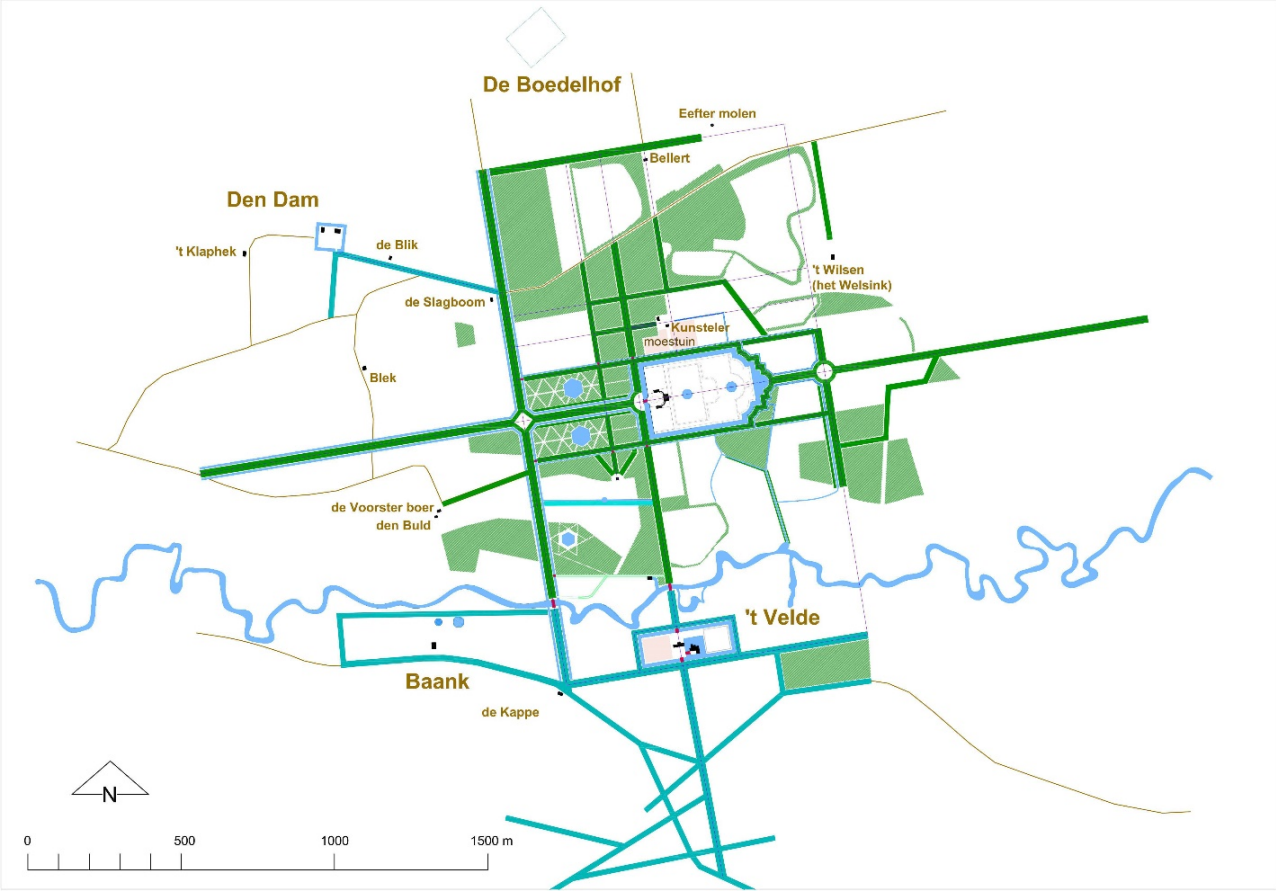

Schematische weergave van de classicistische aanleg in 1779. De rococo-elementen zijn weggelaten

Rococo

De rococopaadjes, die Hottinger heeft opgetekend op zijn kaart van 1778-1779, zijn heel verschillend van karakter. Vermoedelijk zijn die op het huiseiland sjabloonmatig getekend omdat de twee vijvers in de boventuin ook niet realistisch zijn. (De achtzijdige vijver in de centrale as lag er waarschijnlijk nog). Dan zijn er de kronkelige waterloop en de kleinschalige kronkelpaadjes ten oosten van de oude moestuin bij Kunsteler. Die lijken te behoren bij de gebouwen. Als dit hele complex van moestuin, boomgaard en siertuinen, mogelijk met een menagerie, er zo heeft gelegen, dan maar tot begin 19^{e} eeuw.

Van een ander karakter zijn de kronkelpaden door het bos bij de vijver met de zespuntige ster.
Een volgende stap in de ontwikkeling naar landschapsstijl zijn de enigszins slingerende paden tussen de rechte rijen laanbomen door. Het kan zijn dat daarin toen al gaten werden gehakt, zodat groepen ontstonden, een verschijnsel dat in werkelijkheid te zien is aan de zuidlaan langs het huiseiland met bomen van omstreeks 1850.
Aan het dijkje langs de Berkel is een uitzichtheuveltje aangelegd en daartegenover een eilandje in de Berkel met bomen erop en bomen op de zuidoever erachter. Dit eilandje is op latere kaarten niet terug te vinden; het uitzichtheuveltje bestaat nog, inclusief de ophoging voor het paadje naar de top.

Detail van de Hottingerkaart uit 1778-1779 met rococopaadjes in de tuin en ten oosten van de moestuin naast het huiseiland (oranje pijl). De twee vijvers in de boventuin (blauwe pijl) hebben niet bestaan. Aan de laan naar de Boedelhof ligt een halfrond pleintje (groene pijl). Dat was er waarschijnlijk wel echt. Mogelijk kon men vandaar uitkijken over het terrein rond het Peddegat (paddengat, blauw ingekleurd).

Detail van de Hottingerkaart uit 1778-1779 met rococopaadjes in het bos aansluitend op de kleine vijver met de lanenster, uitzichtheuveltje (oranje pijl), eilandje in de Berkel en slingerpaden in lanen (blauwe pijlen). Overstroomde gronden langs de Berkel zijn lichtgroen ingekleurd. De sloot en het dak van het botenhuis zijn ook getekend. Aangeven met groene pijl

De rococo paden kunnen, zoals eerder toegelicht, zijn aangelegd door de in Engeland verblijvende William Anne van Keppel, eigenaar tussen 1720 en 1754 (vergelijk bv Chiswick House, plattegrond door John Rocque 1736)[15]. Evengoed is het mogelijk dat Otto Frederik Graaf van Lynden na zijn aankoop van De Voorst in 1759 het park wilde moderniseren. In elk geval is ook de rococo fase van tuinkunst niet aan De Voorst voorbijgegaan en is met name waar het de omgeving van de vijver met de zespuntige ster van paden betreft en het uitzichtheuveltje, bijzonder interessant. Deze plek wordt het doolhof genoemd door de Zutphense jeugd, volgens Craandijk (1894).
Op de volgende reconstructiekaart zijn de rococo-elementen met oranje aangegeven. Geconcludeerd mag worden dat de Hottingerkaart uit 1778-1779 veel laat zien dat daadwerkelijk is aangelegd. Bijzonder om te zien is dat de Kapperallee vanaf de kleine zeskantige vijver tot aan de Berkel werd

[15] J.D. Hunt, P. Willis, The Genius of the Place 1620-1820, plattegrond met tekeningen Chiswick House, p.67

dichtgeplant en dat er geen brug en weg meer doorliep naar de kant van ’t Velde. Wanneer de brug is hersteld is nog onbekend. Geen eigenaar, behalve Gelders Landschap bezat weer zowel De Voorst als ’t Velde. Stuermanskamp of Baank op de zuidoever werden ook niet meer aangekocht.

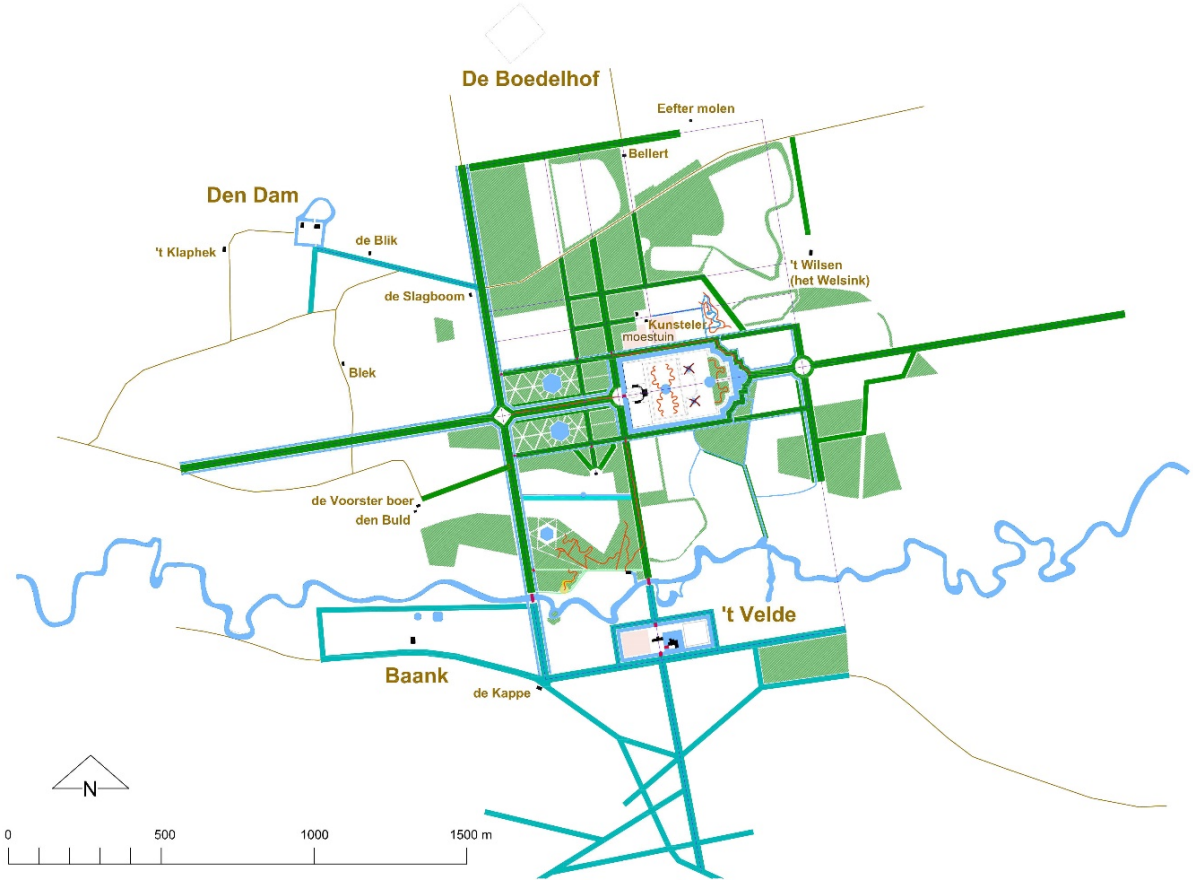

Schematische weergave van de aanleg van rococobosjes en slingerpaden in lanen

In 1809 vindt weer een grote overstroming van de Berkel plaats die in kaart wordt gebracht. De manier waarop de omgrachting van De Voorst is getekend maakt echter duidelijk dat deze kaart voor andere doeleinden is vervaardigd dan het waarheidsgetrouw weergeven van de parkaanleg.

Deel van de kaart van de overstroomde gebiedsdelen van het ambt Almen en Gorssel (Gelders Archief)

In 1810 wordt in het *Maatboek der landerijen gelegen in de jurisdictie van Warnsveld* een kaart van De Voorst opgenomen die goed aansluit bij die de Hottingerkaart. Het blad met de legenda ontbreekt, maar het grondgebruik is af te leiden uit de nog complete opnames in hetzelfde maatboek van de aangrenzende landgoederen ’t Velde en Den Dam.

Kaart van De Voorst in Maatboek der landerijen gelegen in de jurisdictie van Warnsveld, 1810. (Regionaal Archief Zutphen)

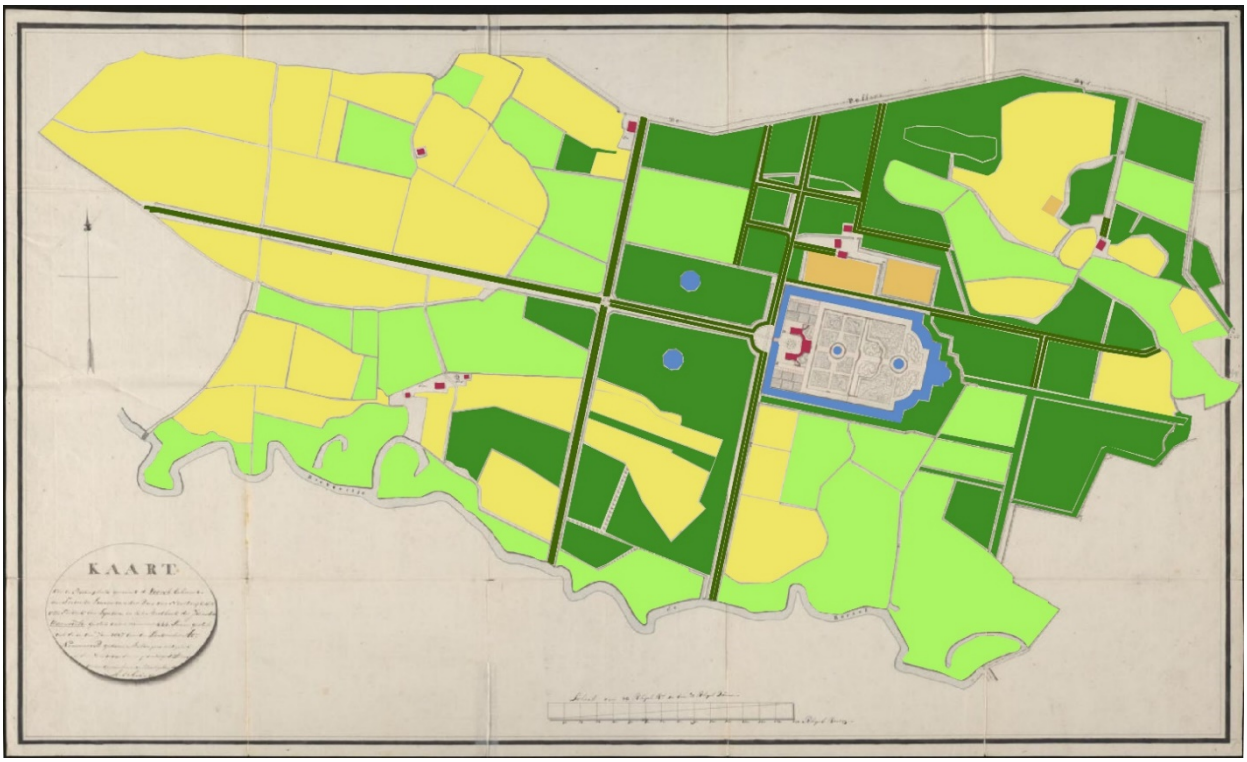

Ingekleurde kaart. Geel = bouwland, lichtgroen = weiland, zacht oranje = moestuin, groen = bos, donkergroen = laanbeplanting, blauw = water

Op de kaart zijn sommige lanen van Van Keppel als laan getekend, met rijtjes bomen. Andere lanen zijn als bosvakken weergegeven. Mogelijk om belastingtechnische redenen: “weg/bosch” viel in belastingklasse 4, “weg/opgaande boomen” in klasse 3.
Het is niet eenvoudig te verklaren waarom de twee grote zeskantige vijvers wel zijn ingetekend, maar

de kleine zeskantige vijver niet. Deze vijver bestaat nog steeds.
Vergeleken met de situatie in 1778-1779 is een bosperceel aan de zuidwestkant van de huisplaats verdwenen en staan er twee nieuwe aan de oostkant. Wellicht gaat het niet (alleen) om bospercelen, maar (ook) om (fruit)boomgaarden. Deze zijn in de legenda niet onderscheiden van bos.
Omdat alleen hoofdpaden zijn getekend, is niet af te leiden hoeveel er van de classicistische aanleg en rococo-aanleg in de bospercelen in 1810 nog aanwezig is. Er zijn twee gebouwtjes ten noorden van de moestuin bijgebouwd, waarvan een aan het eind van een nieuwe laan. Dit moet hoeve De Kunsteler zijn.

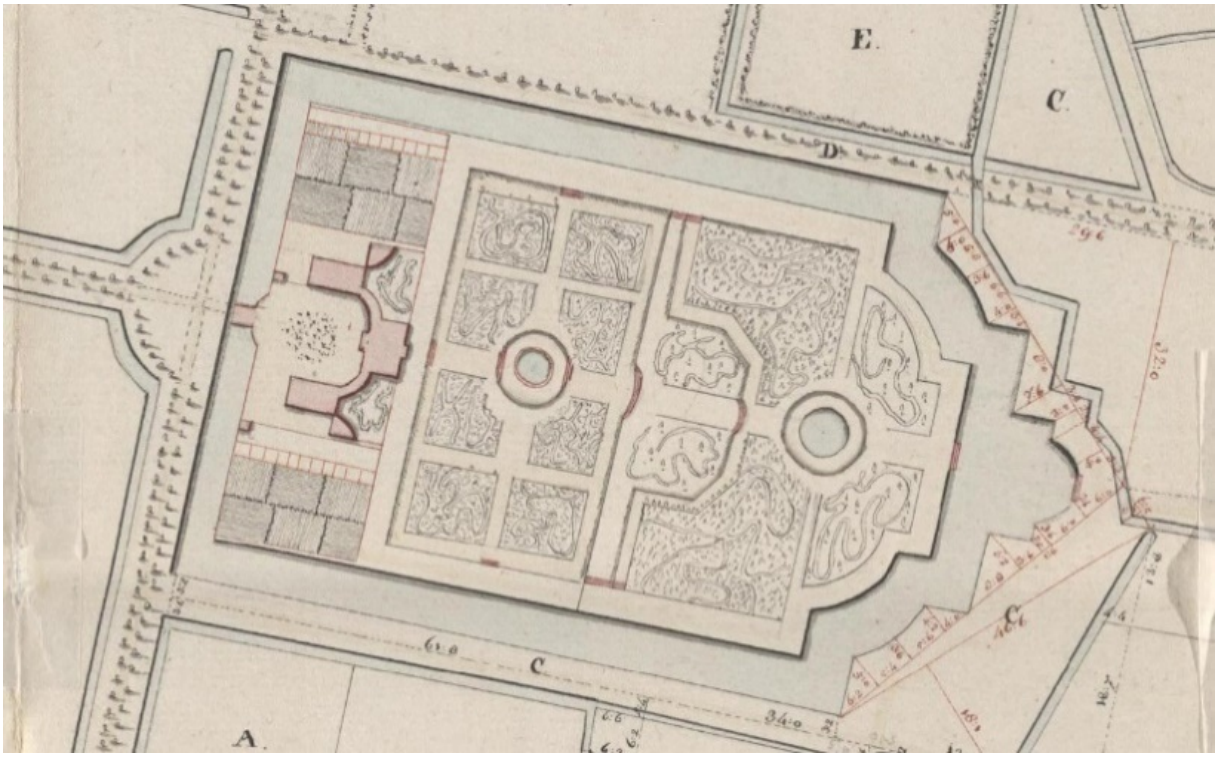

Detail van de kaart van De Voorst in Maatboek der landerijen gelegen in de jurisdictie van Warnsveld, 1810. (RAZ) Onduidelijk is wat de 'vleugeltjes' aan de bouwhuizen voorstellen.

De classicistische aanleg binnen de gracht blijkt wat het stramien van paden betreft nog intact te zijn. De parterres lijken allemaal te zijn veranderd in een rococoaanleg, maar de kaartmaker heeft dat slechts schetsmatig aangeduid. De zijtuinen zijn aangegeven als een eenvoudige rechthoekige verkaveling. Waarschijnlijk zijn ze als nutstuinen in gebruik genomen.
Op de kaart van 1810 is de vijver in de boventuin er nog.

In 1791 huwt Otteline Frederique Louise van Reede - Lynden met Willem Gustaaf Frederik Graaf Bentinck (1762- 1835), heer van Rhoon, Pendrecht, Kniphausen en Varel. Het echtpaar krijgt twee dochters, Antoinette Maria Charlotte (1792 – 1832) en Ottelina Frederika Louise (1793 -1868) plus een zoon, Willem Anton (1798 -1813).

Portretten van Willem Gustaaf Frederik graaf Bentinck (1762-1835) en Otteline Frederique Louise barones van Reede-Lynden (1773-1799) (Rijksarchief)

Otteline overlijdt al in 1799, kort na de geboorte van het derde kind. Dit betekent dat na het overlijden van Frederike Louise van der Does in 1811 De Voorst toevalt aan haar echtgenoot. Willem Gustaaf Frederik graaf Bentinck is echter een politiek zeer actief man die weinig tijd heeft voor het landgoed. Al in 1795 vlucht hij (tijdelijk) naar Londen, waar hij kolonel in Engelse dienst wordt, omdat hij zich als aanhanger van stadhouder Willem V bedreigd voelt door de Fransen, die Nederland bezet hebben. In 1799 komt hij ook in conflict met mede Oranjegezinden. In 1806 moet hij de rechten over zijn heerlijkheden Kniphausen en Varel bevechten, aangezien de Fransen de rijksvrijheid van het Heilige Roomse Rijk opheffen. Ook privé distantieert hij zich van De Voorst. Na de dood van Ottoline was hij een nieuwe relatie aangegaan met de dochter van een voormalige lijfeigene, met wie hij nog minstens zes kinderen krijgt en met wie hij uiteindelijk, in 1816, hertrouwt.

2.4 Fase 4 1811 -1846 Transformaties in landschapsstijl, uitbreiding grondbezit

Antoinette Maria Charlotte is in 1811 pas 19 jaar. Toch neemt zij – mogelijk met haar vader op de achtergrond – het bewind van De Voorst op zich. Twee jaar later (1813) huwt ze met weduwnaar Johan Gijsbert Ludolph Adriaan Baron van Neukirchen (1783-1818). Dit huwelijk duurt maar vijf jaar want Van Neukirchen, die lid is van de ridderschap en de provinciale staten van Gelderland, overlijdt voortijdig op De Voorst. Een jaar ervoor is hun eerste kind geboren: Willem Gustaaf Frederik (1814 - 1894). (Johan had al een dochter uit zijn huwelijk met Maria des H. R. Rijksgravin van Rechteren)

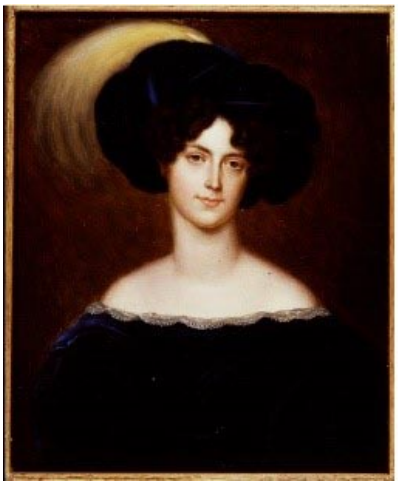

Portretten van Antoinette Maria Charlotte Bentinck en Jacob Hendrik Graaf van Rechteren van Appeltern. (www.collectievannederland.nl)

Voor de Vrouwe van De Voorst is het landgoed als representatief bezit nu misschien van minder importantie, maar dat geldt niet voor de bossen en landerijen als bron van inkomsten. In 1821 koopt Antoinette Maria Charlotte de Boedelhof op van speculant Anthony Weinvelt, met het oogmerk het oppervlak agrarische grond en productief bos van De Voorst uit te breiden. Ze laat het huis van de Boedelhof voor de helft afbreken. Het linker bouwhuis/rechtervleugel blijft staan en wordt als pachtboerderij toegevoegd aan de boerderijen van De Voorst.

In 1822 huwt Antoinette opnieuw, nu met Jacob Hendrik Graaf van Rechteren van Appeltern (1787 - 1845). Hij is, nota bene, de kleinzoon van de oprichter van de patriottenbeweging baron Joan Derk van der Capellen (1741-1784). Terwijl Jacob Hendrik zich bezighoudt met zijn politieke carrière als liberaal kamerlid onder Willem I en II, blijft Antoinette als A.M.C. van Rechteren handelend eigenaresse van De Voorst.
Antoinette overlijdt in 1832, precies het jaar waarin het algemene kadaster wordt ingevoerd. De voorbereiding daarvan was in 1811 begonnen. De kadasterkaart van 1832 laat in vergelijking met de kaart van 1810 dus zien met welke gronden de gravin De Voorst vergrootte.

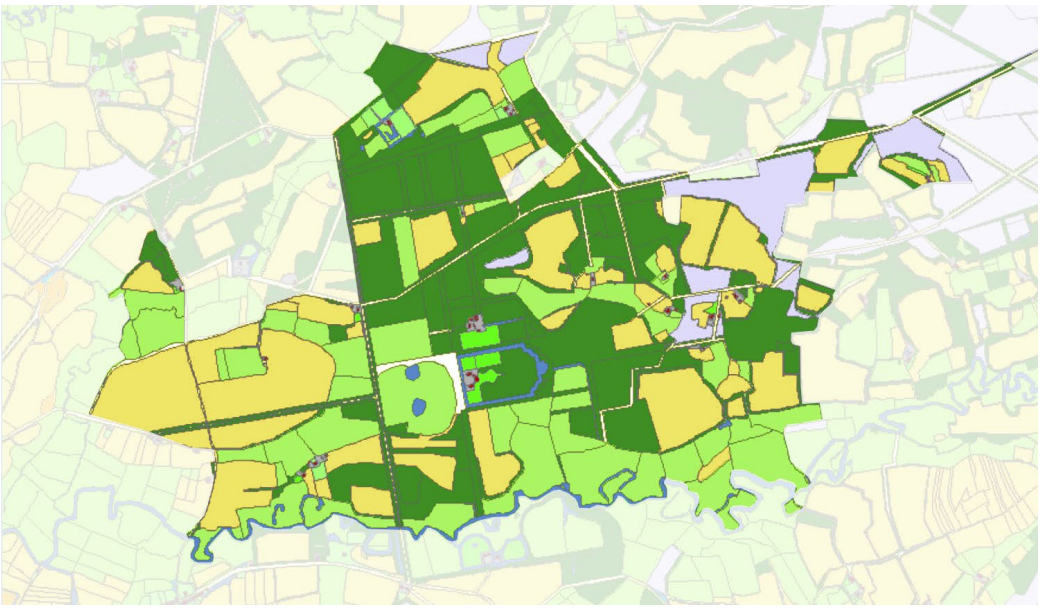

Grondgebruik in 1832. (HisGis) Omdat de legenda op HisGis is vereenvoudigd, heeft de moestuin dezelfde aanduiding als de tuin van het huis. Voor de bospercelen wordt geen onderscheid gemaakt tussen opgaand bos, hakhout en boomgaard. Opmerkelijk: heidevelden/schraalgraslanden (lila) bij boerderijen.

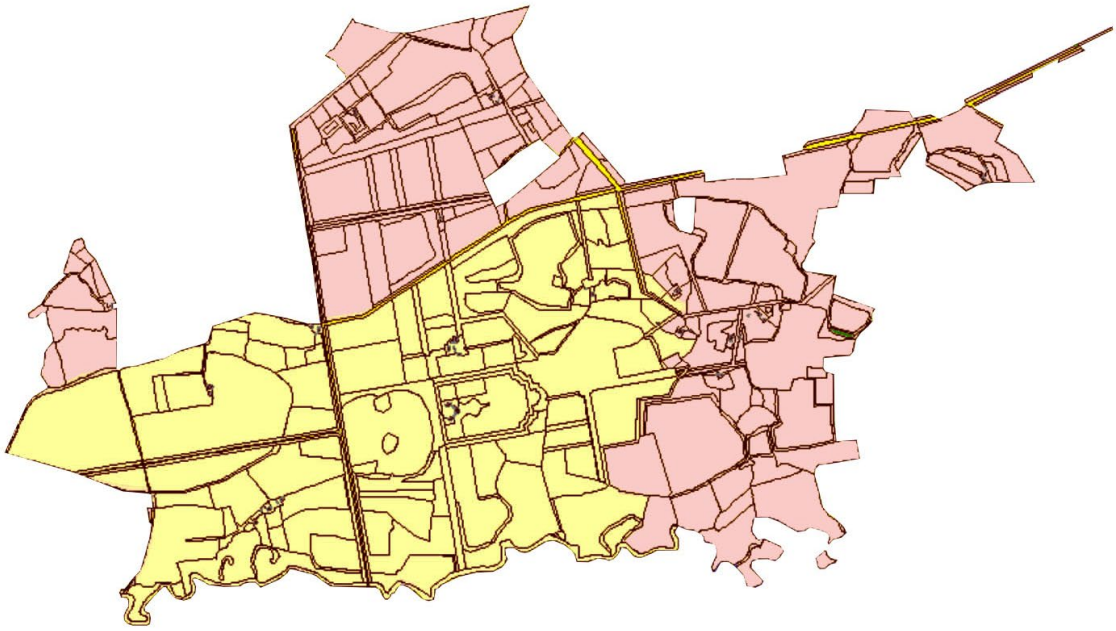

Bewerking van de HisGis kaart. In geel de gronden van De Voorst in 1810. In roze de tussen 1810 en 1832 toegevoegde percelen. De 'gaten' zijn het perceel van de Eefter molen en een gasthuis.

In 1832 zijn de tuin- en parkaanleg van De Voorst omgevormd in een aanleg in landschapsstijl, getuige de ronde toegangslaan en de landschappelijke vorm van de vijvers op de kadasterkaart. De veranderingen moeten hebben plaatsgevonden onder leiding van Antoinette M. C. van Rechteren-Bentinck.

Ca. 1820, "Maison de campagne près de Zutphen", aquatinte naar tekening J.P. Goetghebuer (kasteel Rosendael).

Bovenstaande afbeelding is afkomstig uit het in 1827 gepubliceerde boek “Choix des monuments, édifices et maisons les plus remarquables du Royaume des Pays-Bas” van architect Jacobus Petrus Goetghebuer (1788-1866). Daarin staat ook een plattegrond. Die suggereert dat het zicht op het huis werd versmald met beplanting voor de zijvleugels. Voorts is er een weg midden door het grote veld te zien. Vond de omvorming van het park tussen de Kapperallee en het huiseiland stapsgewijs plaats of is onvoldoende naar de realiteit getekend?

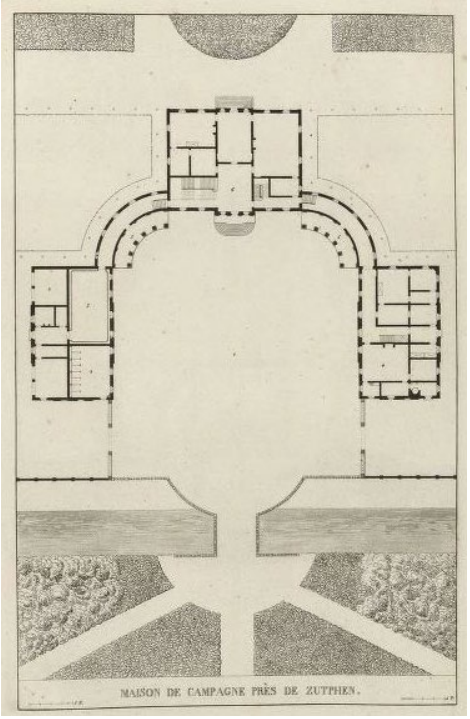

Plattegrond van het huis door Goetghebuer (archive.org/details/Goetghebuer ChoixDeMonuments)

Detail van kaart uit de atlas van Huguenin, 1819-1829

Op voorgaande kaart uit de atlas van Huguenin zijn de vormen van de perken in de tuin achter het huis uit de lucht gegrepen. Latere kaarten en de huidige situatie van het maaiveld (te zien op de AHN) maken aannemelijk dat de niveaus van de oorspronkelijke tuin en de westelijke fontein richtinggevend zijn geweest voor het omvormen van de aanleg in een landschappelijke tuin.
In de voormalige boventuin is een dalvormige laagte gegraven, waar de centrale zichtas doorheen loopt. Op grond van de vereenvoudigde kadasterkaart kan niet met zekerheid worden gesteld dat die laagte in 1832 al bestond, maar het is zeer wel mogelijk. In ieder geval dateert hij van voor 1845.

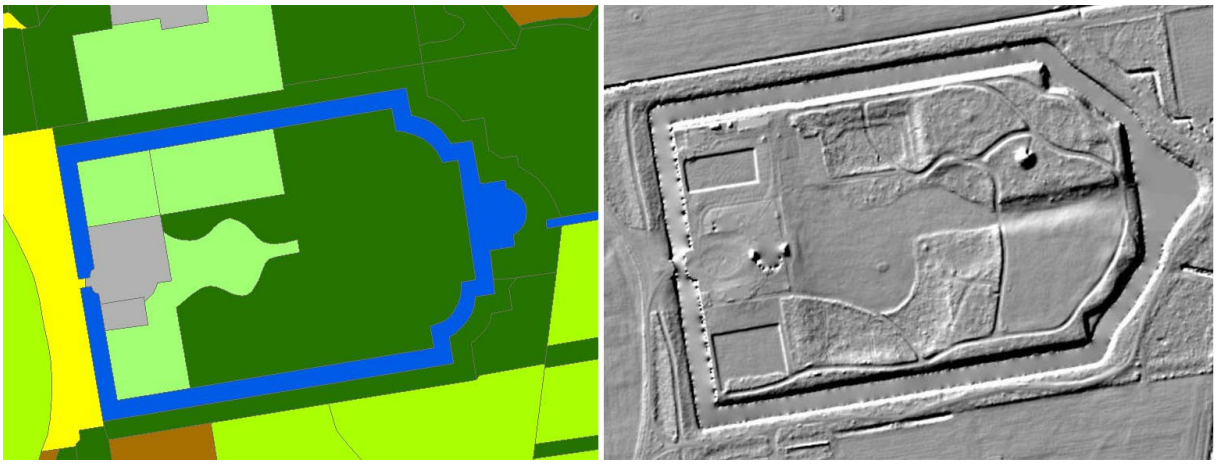

Links detail van sterk vereenvoudigde kadasterkaart 1832 (bron: HisGis) Rechts verlaagde as zichtbaar op de hillshade (AHN)

Buiten de grachten, waarvan de vorm aan de binnenzijde niet wordt aangetast, wordt een aantal lanen van het geometrische stelsel veranderd in slingerpaden. (Met ruimere bogen dan de slingerpaadjes op de kaart van Hottinger). Een deel van de laanbomen wordt gekapt om de rechte lijnen te verdoezelen. De gespaarde bomen worden aangevuld met nieuwe bomen die de landschappelijke beleving versterken. (Op de hillshade hierboven zijn de gebogen paden op de singels nog duidelijk zichtbaar). Ook blijven waarschijnlijk laanbomen gespaard om te fungeren als solitaire bomen en boomgroepen in het landschap. (Zie luchtfoto R.A.F. uit 1944 op p. 72).

In de landschappelijke tuin binnen de omgrachting bevindt zich een ijskelder (rijksnument nr 529011), waarvoor de RCE 1850 als waarschijnlijk bouwjaar 1850 noemt. Waarschijnlijker is dat de ijskelder al eerder is gebouwd, ofwel door Antoinette M. C., ofwel later door haar echtgenoot. Het heuveltje van de ijskelder maakt deel uit van het landschappelijke ontwerp. In de huidige tuin staat voorts een prieel dat gebouwd is op een oudere fundering. Er is geen informatie gevonden over een 19^{e} eeuws gebouwtje op die plek.

De ijskelder in 2018, zichtbaar op de hillshade hierboven.

Op de volgende reconstructiekaart is de aanleg van De Voorst weergegeven na de transformaties in landschapsstijl rond 1820.

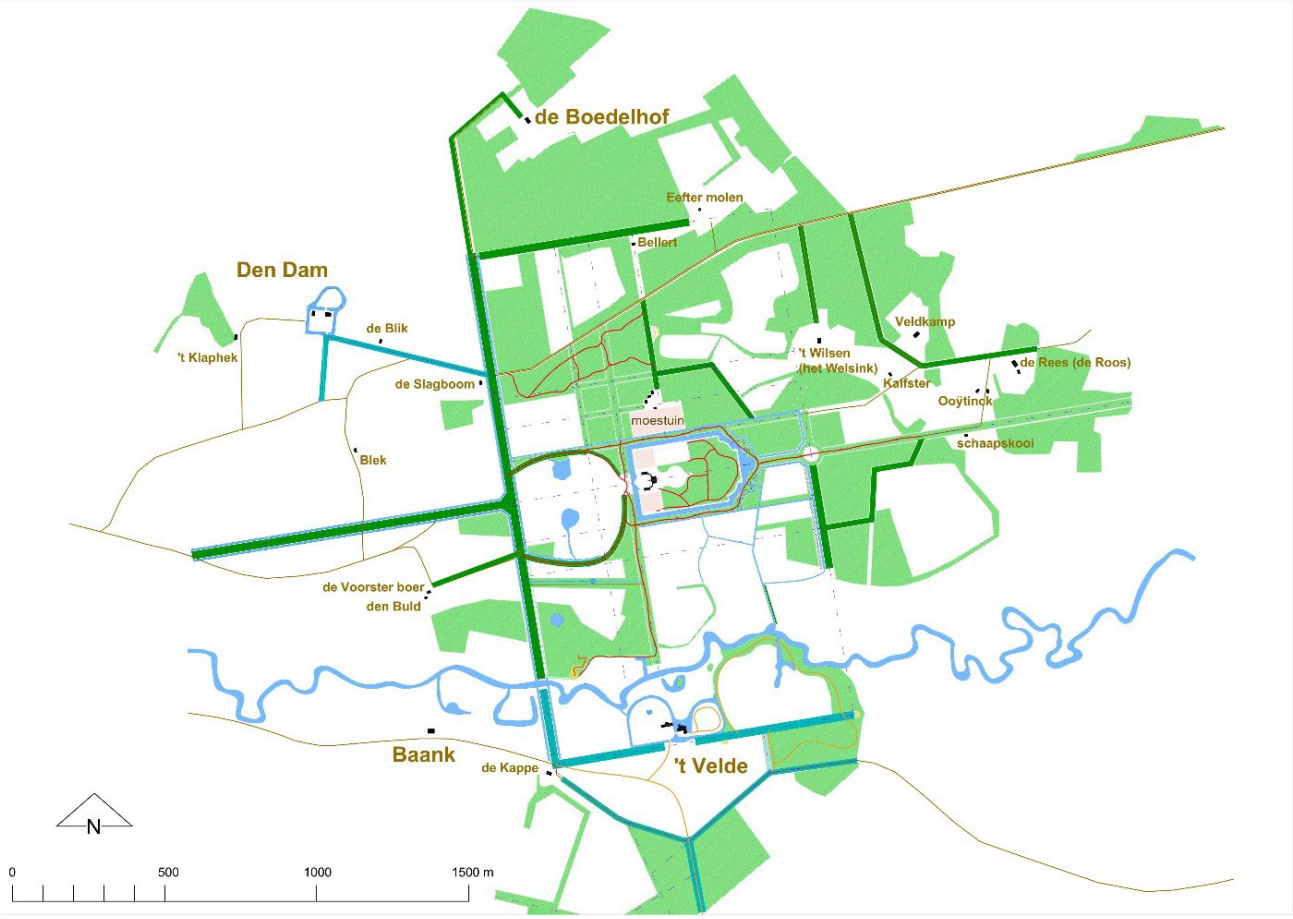

Reconstructie van de landschapsstijl in 1832. In donkeroranje de slingerpaden.

Jacob Hendrik graaf van Rechteren van Appeltern erft in 1832 De Voorst van zijn vrouw. Drie jaar later hertrouwt hij met Geertruida Agnes Barones de Vos van Steenwijk (1807-1845). Samen krijgen zij nog drie kinderen.
Voor zijn nieuwe familie, die vermoedelijk op De Voorst woont, koopt en verkoopt Jacob Hendrik grond en boerderijen. In 1839 koopt hij de havezate Rijsselt ten noordwesten van Eefde (zonder herenhuis) van Mr Johannes Alexander van Dijk – wiens echtgenote Coster eigenaar van ’t Velde is -, met bank in de kerk van Eefde. In 1843 verkoopt hij de aan de westkant van Den Ham gelegen boerderij Klaphek aan de Zutphense bankier H. Evekink. (Die brak de boerderij af om er een huis te bouwen. Nu buitenplaats ’t Klaphek). Zelf laat hij een nieuwe boerderij (Boombosch genoemd) bouwen in de zichtas van De Voorst, op het plein in het kruispunt van lanen aan de oostzijde van de huisplaats, en ernaast een keuterboerderij (Altena).

Op een veldminuut uit 1845 (volgende afbeelding) zijn de boerderijen Boombosch en Altena ingetekend. Ten zuidwesten van de tuin staat in het kruispunt van lanen ook een nieuw gebouwtje. Dit is een nieuwe tuinmanswoning. Bij de oude moestuin zijn alle gebouwen afgebroken, op hoeve de Kunsteler na. Verder is binnen de omgrachting ten noorden van het huis een langwerpig gebouw getekend. Dit wordt in de monumentbeschrijving van de RCE beschreven als een “*rood bakstenen koetshuis uit het laatste kwart van de 19e eeuw*”. Het gebouw moet echter opgetrokken zijn vlak voor het midden van de 19e eeuw. Vermoedelijk door de volgende eigenaar van De Voorst. Immers, waarom zou de graaf van Rechteren een koetshuis bouwen? De noordelijke zijvleugel van het huis bevatte een koetshuis.

Veldminuut gedateerd 1844-1846. (Nationaal Archief, blad 33 Zutphen 7.33.1-7.33.10 niet raadpleegbaar, foto bij Geldersch Landschap & Kasteelen)

Na het overlijden van Van Rechteren in 1845 gaat het eigendom van De Voorst over naar Willem Gustaaf Frederik Baron van Neukirchen Nyvenheim (1814-1894), de zoon uit het eerste huwelijk van Antoinette Maria Charlotte gravin Bentinck. Deze zoon was in 1837 gehuwd met Frédérique Louise Wilhelmine Huyssen van Kattendijke (1814-1866).
Willem Gustaaf Frederik was naast heer van De Voorst ook heer van Eck en Wiel, totdat hij die heerlijkheid in 1839 verkocht aan Elisabeth Maria van Reede, vrouwe van Amerongen. De nieuwe heer van De Voorst was in functie als kamerheer van de koningen Willem I, II en III. Mogelijk was dat reden om minder belang te hechten aan het door zijn ouders en stiefouders voortvarend en zorgvuldig beheerde landgoed. In ieder geval biedt hij De Voorst in 1846 in percelen te koop aan op een veiling.

De eerste veiling, gehouden op 2 oktober 1846 wordt (deels) gebruikt om vraagprijzen te bepalen. De tweede, op 16 oktober, heeft als doel alles daadwerkelijk te verkopen.

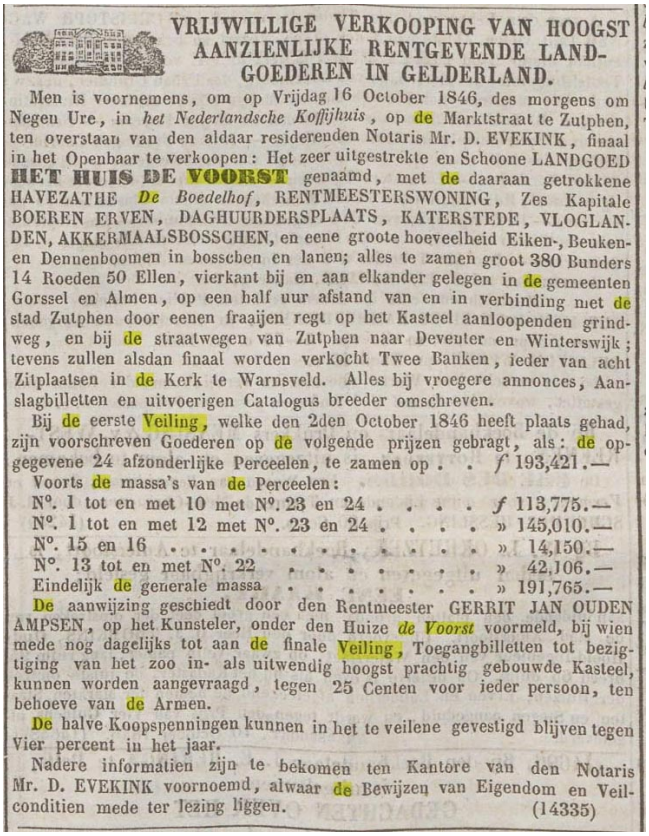

VRIJWILLIGE VERKOOPING VAN HOOGST AANZIENLIJKE RENTGEVENDE LAND-GOEDEREN IN GELDERLAND.

Men is voornemens, om op Vrijdag 16 October 1846, des morgens om Negen Ure, in *het Nederlandsche Koffijhuis*, op de Marktstraat te Zutphen, ten overstaan van den aldaar residerenden Notaris Mr. D. EVEKINK, finaal in het Openbaar te verkoopen: Het zeer uitgestrekte en Schoone LANDGOED **HET HUIS DE VOORST** genaamd, met de daaraan getrokkene HAVEZATHE *De Boedelhof*, RENTMEESTERSWONING, Zes Kapitale BOEREN ERVEN, DAGHUURDERSPLAATS, KATERSTEDE, VLOGLANDEN, AKKERMAALSBOSSCHEN, en eene groote hoeveelheid Eiken-, Beuken- en Dennenboomen in bosschen en lanen; alles te zamen groot 380 Bunders 14 Roeden 50 Ellen, vierkant bij en aan elkander gelegen in de gemeenten Gorssel en Almen, op een half uur afstand van en in verbinding met de stad Zutphen door eenen fraaijen regt op het Kasteel aanloopenden grindweg, en bij de straatwegen van Zutphen naar Deventer en Winterswijk; tevens zullen alsdan finaal worden verkocht Twee Banken, ieder van acht Zitplaatsen in de Kerk te Warnsveld. Alles bij vroegere annonces, Aanslagbilletten en uitvoerigen Catalogus breeder omschreven.

Bij de eerste Veiling, welke den 2den October 1846 heeft plaats gehad, zijn voorschreven Goederen op de volgende prijzen gebragt, als: de opgegevene 24 afzonderlijke Perceelen, te zamen op . . ƒ 193,421.—

Voorts de massa's van de Perceelen:

N°. 1 tot en met 10 met N°. 23 en 24 . . . . ƒ 113,775.—
N°. 1 tot en met 12 met N°. 23 en 24 . . . . » 145,010.—
N°. 15 en 16 . . . . . » 14,150.—
N°. 13 tot en met N°. 22 . . . . . » 42,106.—
Eindelijk de generale massa . . . . . » 191,765.—

De aanwijzing geschiedt door den Rentmeester GERRIT JAN OUDEN AMPSEN, op het Kunsteler, onder den Huize *de Voorst* voormeld, bij wien mede nog dagelijks tot aan de finale Veiling, Toegangbilletten tot bezigtiging van het zoo in- als uitwendig hoogst prachtig gebouwde Kasteel, kunnen worden aangevraagd, tegen 25 Centen voor ieder persoon, ten behoeve van de Armen.

De halve Koopspenningen kunnen in het te veilene gevestigd blijven tegen Vier percent in het jaar.

Nadere informatien zijn te bekomen ten Kantore van den Notaris Mr. D. EVEKINK voornoemd, alwaar de Bewijzen van Eigendom en Veilconditien mede ter lezing liggen. (14335)

"Men is voornemens {..} in het Openbaar finaal te verkopen: Het zeer uitgestrekte en schoone Landgoed ***het huis De Voorst*** *genaamd, met de daaraan getrokkene havezathe De Boedelhof, Rentmeesterwoning* [Kunsteler], *Zes kapitale boeren erven, daghuurdersplaats, katerstede, vloglanden, akkermaalsbosschen, en eene groote hoeveelheid Eiken-, Beuken- en Dennenboomen in bosschen en lanen; alles te zamen groot 380 Bunders 14 Roeden 50 Ellen,…"*

Annonce van de tweede veiling van De Voorst in het Algemeen Handelsblad d.d. 13 okt 1846. (Delpher)

In de advertentie worden zes kapitale boerenerven genoemd maar ook een katerstede. Dat is een klein boerderijachtig huisje met wat grond: een keuterij. (Misschien is daarmee Altena bedoeld). Een daghuurdersplaatsje is een klein onderkomen voor dagloners. Er wordt niet vermeld welke percelen bij welke boerderij horen. Ze worden niet als eenheden verkocht. Wel is duidelijk dat niet alle percelen van iedere boerderij een aaneengesloten geheel vormen. Vloglanden zijn kleinere stukken grond die ver van de boerderij liggen.

2.5 Fase 5 1846-1852 Afbraak- en bouwwerkzaamheden door speculant

Mogelijk zijn stukken van De Voorst apart verkocht en toegevoegd aan het grondbezit van buren, maar het huis en een groot deel van het landgoed, inclusief de voormalige havezate de Boedelhof, worden gekocht door G.B.F. Hesselink. Gerrit Hesselink (1821-1886) is koopman en woont op de Groenmarkt in Zutphen. Over hem is bekend dat hij ingeschreven heeft voor (het herdrukken van) een gedichtenbundel van Jacob Cats en dat hij in 1851 commissaris wordt van een commanditaire vennootschap die is opgericht om Zutphen van straatverlichting te voorzien.
Hesselink laat wat resteert van het huis van de Boedelhof verbouwen tot een kleine villa die hij verhuurt. Het grote huis van De Voorst begint hij te ontdoen van het kostbare interieur. Ook laat hij de zijvleugels en colonnades slopen om de bouwmaterialen te verkopen. Verder verkoopt hij vee, agrarische werktuigen en oranjebomen uit de tuin.

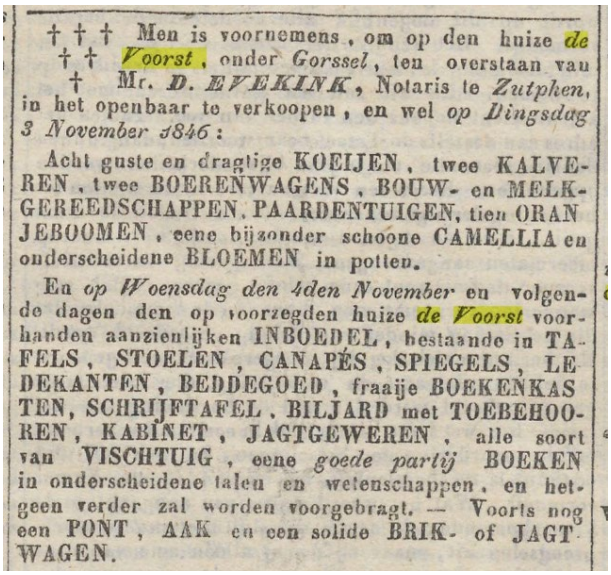

† † † Men is voornemens, om op den huize *de Voorst*, onder *Gorssel*, ten overstaan van Mr. *D. EVEKINK*, Notaris te *Zutphen*, in het openbaar te verkoopen, en wel *op Dingsdag 3 November 1846*:

Acht guste en dragtige KOEIJEN, twee KALVEREN, twee BOERENWAGENS, BOUW- en MELKGEREEDSCHAPPEN, PAARDENTUIGEN, tien ORANJEBOOMEN, eene bijzonder schoone CAMELLIA en onderscheidene BLOEMEN in potten.

En *op Woensdag den 4den November* en volgende dagen den op voorzegden huize *de Voorst* voorhanden aanzienlijken INBOEDEL, bestaande in TAFELS, STOELEN, CANAPÉS, SPIEGELS, LEDEKANTEN, BEDDEGOED, fraaije BOEKENKASTEN, SCHRIJFTAFEL, BILJARD met TOEBEHOOREN, KABINET, JAGTGEWEREN, alle soort van VISCHTUIG, eene *goede partij* BOEKEN in onderscheidene talen en wetenschappen, en hetgeen verder zal worden voorgebragt. — Voorts nog een PONT, AAK en een solide BRIK- of JAGTWAGEN.

Advertentie voor de verkoop van have en goed van De Voorst. Arnhemsche Courant 31 oktober 1846. (Delpher)

In 1850 besluit Hesselink De Voorst weer van de hand te doen middels een openbare verkoping. De advertentie die de veiling aankondigt is merkwaardig. Gemeld wordt namelijk dat het huis is gemoderniseerd. Er is zelfs een bewoner die het huis kan laten zien aan potentiële kopers. (Is Hesselink zelf die bewoner?) Tegelijkertijd wordt het huis aangeboden als object om te slopen.
In de advertentie staat verder “met nieuwgebouwde Tuinmans-Woning, Koetshuis en Stalling”. Dit moet de twee gebouwen betreffen die te zien zijn op voorgaande veldminuut.
Uit de advertentie blijkt verder dat een bouwland is vernoemd naar de plaats waar het oude huis De Voorst stond. Verder dat een deel van de grote weide voor het huis in gebruik is als bouwland. Blijkbaar telt het agrarisch nut voor Hesselink en zijn pachter(s) zwaarder dan het aanzien.

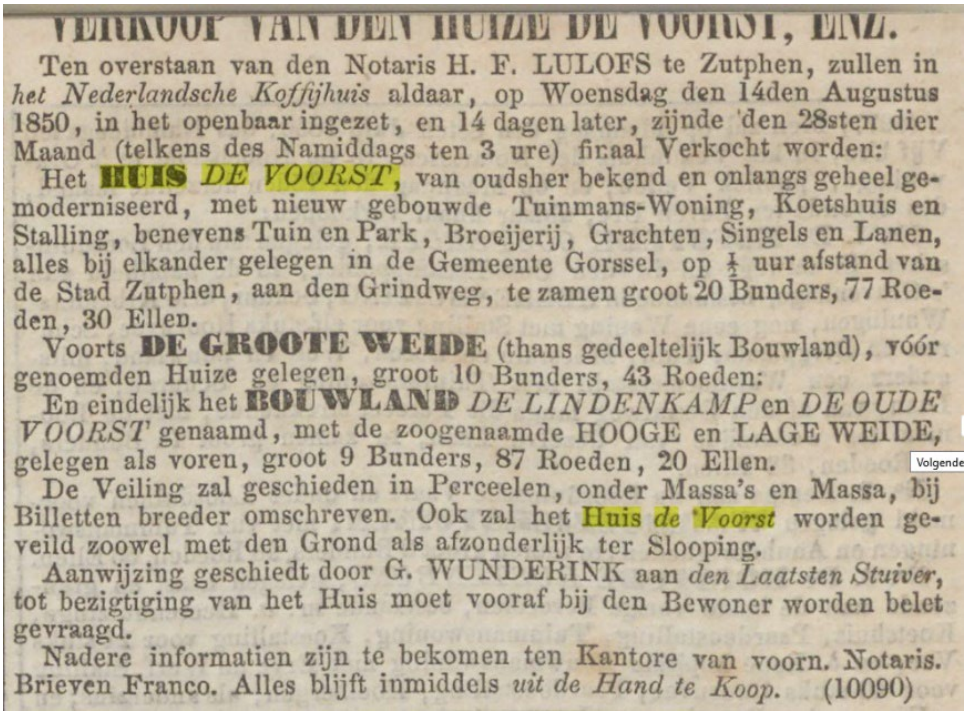

VERKOOP VAN DEN HUIZE DE VOORST, ENZ.

Ten overstaan van den Notaris H. F. LULOFS te Zutphen, zullen in *het Nederlandsche Koffijhuis* aldaar, op Woensdag den 14den Augustus 1850, in het openbaar ingezet, en 14 dagen later, zijnde den 28sten dier Maand (telkens des Namiddags ten 3 ure) finaal Verkocht worden:

Het **HUIS** *DE VOORST*, van oudsher bekend en onlangs geheel gemoderniseerd, met nieuw gebouwde Tuinmans-Woning, Koetshuis en Stalling, benevens Tuin en Park, Broeijerij, Grachten, Singels en Lanen, alles bij elkander gelegen in de Gemeente Gorssel, op ½ uur afstand van de Stad Zutphen, aan den Grindweg, te zamen groot 20 Bunders, 77 Roeden, 30 Ellen.

Voorts **DE GROOTE WEIDE** (thans gedeeltelijk Bouwland), vóór genoemden Huize gelegen, groot 10 Bunders, 43 Roeden:

En eindelijk het **BOUWLAND** *DE LINDENKAMP* en *DE OUDE VOORST* genaamd, met de zoogenaamde HOOGE en LAGE WEIDE, gelegen als voren, groot 9 Bunders, 87 Roeden, 20 Ellen.

De Veiling zal geschieden in Perceelen, onder Massa's en Massa, bij Billetten breeder omschreven. Ook zal het Huis *de Voorst* worden geveild zoowel met den Grond als afzonderlijk ter Slooping.

Aanwijzing geschiedt door G. WUNDERINK aan *den Laatsten Stuiver*, tot bezigtiging van het Huis moet vooraf bij den Bewoner worden belet gevraagd.

Nadere informatien zijn te bekomen ten Kantore van voorn. Notaris. Brieven Franco. Alles blijft inmiddels *uit de Hand te Koop*. (10090)

Advertentie in het Algemeen Handelsblad van 5 juli 1850. (Delpher)

Bouwland De oude Voorst

Tussenfase 1850 - 1852 Beheer zonder ontwikkeling

In de literatuur over De Voorst wordt gesteld dat in 1850 het landgoed (sinds de Franse tijd geen heerlijkheid meer) weer in goede handen komt, namelijk die van L.C.E. van Stuyvesant Kiere. Lodewijk Carel Eliza van Stuyvesant Kiere (1811-1866) was in Den Haag geboren en in 1843 in Boxtel getrouwd met Jkvr. Anna Helena Coenen (1821-1895). Verder is weinig over hem en zijn echtgenote bekend. Waarom besluit hij De Voorst te kopen? Alleen om het huis voor totale afbraak of verminking te behoeden of ook met het idee er zelf te gaan wonen? Het laatste gebeurt niet want omstreeks 1852 verkoopt van Stuyvesant Kiere De Voorst aan Jhr. van Nispen tot Pannerden.

Topografisch militaire kaart (TMK) 1850. De zijvleugels van het huis staan nog ingetekend. De nieuwe tuinmanswoning niet. De weergave van de tuin is niet correct. (RCE)

2.6 Fase 6 1852-1875 Beheer met nadruk op landbouw, vermindering bos

Deze in Zevenaar geboren jongeman Jhr. Frans Xaverius J. van Nispen tot Pannerden (1830-1899) is net in Leiden afgestudeerd als landbouwkundige en wil zich op De Voorst vestigen, samen met zijn kersverse echtgenote Jkvr. Aleida Catharina Maria Ernestina van der Heyden (1816-1878). Onbekend is in welke staat het huis verkeert na twee jaar door Van Stuyvesant Kiere te zijn beheerd. Onbekend is ook of de nieuwe bewoners werkzaamheden aan het huis laten uitvoeren.

Topografische kaart uit 1865. De wandelpaden in de tuin binnen de gracht zijn niet aangegeven. (Geldersch Landschap & Kasteelen)

Op bovenstaande kaart is een oost-west laantje, dat aan de noordkant langs de voormalige moestuin liep, doorgetrokken naar de Kapperallee. Hier is een extra toegang gemaakt, waarschijnlijk voor hoeve de Kunsteler. Het grote rechthoekige veld, dat er sinds Joost van Keppel steeds als een aaneengesloten weiland had gelegen, wordt nu doorsneden door een weg. Twee bospercelen aan de oostkant ervan zijn bovendien vervangen door een weiland en een akker.

Voor een landbouwkundige is het hebben van een landgoed in het midden van de 19e eeuw een uitdaging. Er vinden veel veranderingen plaats in de agrarische economie en daarmee gepaard gaande discussies tussen landgoedeigenaren en landbouwhervormers. Moeten jachtbossen worden gerooid en woeste gronden ontgonnen ten bate van een productiesysteem waarin akkers steeds meer gaan dienen voor de veeteelt dan andersom? Staat de rentenier en conservatieve katholiek van Nispen tot Pannerden aan de behoudende kant of aan de zijde van de 'hervormers', zoals zijn beroemde streekgenoot W.C.H. Staring? Het laatste lijkt het geval. Hesselink was al begonnen met het opruimen van bos (om het hout te verkopen) en de percelen in gebruik te geven als weide- of bouwland. Van Nispen tot Pannerden gaat ermee door. Tijdens zijn beheer neemt het oppervlak bos op De Voorst verder af.
Van de lanen die nog aan de rand van of tussen gerooide bospercelen stonden blijven wel rijen bomen gehandhaafd als perceelscheiding. Ook de bestaande houtwallen worden overal behouden. De Voorst moet in deze periode het aanzicht van een fraai coulisselandschap hebben gehad. Alleen de ruimte aan de voorzijde van het huis (Van Nispen tot Pannerden handhaaft de akker langs de Kapperallee) en de tuin binnen de omgrachting blijven direct herkenbaar als ontworpen park.

Topkaart 1875 het oppervlak opgaand hout op De Voorst is sinds 1850 beduidend kleiner geworden.

Op de kaart van 1875 hierboven is aan de oostkant van keuterboerderij Altena, waaromheen een boomgordel is geplant, een derde gebouw ingetekend. Deze door Van Nispen tot Pannerden gerealiseerde boerderij Schapeland bestaat nog steeds, maar is geen monument. (Niet aangewezen vanwege een moderne verbouwing?)
De weg naar Almen die eerst met een knik op de Kapperallee aansloot, tegenover de laan naar Den Dam, wordt in de periode van Van Nispen tot Pannerden rechtgetrokken. De reden is niet van de kaart af te lezen.

Zoals veel mannen van adellijke komaf is Van Nispen tot Pannerden actief in het politieke bestuur. Hij wordt al in 1856 gekozen als lid van de Provinciale Staten van Gelderland, voor het kiesdistrict Zevenaar. Hoewel huis De Voorst een representatieve woning biedt, is de afstand tot Zutphen en de verbinding met Arnhem kennelijk toch bezwaarlijk. Zeker wanneer de jonkheer in 1866 als vertegenwoordiger van de Roomsch Katholieke Partij in de Tweede Kamer komt. De familie vestigt zich in de stad en de functie van het huis op De Voorst verandert in een buitenverblijf. Het is niet het enige grote landhuis van de familie. In 1860 heeft Van Nispen namelijk het kasteel Swanenburg in Gendringen geërfd van zijn moeder, Christina Josephina Theresia Maria barones van Hövell, Vrouwe van Swanenburg (1806-1860). Kennelijk wegen het profijt en plezier van het bezit van landgoed De Voorst niet meer op tegen de lasten, want in 1875 besluit Van Nispen tot Pannerden De Voorst te verkopen. Hij is dan pas 45 jaar.

2.7 Fase 7 1875-1908 Veel nieuwe gebouwen

Een goede koper voor De Voorst vindt Jhr. van Nispen tot Pannerden in Hendrik Gerard Johan Völcker (1840-1908)**,** heer van Soelen en den Aldenhaag, gehuwd (1862) met Leonore Anna barones van der Duyn (1838-1904). (De echtgenote van Joost van Keppel, Quirine van der Duyn is mogelijk een voormoeder van Leonora Anna van der Duyn.) Het echtpaar heeft drie zonen: Willem Christiaan (1863-1925, Eduard Constant Karel (1866 -1943) en Jan Leonard (1868 -1939).
De familie Völcker stamt uit een geslacht van leerlooiers en bakkers uit het Duitse Neuwied, dat in 1786 in Amsterdam een koopmanshuis had gesticht en fortuin had gemaakt. Door een huwelijk met een vrouw uit de familie Verstolk is kasteel Soelen met bijhorende motteheuvel Den Aldenhaag in de familie gekomen.

Links Hendrik Gerard Johan Völcker op oudere leeftijd. Rechts de middelste zoon Eduard Constant en de jongste zoon Jan Leonard (Aldenhaag Wikipedia)

De Nederlandse tak van de Völckers heeft niet zozeer een traditie van besturen als wel van het volgen van een militaire loopbaan. Hendrik Gerard Johan Völcker is ritmeester bij de huzaren geweest. Over zijn maatschappelijke belangstelling daarna is bekend dat hij actief was in Zeeland bij het (financieren van) bedijking van een buitendijks gebied in Zuid-Beveland, dat behoort tot de Domeinen Zeeland. Er zijn zelfs een polder en een nieuw dorp naar hem vernoemd. (Völckerpolder 1903). Verder blijkt agrarische interesse uit een commissariaat bij een verzekeringsmaatschappij die polissen tegen hagelschade aanbiedt.

De aanlegwerkzaamheden op De Voorst die Hendrik Völcker onderneemt betreft vooral bebouwing. Hij begint in 1875 met een kleine oranjerie op de plek van het zuidelijke bouwhuis. Tien jaar later vervangt hij de boerderijen Boombosch en Altena. Van de nieuwe T-vormige boerderij Boombosch staat het huis met de zijgevel in de zichtas. De schuur achter het huis staat tussen de bomen. Hij laat eenzelfde type boerderij bouwen in de zichtas die resteert van de laan naar ’t Velde. Doordat deze boerderij, die de naam Berkeloord krijgt, dezelfde oriëntatie heeft als Boombosch, is vanaf de zijde van huis De Voorst de fraaie voorgevel te zien en worden de schuur en het achtererf aan het oog onttrokken. Overigens wordt Berkeloord in de monumentbeschrijving van de RCE een boswachterswoning genoemd.

Boerderij Boombosch in 1955. De schuur aan de oostkant, gebouwd rond 1900 is vervangen door een moderne schuur/stal schuin achter de boerderij uit 1885. (Fotoarchief Nederlandse Heidemij).

Voorts voegt Völcker aan het landgoed de rentmeesterwoning Jachtlust toe. Deze wordt gesitueerd aan het einde van de noordlaan, die aan de noordkant langs het huiseiland liep. (Net westelijk van de nieuwe spoorbaan tussen Zutphen en Vorden, die in dezelfde tijd wordt aangelegd).

Links Jachtlust, rechts Berkeloord (foto rijksmonumenten.nl). Op de luiken is een geel wapen met de heraldische roos van Gelre, het Logo van Geldersch Landschap & Kasteelen.

Kaart 1885. Jachtlust en Berkeloord staan nog niet op de kaart. Het landgoed wordt doorsneden door een nieuwe spoorbaan tussen Zutphen en Vorden. (Topotijdreis)

Om het aanzien van huis De Voorst zelf te verbeteren laat Völcker in 1899 het door Daniël Marot ontworpen toegangshek vervangen door een kopie, die wordt vervaardigd door een lokale smid. Het originele hekwerk schenkt hij aan het Rijksmuseum. Daar wordt het na restauratie in de tuin geplaatst.

Gemengd Nieuws.

De Nederl. Bell Telephoon Maatschappij zal het centrale punt van het Zaanlandsch telephoonnet verleggen van Zaandam naar Koog aan de Zaan, in verband met de aansluiting bij het telephoonnet der gemeente Krommenie.

De Heer Völcker van Soelen, eigenaar van het huis „De Voorst", nabij Zutphen, heeft het oude, fraaie inrijhek in renaissance-

DAG 29 MEI 1899. 2e BLA

stijl aan het Rijks-Museum ten geschenke aangeboden.

Een nieuw hek, dat geheel naar het model van het oude is vervaardigd, is voortreffelijk afgeleverd door den smid J. W. ten Braak, te Zutphen.

Bericht over schenking hekwerk in Het nieuws van den dag, de kleine courant, 29 mei 1899. (Delpher)

Het hek van De Voorst van Daniël Marot in de tuin van het Rijksmuseum. (foto Rijksmuseum)

Het vernieuwen van het hekwerk is een begin van het herstel van de oude luister van huis De Voorst. Hendrik kan echter zelf de plannen die daarvoor worden beraamd in de familie niet volledig uitvoeren. Hij overlijdt in 1908, vier jaar na zijn vrouw.
De oudste zoon Willem Christiaan kiest voor een carrière in het leger die hem naar het buitenland brengt (Duitsland, Indonesië). Het is de tweede zoon, Eduard Constant Karel, die zijn ritmeesterschap bij de huzaren beëindigt en zich over De Voorst ontfermt. Hij is in 1890 getrouwd met Susanna Catharina Octavia van Hardenbroek van Ammerstol (1869-1892) en het echtpaar heeft ook al kinderen. In 1891 is de naar zijn grootvader vernoemde Hendrik Gerard Johan Völcker geboren.

2.8 Fase 8 1908 – 1940 Renovatie in gemengde stijl

Als prins Hendrik op 17 juli 1909 's middags op De Voorst thee drinkt met de familie Völcker is het zeer wel mogelijk dat het gesprek gaat over de ambities om de verdwenen bouwhuizen en colonnades weer op te bouwen en de tuin en het park op te knappen. Eduard Constant Karel neemt om deze ambities te verwezenlijken de architecten J.J. en M.A. van Nieukerken en de tuinarchitect L.A. Springer in de arm.

Vader Jacobus Johannes van Nieukerken (1854-1913) en zoon Marie Adriaan (1897-1963) herontwerpen de bouwhuizen met een ander type dak dan de oorspronkelijke van Jacob Roman. Ze geven ze gebogen schilddaken, gelijk aan het dak van het huis. Verder worden ze gelijk het hoofdhuis met natuursteen bekleed, terwijl ze oorspronkelijk van baksteen waren. Het noordelijke bouwhuis wordt (weer) een koetshuis, het zuidelijke een oranjerie. De door Hendrik Völcker gebouwde oranjerie wordt erin geïntegreerd. Ook de colonnades die de bouwhuizen met het hoofdhuis verbonden, worden opnieuw opgetrokken.

Huize „De Voorst".

Men meldt ons uit Zutphen:

De heer E. C. K. Völcker heeft het plan opgevat, zijn prachtig buiten „De Voorst" nabij deze gemeente weer in zijn oorspronkelijken staat terug te brengen. Zooals men weet heeft stadhouder Willem III dit vorstelijk verblijf laten bouwen voor zijn gunsteling Arend Joost van Keppel, graaf van Albemarle.

Zaterdag heeft te Gorssel de aanbesteding plaats gehad van den wederopbouw en verdere afsluiting van de bassecour van het buiten. De laagste inschrijver was de heer F. de Herder te Zwolle met *f* 54,950.

Bericht in Het Algemeen Handelsblad van 7 februari 1910 over de aanbesteding van de restauratie. (Delpher)

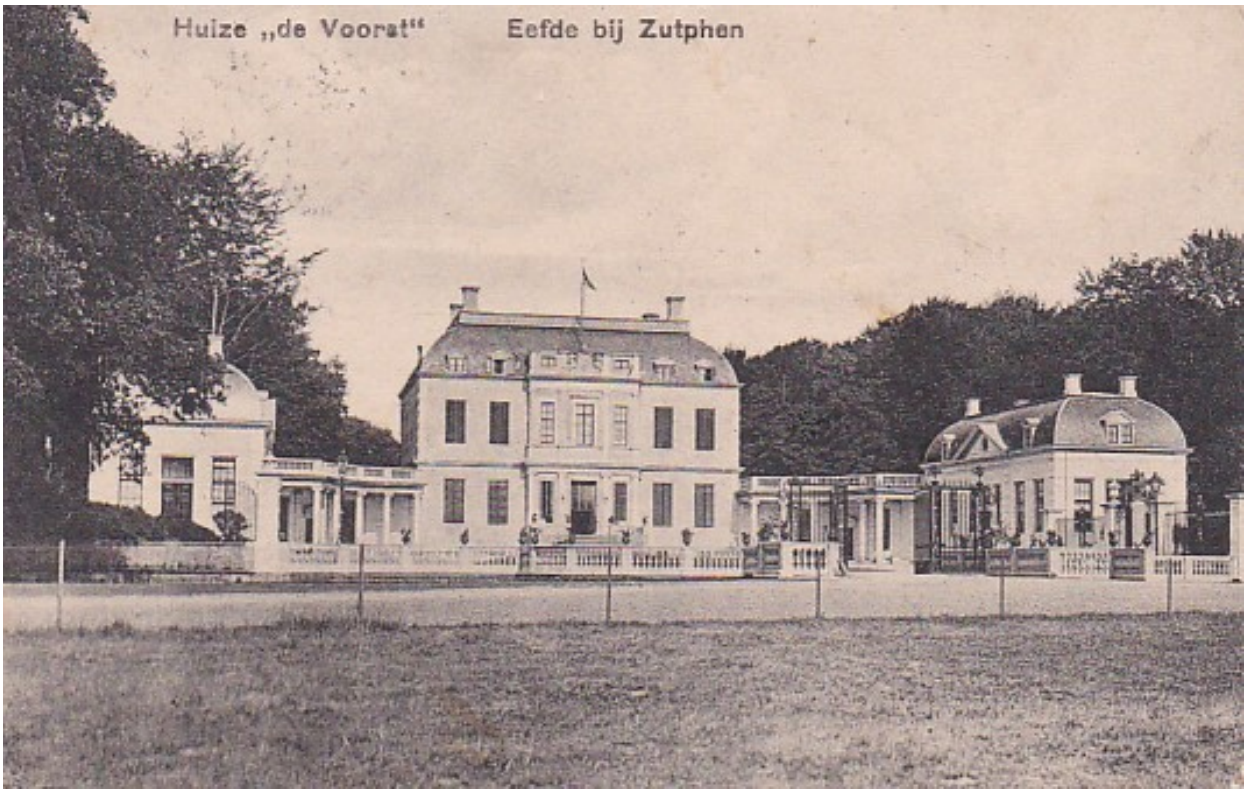

Huis De Voorst kort na de herbouw van de bouwhuizen en colonnades

De Van Nieukerkens tekenen tevens voor vernieuwing van het interieur en ontwerpen twee nieuwe hekwerken die het bassecour of voorplein afsluiten van de zijtuinen naast de bouwhuizen. Waarschijnlijk ontwerpen ze tegelijkertijd ook een nieuwe bestrating rond een iets verdiept ovaal grasperk, waarin een zonnewijzer op een sokkel wordt geplaatst. Later worden aan de voor- en achterzijde van het huis buxusfiguren naar ontwerp van Springer toegevoegd. Ook een buxusvorm in de rand van de ovaal, aan de huiszijde.

Links Ontwerp Van Nieukerken voor een van de twee nieuwe hekken tussen bassecour/voorplein en zij-tuinen. (Archief Het Nieuwe Instituut Rotterdam) Rechts het voorplein in 1931 (RCE 12131)

Verdiepte graskom en buxusrand, vlaggenmast op het dak (uitsnede RCE 12131)

Ten slotte ontwerpt het bureau Van Nieukerken in 1909 ook de nieuwe portierswoning Albemarle aan de Kapperallee, aan het zuidelijke begin van de rondgaande toegangsweg. Om bij huis De Voorst te passen krijgt het nieuwe gebouw een 18e eeuws uiterlijk.

Portierswoning Albemarle, ontworpen door Van Nieukerken, in 2019

Tuinarchitect Leonard Anthony Springer (1855-1940) buigt zich over tuin en park. Zoals hij gewoon is te doen, maakt hij eerst een inventarisatietekening, waaroverheen hij voorgestelde verbeteringen schetst.

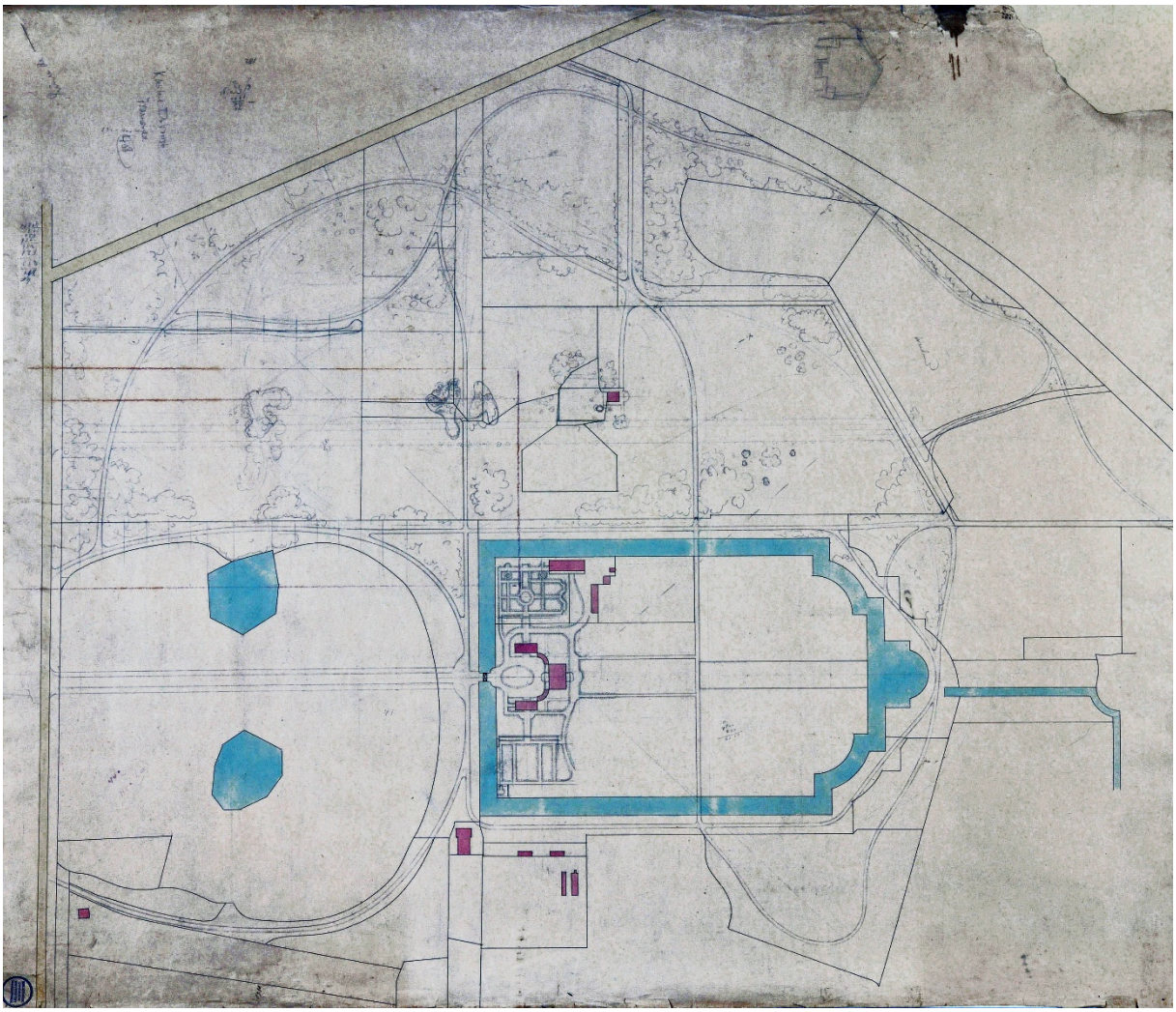

Schets van Springer voor verbetering van het terrein van De Voorst aan de west- en noordkant, alsmede de zijtuinen naast de bouwhuizen. (Speciale collecties. WUR)

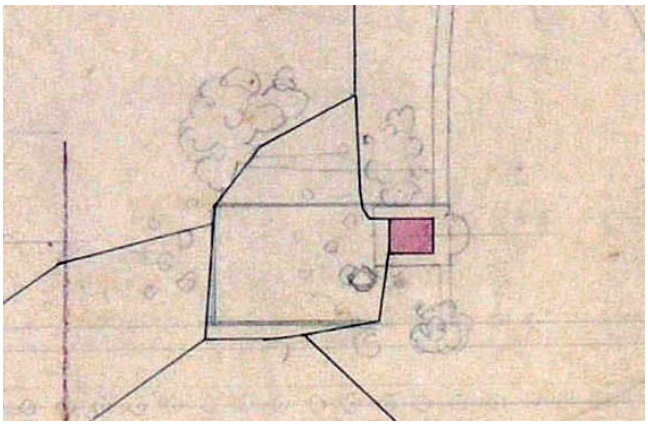

Detail omgeving van de Kunsteler

Van een gedeelte van de schets bestaat ook een uitgewerkte presentatietekening:

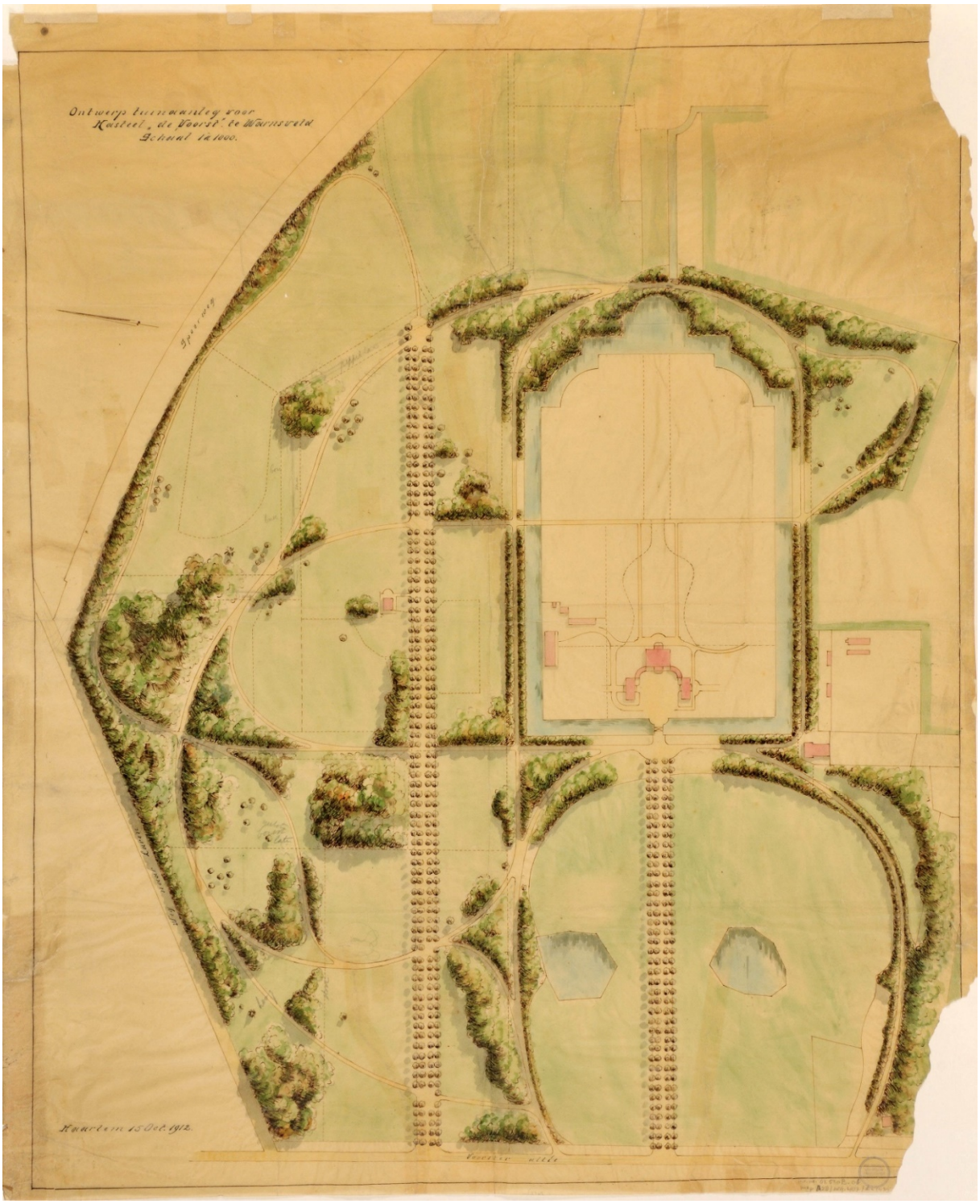

Tekening van Springer gedateerd 15 december 1912 (Speciale collecties WUR). Opvallend is het voorstel voor een dwarspad met twee bruggen over de gracht van 1700.

Een belangrijk besluit, dat Springer en Völcker mogelijk in overleg nemen, is om de zijtuinen aan weerszijden van de bouwhuizen weer een geometrische aanleg te geven. (Te zien op de schetskaart, niet op de aquarel). In deze tijd, het eerste decennium van de 20e eeuw, beginnen architectonische vernieuwingen plaats te vinden in de tuin- en landschapsarchitectuur waar Springer zich tegen verzet. Hij gaat echter wel mee met de tijdgeest die naar verandering in architectonische expressie zoekt door geometrische ontwerpen in neostijlen te maken, vaak in combinatie met ontwerp in landschapsstijl. In de zogenoemde “gemengde stijl” is de omgeving van het huis geometrisch

ontworpen en sluit dat ontwerp aan op een verder landschappelijk vormgegeven tuin of park. Ook losse tuinonderdelen zoals rozentuinen ontwerpt Springer geometrisch. De gedachte om de zijtuinen van De Voorst te renoveren in neobarokke stijl past bij de ambitie om de historische betekenis van de Heerlijkheid van Joost van Keppel beter herkenbaar te maken, maar dus ook bij het heersende eclecticisme rond de eeuwwisseling en de opvattingen van Springer.

Beide zijtuinen worden ten opzichte van het hoger staande huis gedeeltelijk verzonken aangelegd. (Het verzonken deel van de noordelijke tuin is groter dan van de zuidelijke tuin). Direct naast de bouwhuizen liggen twee brede terrassen die via trappen met de lagere tuinen zijn verbonden.

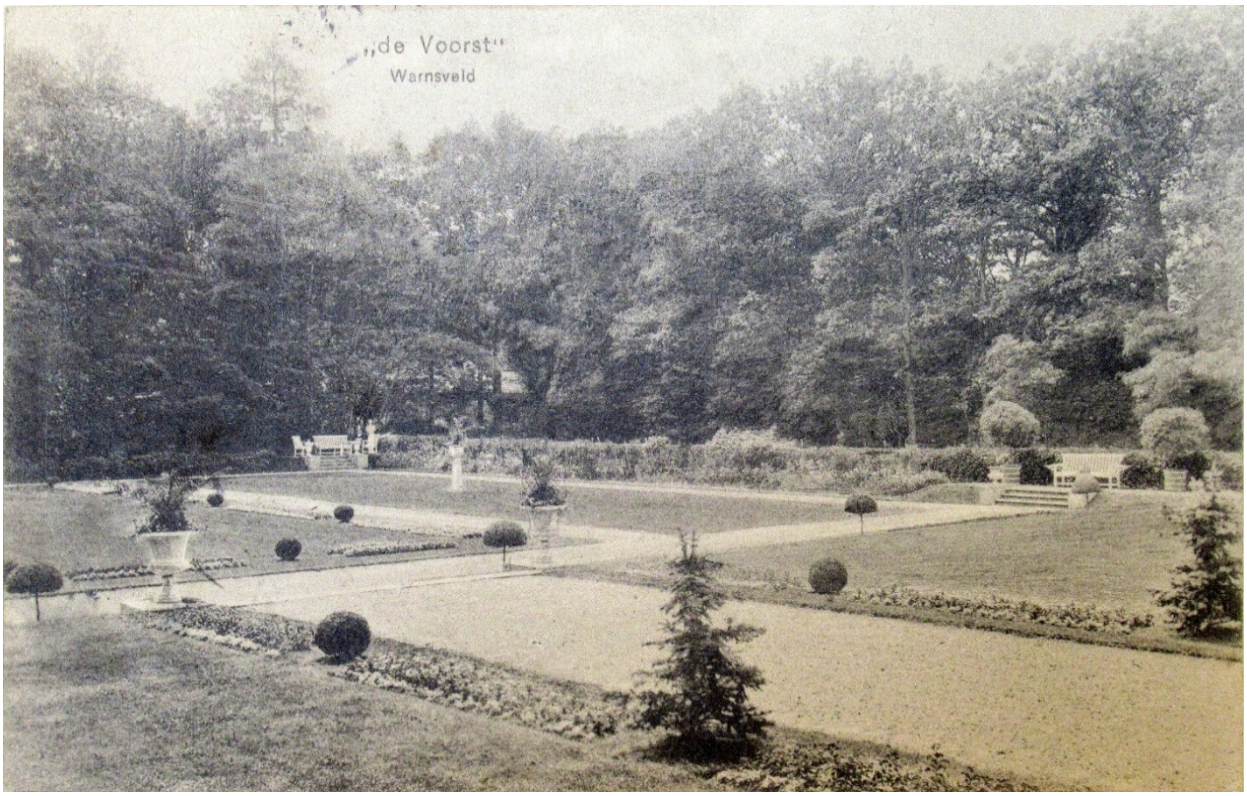

Foto van de bloementuin naar ontwerp van Springer uit 1908, kort na aanleg (Speciale collecties WUR)

De tuin naast de oranjerie in het zuidelijke bouwhuis wordt een “bloementuin”. Op bovenstaande foto van deze tuin kort na de aanleg zijn rechthoekige perken te zien met lage beplanting. Verder vormboompjes, vazen met planten en twee kuipen met vermoedelijk oranjebomen. Wellicht was het de bedoeling dat er in de toekomst meer boompjes zouden worden geplaatst. (Bij de veiling van 1846 verkocht Hesselink tien stuks oranjebomen).
De omloop met het witte tuinmeubilair ligt tegen de 17^{e} eeuwse omloop die in de 19^{e} eeuw werd voorzien van een slingerpad. Struiken (rododendrons) scheiden de geometrische tuin van het landschappelijke wandelpad.
Bij het zitje in de hoek is ook een beeld te zien, een buste op een sokkel. In de huidige situatie staan twee (Romeinse) bustes zonder sokkel aan weerszijden van de trap aan de noordzijde. Mogelijk zijn dit de beelden die oorspronkelijk in de hoeken stonden. Ze vormen een verwijzing naar het soort beelden dat in de tuin van Joost van Keppel stond. In de huidige situatie staat centraal in de tuin een beeld van een beeldhouwer, dat ooit ergens anders tegen een muur of in een nis heeft gestaan. (Het beeld is vlak van achteren). Op bovenstaande foto staat het, als het werd aangeschaft voor de tuinaanleg van Springer, net buiten beeld.

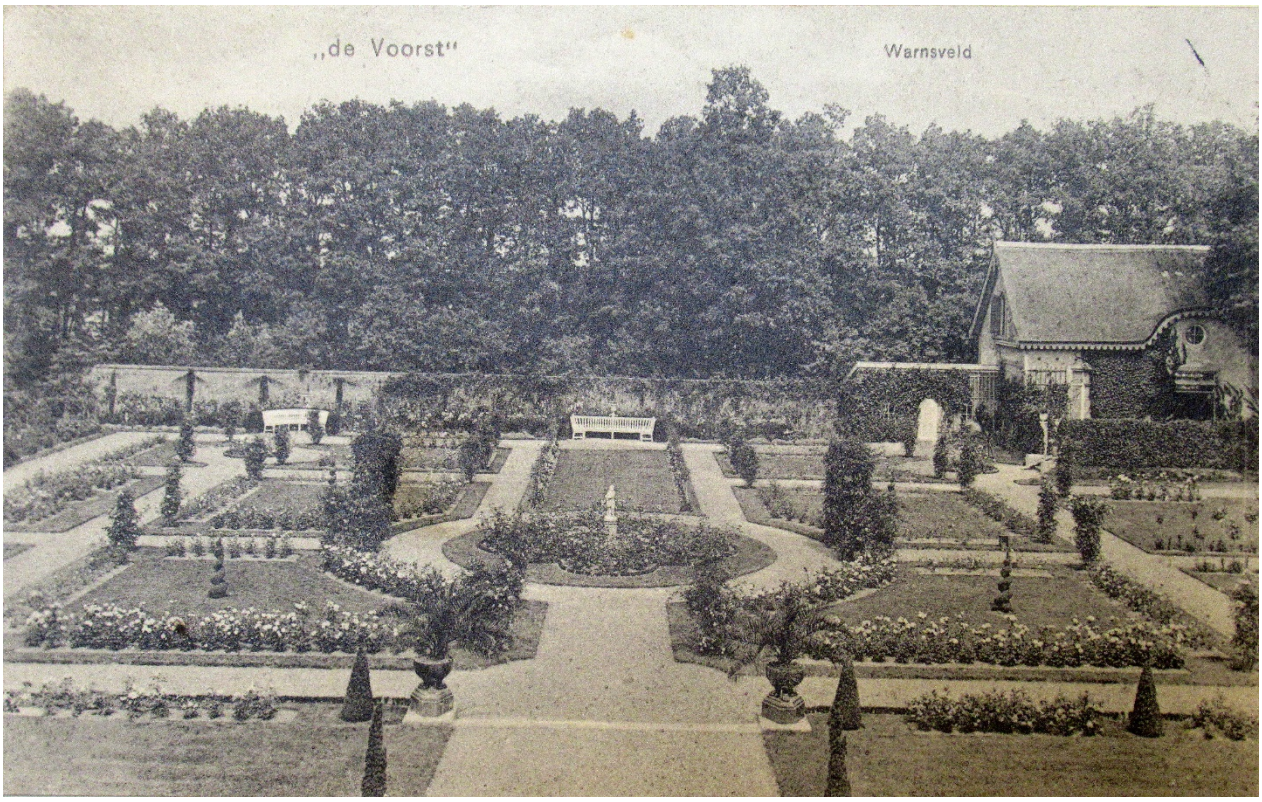

Foto van de door Springer in 1908 ontworpen rozentuin, kort na aanleg (Speciale collecties WUR)

De noordelijke zijtuin ontwerpt Springer als een “rozentuin”. Het was geen rosarium, maar rozen bepaalden wel de sfeer, samen met snoeivormen, potten en witgeschilderd houten tuinmeubilair. Om de tuin een achterwand te geven wordt besloten een tuinmuur te bouwen die de vroeg 18e eeuwse tuinmuur langs de voorgracht verbindt met het koetshuis uit het midden van de 19e eeuw. Het lange gebouw aan de oostkant van de rozentuin is een hoge werkplaats van rode baksteen met een aangebouwde houtopslag. Volgens de monumentbeschrijving van de RCE is dit een 19e-eeuws gebouw. Het staat echter op geen enkele kaart uit de 19e eeuw. Veel aannemelijker is het dat het tussen 1908 en 1920 in oude stijl is gebouwd in contrast met de stijl van het koetshuis, zoals ook de portierswoning Albemarle in een neostijl werd gebouwd. Alle drie gebouwen in een eigen stijl. (Ze staan op de kaart van Springer). Mogelijk hebben vader en zoon van Nieukerken ook het ontwerp van dit werkgebouwtje voor hun rekening genomen.

Op de ontwerptekening is de tuin binnen de omgrachting achter het huis nagenoeg ‘blanco’. Alsof nog niet besloten was of het landschappelijke ontwerp diende te worden gerenoveerd of vervangen door een neoclassicistische aanleg. De rechte paden die dwars door de flesvorm van de open ruimte zijn getekend hebben echter wel degelijk betekenis als ontwerp. Uit foto’s die zijn genomen in dezelfde tijd als de foto’s van de nieuwe zijtuinen blijkt dat de achtertuin een formeel gazon met rechte zijkanten en een vormperk bij het huis heeft gekregen. Hieromheen ligt de (bijgewerkte?) landschapstuin. Een oude boom die in het strakke gazon is gehandhaafd zorgt voor nuancering en versterkt de dieptewerking van de zichtas over de waterlijst, die in werkelijkheid wel is opengehouden. Een beeld van een schilder op een sokkel (van dezelfde beeldhouwer als het beeld in de bloementuin) is net naast de zichtas geplaatst.

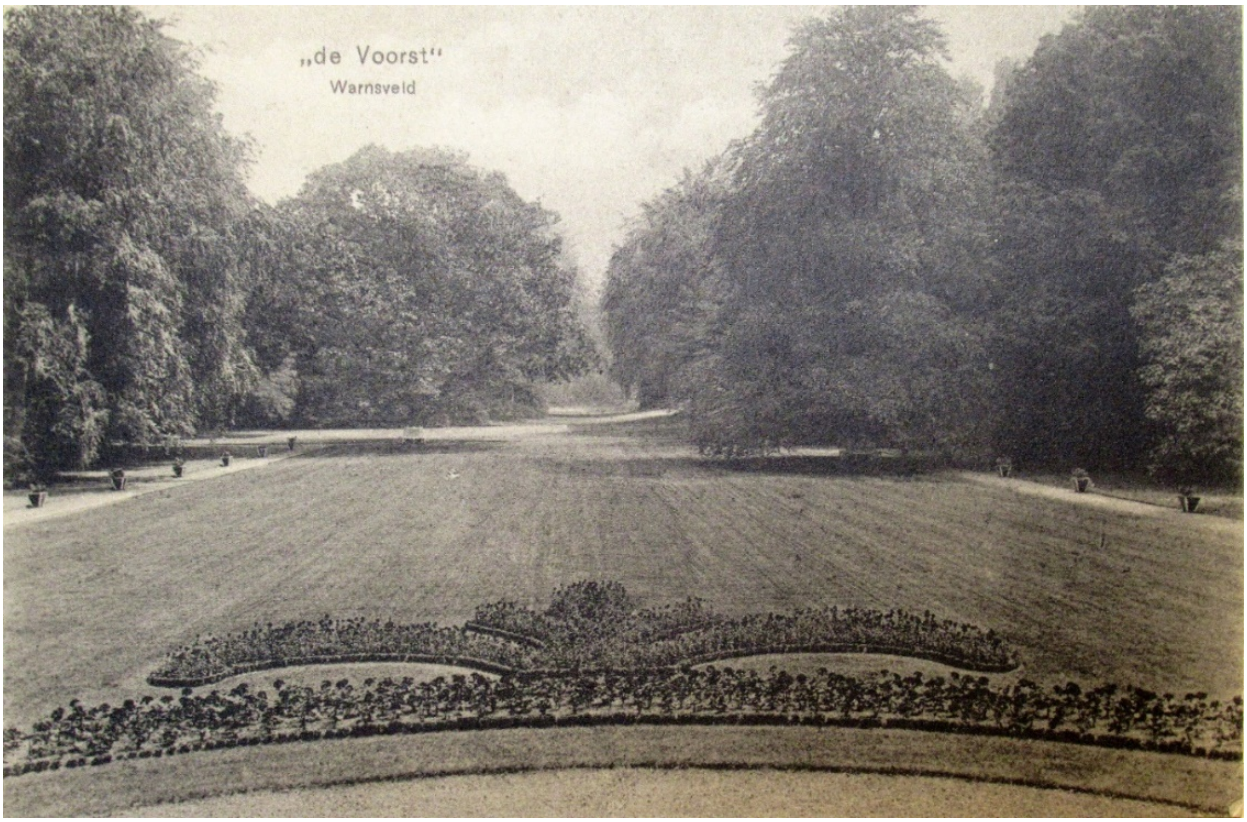

Foto van de achtertuin met doorzicht en beeld. (Speciale collecties WUR)

De achtertuin in 1931, gezien naar het huis (Collectie RCE 12133 en 12134)

Het dwarspad op de presentatietekening van Springer dat over de omgrachting leidt, is niet uitgevoerd.

Meer nog dan de ontwerpen voor de tuinen van De Voorst laat de presentatietekening die Springer in 1912 maakte zien hoe hij streefde naar het terugbrengen van classicistische lanen zonder de landschappelijke aanleg ongedaan te maken.
Aan de voorzijde heeft Springer de verdwenen toegangslaan van Joost van Keppel opnieuw getekend, dwars door het veld met de vergraven vijvers. Langs de door Hesselink aangelegde landbouwweg heeft hij een tweede laan getekend die kennelijk de drie delen aan weerszijden met elkaar in geometrisch verband moet brengen.
Opvallend is dat Springer rond het oosteinde van het classicistisch vormgegeven water rond de tuin landschappelijke vormen heeft getekend en aan de tuinzijde het diepe doorzicht van de centrale as

richting Almen heeft dichtgezet met beplanting. Dit lijkt in tegenspraak met het terugbrengen van de centrale bomenas aan de westzijde van het huis.

De landbouwgronden en bospercelen aan de noordzijde van het grote veld en de omgrachte huisplaats heeft Springer op de tekening veranderd in een landschapspark met royale wandelwegen. De Kunsteler staat naast de laan op een classicistisch vormgegeven erf.

Op de kaart van 1913 zijn in het bos langs de Almense weg twee nieuwe akkers op de kaart verschenen. (Topotijdreis)

Hier moet worden opgemerkt dat blijkens de topografische kaarten een stuk bos langs de Almense weg tussen 1904 en 1913 wordt vervangen door bouwland. Gelijktijdig worden bomen op stam en gekapt hout verkocht in 1911. Was de akker als tijdelijk bedoeld of is een net opnieuw ingeplant bosperceel gekarteerd als akker. Op de kaart van 1904 verschijnt voor het eerst een huisje langs de Almenseweg, dan nog met bos tegenover, zonder weggetje. Was dat een dienstwoning? Het is lastig te achter halen want het huis bestaat niet meer.

Völcker | Eduard Constant Karel | Gorssel | 07-02-1911 | Notariële archieven

Notariële archieven met Eduard Constant Karel Völcker

Notarieel geregistreerde	Eduard Constant Karel Völcker	Documenttype	Notariële archieven
		Erfgoedinstelling	Regionaal Archief Zutphen
		Collectiegebied	Gelderland
Gebeurtenis	Notariële akte	Archief	5060
Datum	07-02-1911	Registratienummer	34
		Aktenummer	3771
		Registratiedatum	07-02-1911
		Akteplaats	Gorssel
		Collectie	Bron: pak, Deel: 34, Periode: 1910-1911
		Boek	Cornelis Vos
		Opmerking	betreft publieke verkoop van bomen op stam en gekapt hout
		AkteSoort	verkoop

Kopiëren URL
Afdrukken
Naar bron

Völcker verkoopt bomen op stam in 1911. (wieiswie.nl)

Opvallend is dat er aan de zijde van het huis De Voorst verhullende bosranden zijn blijven staan en dat de ontsluiting van het bouwland ofwel het nieuwe weggetje precies ligt in de lijn van het stramien van lanen. De belangrijkste vraag is echter: is er een relatie tussen de aantasting van het oude bos langs de Almenseweg, mogelijk in 1911, en de ontwerptekening van Springer uit 1912? Vermoedelijk wel. Waarschijnlijk had het verbeteren van het terrein ten noorden van de huisplaats juist vanwege het gebrek aan samenhang tussen de resterende bospercelen een hogere prioriteit dan het verbeteren van het terrein aan de zuid- of oostzijde.

Kennelijk gingen De Voorstellen van Springer veel verder dan wat Völcker voor ogen stond bij landschappelijke verfraaiing van zijn landgoed. Ze werden dan ook niet uitgevoerd. Alleen werd aan de zuidkant van het huiseiland op dezelfde plaats als op de tekening een nieuwe moestuin aangelegd met daarnaast een boomgaard die aan de oostzijde begrens werd door een (oude) sloot. Langs de moestuinmuur werden broeibakken gemaakt en in de noordwesthoek kwam een fruitschuur te staan (het latere Eikenhof, niet op de tekening van Springer). De moestuin werd aan de noordzijde ontsloten met een wit hekwerk.

Lastig voor het analyseren van de veranderingen in de periode 1908 -1940 is dat topografische kaarten niet vaak worden geactualiseerd, waardoor alle wijzigingen in de aanleg vanaf 1908 pas in 1933 voor het eerst op de topografische kaart zichtbaar worden. De meest waarschijnlijke volgorde van de werkzaamheden van Springer is echter dat eerst tussen 1908 en 1911-1912 de zijtuinen werden ontworpen en aangelegd, alsmede het rechthoekige gazon met bloempatroon achter het huis en dat vervolgens verder werd gegaan met het landgoed rond de huisplaats. Springer had de gewoonte om opdrachtgevers af en toe te bezoeken op zijn reizen door Nederland (naar zijn vele projecten) en aanvullende adviezen te geven over uitgevoerde werken. Het is daarom denkbaar dat zijn bemoeienis met De Voorst vrij lang heeft geduurd. Helaas zijn er maar weinig documenten van Springer over De Voorst bewaard gebleven en in het Springerarchief terechtgekomen.

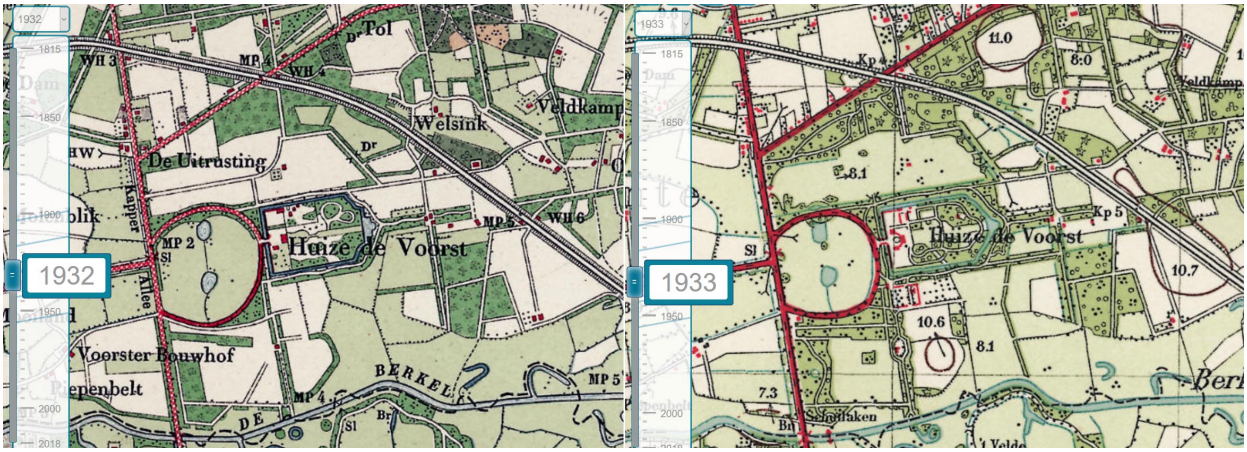

De situatie voor en na de werkzaamheden van Springer, niet alle solitaire bomen en groepen zijn juist ingetekend. (Topotijdreis)

Door vergelijking van kaarten van voor en na Springers werkzaamheden is te zien dat de “reorganisatie” en “heraanleg in landschapsstijl” inhielden dat clusters aaneengesloten akkers en clusters aaneengesloten weilanden in fraaie parkachtige ruimten kwamen te liggen. Springer voegde aan de bestaande bossen en lanen kleine bospercelen en smalle bosstroken toe om de contouren van de bestaande ruimten aan te passen. Voorts is te zien - op de kaart, maar vooral in het veld - hoe de bestaande en nieuwe bosranden alsook de omsloten ruimten met bouw- of weideland verder landschapsarchitectonisch zijn ‘bewerkt’ volgens de idealen van de landschapsstijl. De bosranden zijn door Springer verbijzonderd met allerlei soorten bomen in rijen en groepjes. Door de verschillen in bladkleur en textuur zijn schilderachtige effecten ontstaan. In de landschappelijke ruimten zijn kleine, gemengde bosjes aangelegd. Boerderij Berkeloord, die ‘koud’ in de laan naar ’t Velde stond, heeft een eigen erf gekregen, met bijzondere bomen erop en omheen. Bij de plaatsing van alle elementen heeft Springer steeds rekening gehouden met (bestaande) zichtlijnen en fraaie uitzichten gecreëerd.

In het terrein zijn de uitgevoerde plannen van Springer goed te herkennen aan het bomensortiment: Robinia, Amerikaanse eik, linde, witte esdoorn, plataan, fijnspar en Douglasspar, lariks, gewone esdoorn, rode beuk. In de voormalige akker in het noordelijke bos is dit sortiment ook aanwezig in

een gemengde bosaanplant. Bijzonder is dat Springer hier om het pad dat in de richting van café de Uitrusting liep een ovaal van witte esdoorns plantte. (Café de Uitrusting werd gebouwd in 1896 en heette aanvankelijk Café Rood).

Door de aanplant van nieuwe stukjes bos langs de Kapperallee is het zicht vanuit deze laan op De Voorst beperkt tot het ronde veld voor het huis. Wellicht heeft Springer dat opzettelijk gedaan om het effect van het zicht op het huis met zijn herbouwde zijvleugels te vergroten. Het diepe uitzicht over het ronde veld met de vijvers en de boomgroepen bij de vijvers heeft Springer verdeeld in zichtlijnen door bij de Kapperallee twee bosjes te planten aan weerszijden van de centrale as.

Aan de oostkant van de huisplaats zijn twee driehoekige bospercelen geplant tegen de eerder 'verlandschappelijkte' singel rond de gracht, met een slingerpad door het zuidelijke stukje bos. Verder is de laan in het verlengde van de laan langs de huisgracht doorgetrokken naar het bos van Ooijtink. In het weidse uitzicht vanaf de zuidelijke laan heeft Springer drie samengestelde eiken laten planten. Een samengestelde boom bestaat uit meerdere bomen die tot één stam bij elkaar zijn gebonden om ouder te lijken en indrukwekkender te zijn. Op die manier hadden de solitaire bomen toch groot effect.

In de periode waarin er in samenwerking met de architecten van Nieukerken en tuinarchitect Springer veel gebeurt op De Voorst is Eduard Völcker actief als secretaris van de gemeenteraad van Eefde en gaat het beheer van het landgoed als productiebedrijf gewoon door. Er worden aardappelen verkocht, boekweit, fruit, hooi, maar ook hout.

ADVERTENTIEN.

HOUTVERKOOPING
„Laatste Stuiver".

Notaris A. DE NEELING te GORSSEL VERKOOPT op Maandag 11 Maart 1940 om 10 uur in het hotel „de Laatste Stuiver" te EEFDE, voor de heeren:

E. C. K. VÖLCKER: onder het landgoed „de Voorst" 4 perc. geh. elshout achter de moestuin; 5 perc. geh. fijne sparren, beukjes en eiken bij Berkeloord en Albermarle; 10 perc. geh. eikenhout o.h. Kunstler; 5 perc. eikenhout en 9 perc. afgez. dennen a.d. Almenschen weg tegenover het voorm. tolhuis; 7 perc. (39 stuks) afgez. fijn sparren en 2 perc. zwaar elshout vóór Oud-Oytink; 3 perc. (13 stuks) geh. beuken en 1 perc. tophout bij de Rees; 6 perc. geh. eikenhout o.d. Whemerbrake en 6 perc. eikenhout en 6 perc. gez. fijn sparren aan hoopen op het Hoenderkampje; geh. dennen voor rikkens en brandhout en 1 perc. eikensnoeitakken op de heide van de Rees. Aanw. de arbeiders. — Dr Ir E. J. BOSCH Ridder VAN ROSENTHAL: on-

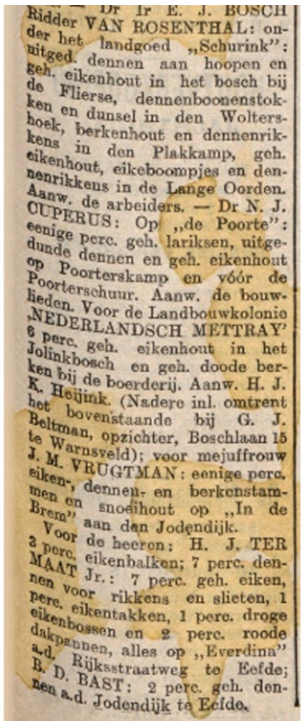
— Dr Ir E. J. BOSCH Ridder VAN ROSENTHAL: onder het landgoed „Schurink": uitged. dennen aan hoopen en geh. eikenhout in het bosch bij de Fliersa, dennenboonenstokken en dunsel in den Woltershoek, berkenhout en dennenrikkens in den Plakkamp, geh. eikenhout, eikeboompjes en dennenrikkens in de Lange Oorden. Aanw. de arbeiders. — Dr N. J. CUPERUS: Op „de Poorte": eenige perc. geh. lariksen, uitgedunde dennen en geh. eikenhout op Poorterskamp en vóór de Poorterschuur. Aanw. de bouwlieden. Voor de Landbouwkolonie „NEDERLANDSCH METTRAY" 6 perc. geh. eikenhout in het Jolinkbosch en geh. doode berken bij de boerderij. Aanw. H. J. K. Heijink. (Nadere inl. omtrent het bovenstaande bij G. J. Beltman, opzichter, Boschlaan 15 te Warnsveld); voor mejuffrouw J. M. VRUGTMAN: eenige perc. eiken-, dennen- en berkenstammen en snoeihout op „In de Brem" aan den Jodendijk.

Voor de heeren: H. J. TER MAAT Jr.: 7 perc. geh. eiken, 3 perc. eikenbalken; 7 perc. dennen voor rikkens en slieten, 1 perc. eikentakken, 1 perc. droge eikenbossen en 2 perc. roode dakpannen, alles op „Everdina" a.d. Rijksstraatweg te Eefde; B. D. BAST: 2 perc. geh. dennen a.d. Jodendijk te Eefde.

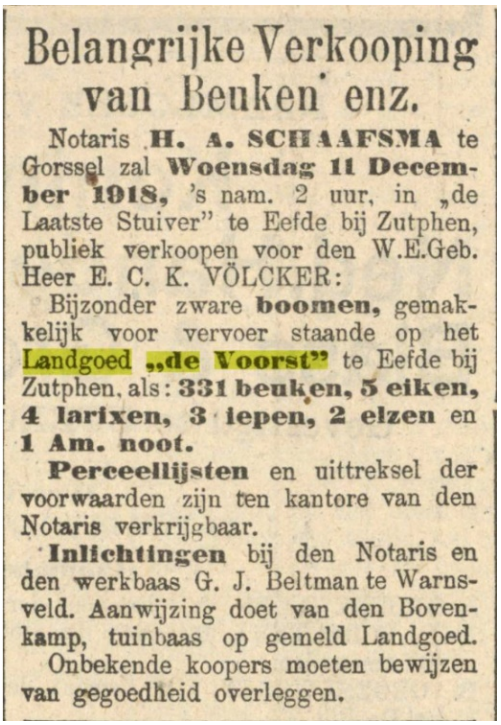
Belangrijke Verkooping van Beuken enz.

Notaris **H. A. SCHAAFSMA** te Gorssel zal **Woensdag 11 December 1918,** 's nam. 2 uur, in „de Laatste Stuiver" te Eefde bij Zutphen, publiek verkoopen voor den W.E.Geb. Heer E. C. K. VÖLCKER:

Bijzonder zware **boomen,** gemakkelijk voor vervoer staande op het Landgoed **„de Voorst"** te Eefde bij Zutphen, als: **331 beuken, 5 eiken, 4 larixen, 3 lepen, 2 elzen** en **1 Am. noot.**

Perceellijsten en uittreksel der voorwaarden zijn ten kantore van den Notaris verkrijgbaar.

Inlichtingen bij den Notaris en den werkbaas G. J. Beltman te Warnsveld. Aanwijzing doet van den Bovenkamp, tuinbaas op gemeld Landgoed.

Onbekende koopers moeten bewijzen van gegoedheid overleggen.

Links een advertentie uit 1910, rechts een advertentie uit 1918. (Delpher)

In 1910 zullen elzenhakhout, sparren, jonge eiken en beuken bij de boerderij Berkeloord en portierswoning Albemarle worden verkocht. De advertentie uit 1918 betreft 331 zware beuken, zodat het hier waarschijnlijk niet om een dunning gaat, maar om het rooien van een stuk bos, mogelijk het perceel beuken aan de Almense weg.

De zoon van Eduard, Hendrik Gerard Johan Völcker (1891-1951), trouwt in 1930 met Cornélie Caroline van Asch van Wijck (1900-1932). Zij overlijdt bij de geboorte van hun eerste kind, zoon

Johan Adolph (1932-2011). (Hendrik zal nooit hertrouwen). In 1939 maakt het architectenbureau van Nieukerken in opdracht van de familie Völcker een ontwerp voor verbouwing van huis ’t Spijk in Gorssel. Vader Eduard (weduwnaar sinds 1892) trekt zich daar terug, terwijl Hendrik met zijn zoontje op De Voorst blijven wonen.

Eduard Völcker met links zoon Hendrik en schoondochter Cornélie van Asch van Wijck. De vrouw rechts is hoogstwaarschijnlijk Wilhelmina van Asch van Wijck – van Limburg Stirum, de moeder van Cornélie. Foto genomen op De Voorst vóór 1932.

Tussenfase 1940 – 1951 Bezetting en brand, beperkte werkzaamheden aan de parkaanleg

Tijdens de bezetting wordt De Voorst gevorderd en worden er Duitse soldaten gelegerd. Het is onbekend of Hendrik met zijn zoon Dolph nog een deel van het huis bewoont of bij zijn vader intrekt. De verkoop van hooi en dergelijke gaat wel gewoon door.
In 1943 overlijdt Eduard Constant Karel Völcker op ‘t Spijk. In hetzelfde jaar veroorzaakt een schilder een enorme brand die het interieur van het hoofdhuis volledig verwoest. Vanwege de oorlog, en wellicht ook onzekerheid over de toekomst blijft De Voorst als een geblakerde ruïne staan.

De uitgebrande Voorst tussen de herbouwde vleugels. Op de voorgrond In het gras de restanten van een buxusversiering. (GLK)

Een luchtfoto die aan het einde van de oorlog is genomen door de Royal Air Force laat zien hoe het landgoed De Voorst er toen bijlag.

Royal Air Force 29 nov.1944 (WUR, Special Collections) Aan de oostkant van de vijvers solitaire bomen.

Tijdens en na de oorlog werkt Hendrik Gerard Johan Völcker - behalve heer van De Voorst ook heer van Soelen en den Aldenhaag Oud en Nieuw Hinkelenoord - verder aan het verjongen van bospercelen en lanen. Hij plant ook een nieuw stuk bos aan naast de rozentuin van Springer. In 1951 besluit hij echter om niet zelf te proberen het huis van De Voorst weer te herstellen maar het met een deel van het landgoed te verkopen aan het pensioenfonds van de Koninklijke Nederlandse

Heidemaatschappij. Niet duidelijk is hoe groot het stuk grond is dat de Heidemij van Völcker koopt. Misschien niet de zuidoosthoek van het huidige gebied van GLK. Op wikipedia staat nl “In 1988 kon Geldersche Kasteelen een belangrijk deel van het omliggende landgoed aankopen”

2.9 Fase 9 1951-1988 Moderne veranderingen

Aanlegwerkzaamheden door De Heidemij en de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen

Het pensioenfonds van de Heidemij wil De Voorst restaureren, maar heeft zelf niet voldoende kennis in huis. Die is er wel bij de in 1929 opgerichte organisatie Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen. De organisaties komen tot een praktische overeenkomst. De stichting neemt het landgoed om niet over, renoveert het huis – dat duurt van 1957 tot 1960 -en verhuurt het vervolgens weer aan de Nederlandse Heidemaatschappij voor een symbolische prijs, omdat deze maatschappij fors heeft meebetaald aan de renovatie. De Heidemij heeft bovendien gedurende de verbouwing het onderhoud van het landgoed op zich genomen.

Belangrijk Gelders kasteel wordt gerestaureerd

Arnhem, 5 September

Van wel-ingelichte zijde wordt gemeld, dat het op het landgoed De Voorst, bij Zutphen, staande kasteel De Voorst, dat toebehoort aan de Stichting Pensioenfonds van de Nederlandse Heidemaatschappij, eigendom zal worden van de Stichting Vrienden der Gelderse kasteelen. Deze stichting zal, in samenwerking met de Heide Mij, het landgoed restaureren, waarna het geheel aan de Ned. Heidemaatschappij wordt verhuurd. Op het landgoed is een opleidingsinstituut van de N.H.M. gevestigd; dit zal worden uitgebreid en een plaats krijgen in het hoofdgebouw. Op het landgoed zal tevens het museum van de Heidemaatschappij worden ondergebracht. Dit museum was de laatste tijd gesloten wegens gebrek aan ruimte.

Het Huis de Voorst, dat op het landgoed is gelegen, is een belangrijk kasteel. Architect was Jacob Roman, stadhouderlijk bouwmeester van Prins Willem III. Roman heeft ook het paleis 't Loo laten bouwen en heeft zeer waarschijnlijk bij zijn bouwmethoden gebruik gemaakt van plannen van de grote Franse bouwmeester Daniël Marot, de man die de Louis XIV-stijl in Nederland introduceerde.

Aan het einde van de laatste oorlog werd het door brand zwaar geteisterd; het moet thans worden gerestaureerd. Er zijn plannen in voorbereiding om het exterieur in oude glorie te herstellen. Het interieur zal echter zo eenvoudig mogelijk worden gehouden. achter een wandbetimmering zijn schetsteekeningen op de muur gevonden, waarschijnlijk afkomstig van Marot. Van deze tekeningen zullen foto's worden gemaakt, omdat zij straks bij de restauratie wellicht weer zullen worden bedekt.

Nieuwe aanwinsten onder beheer van stichting

GELDERSE kastelen worden voor verval behoed

Museum in lustslot

(Van onze correspondent)

ARNHEM, 16 april — De stichting Vrienden der Gelderse Kastelen, die zich ten doel stelt een aantal kastelen, waarvan de toekomst onzeker dreigt te worden, voor verder verval te behoeden, zal binnenkort enige belangrijke nieuwe aanwinsten onder haar beheer krijgen. De eigenaar van het Huis te Echteld, ook wel de Wijenburg genaamd, heeft dit aantrekkelijke kasteeltje, dat ten dele nog uit de middeleeuwen dateert, om niet aan de stichting afgestaan. Met steun van de eigenaar en van het rijk zal dit bouwwerk binnenkort gerestaureerd worden.

Ook het kasteel Wisch bij Terborg zal aan de hoede van de stichting worden toevertrouwd, die het schilderachtige, hoofdzakelijk uit de zestiende en zeventiende eeuw daterende gebouwencomplex met de naaste omgeving in eeuwigdurende erfpacht zal ontvangen. Voorts is het lustslot te Voorst in de gemeente Gorssel aan het bezit van de stichting toegevoegd. Dit slot is omstreeks 1690 gebouwd door de stadhouderlijke architect Jacob Roman, grotendeels naar plannen van de vermaarde architect Daniël Marot, die in Nederland de Franse Lodewijk XIV-stijl introduceerde. Het lustslot vormde indertijd een geschenk van koning-stadhouder Willem III aan zijn gunsteling Arnold Joost van Keppel. De restauratie van dit huis zal geschieden met steun van de overheid en van de Nederlandse Heide Maatschappij, die het als natuurhistorisch museum zal inrichten.

Van de andere bezittingen van de stichting, het kasteel Hernen, het kasteel Cannenburgh en de kasteelruïne te Batenburg, zal de restauratie van Hernen in 1957 vermoedelijk gereed komen. Het kasteel zal door een echtpaar bewoond worden, doch het meest bezienswaardige deel zal ter bezichtiging openblijven. De restauratie van het hoofdgebouw van de Cannenburgh te Vaassen heeft enige tijd stil gestaan. Het oostelijke bijgebouw is echter grondig hersteld en daarin is thans een theehuis gevestigd. In 1955 bezochten meer dan 27.000 personen het kasteel, dit is 5000 personen meer dan in 1954. Komende zomer hoopt men te kunnen beginnen aan de restauratie van voortoren en brug, die in zorgwekkende staat verkeren.

IN MUSEUM BOYMANS

Kunstenaars herdenken 5 mei

Historisch landhuis De Voorst in ere hersteld

(Van een onze verslaggevers)

Brand 1943

ROLFF
Paard-rij-kleding
Uni-formen
Tro-pen-kleding
De zondeb
DAGELIJKS FEUILLETON

Berichtgeving in kranten uit 1955, 1956 en 1960 over herstel van landhuis De Voorst. (Delpher)

De restauratie van huis De Voorst vindt plaats onder leiding van architect C.A. Baart de la Faille, die tussen 1946 en 1964 werkzaam is geweest bij de Rijksdienst voor de monumentenzorg. Na voltooiing wordt een deel van het huis in gebruik genomen door het opleidingsinstituut van de Heidemij en worden er cursussen gegeven aan het eigen personeel.

Over het beheer van het terrein vanaf 1951 zijn niet veel gegevens voorhanden. Blijkens de (schattingen) van de kiemjaren van de huidige bospercelen is de Heidemij doorgegaan met het verjongen van bossen. Een verandering in de aanleg door de Heidemij is de aanleg in 1953 van een essenbos ter vervanging en vergroting van het bosje dat door Springer was aangelegd tegen de Lindekamp. (Het Springerbosje wordt vervangen door populieren, de lindenlaan verjongd). Wat het doel van het nieuwe essenbos is geweest, is misschien nog te vinden in het archief van de Heidemij.

Essenbosje (links) met herplante lindenlaan

In het toegevoegde essenbos bevindt zich een poel met een geometrische vorm (zichtbaar op de hillshade van het terrein), die door twee nieuwe sloten is verbonden met een oude afwateringssloot. Behalve het bosje naast de Lindekamp heeft de Heidemij ook een landschappelijk bosje van Springer tegen de Kapperallee vervangen en daarbij vereenvoudigd van vorm.

Waarschijnlijk zijn in de periode meerdere oude solitaire bomen die in de door Springer aangepaste ruimten stonden, uitgevallen wegens ouderdom en niet vervangen. Sommige zijn met zekerheid aan te wijzen op voorgaande luchtfoto van de R.A.F.

Binnen de omgrachting heeft de Heidemij stukken van het door Antoinette van Rechteren aangelegde bos verjongd, maar ook een deel verwijderd. De reden hiervoor is misschien het scheppen van recreatieruimte voor cursisten bij het (door de Heidemij?) gebouwde prieel.
Op de foto van 1961 staan er in de tuin achter het huis koeien in plaats van cursisten. De geometrische aanleg van Springer is dan al duidelijk verloren gegaan.

Links de achtertuin in 1955. Naast de bruine beuk is een herplant stuk bos te zien waarboven het dak van het rechthoekige prieel uitsteekt. Rechts zicht door de as in 1961 (Fotoarchief Nederlandse Heidemij)

In 1955 ziet het voorplein er nog keurig uit. De aanleg rond de zonnewijzer is verre van sober. Er is een vlaggemast aan toegevoegd, precies in de as.

Het voorplein in 1955. (Fotoarchief Nederlandse Heidemij)

Ook het beheer van het ronde veld aan de voorzijde van het huis is aan het begin van de jaren zeventig nog voorbeeldig. Wel staat er te veel beplanting aan de rand van het water.

Zicht in de as van het huis in 1971. Links de groep eiken aan de zuidkant van de noordelijke vijver. (Fotoarchief Nederlandse Heidemij)

In 1974 is een nieuwe hoeve De Kunsteler gebouwd, dicht tegen de noordelijk bosrand. Bij de hoeve kwamen aanzienlijke schuren. In 1988 verliet de Heidemij De Voorst en nam de Stichting Het Geldersch Landschap het beheer over. Deze organisatie is doorgegaan met het perceelsgewijs verjongen van de bossen en lanen. Er zijn recent kleine wijzigingen geweest. Zo is een door Springer aangelegd pad dat langs de portierswoning Albemarle liep verlegd.
Een belangrijke wijziging is de afbraak van de gebouwen van de 'nieuwe' Kunsteler en het plaatsen van moderne nieuwbouw op dezelfde plek (2017?) Een historische brug naar de oude Kunsteler is wellicht recent weggehaald. (De stenen van de fundamenten zijn nog zichtbaar in de oever van de sloot langs de laan). Een verandering uit 2015? is de verbreding van de Berkel bij de Kapperbrug. De ruimte tussen de knik in het oude dijkje en de rivier is nu gevuld met water.

2.10 Overzicht aanlegfasen De Voorst – wat is verdwenen, wat is nog aanwezig?

Met behulp van de historische kaarten en het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) zijn in het terrein nog veel restanten van de historische aanleg van De Voorst te vinden. Op de zogeheten 'hillshade' weergave van het AHN zijn bovendien duidelijke sporen zichtbaar van onderdelen die in het veld zelf volledig lijken uitgewist. In het volgende overzicht worden zowel nog aanwezige als verdwenen elementen genoemd, voor zover ze binnen de begrenzingen van het beschermde monument liggen.

Fase 1 1190 -1685 De oude Voorst

Periode: tussen eerste vermelding van het goed en einde van de woonfunctie van de spieker.
*Vererving*slijn: Fam. van Voorst naar fam. Van Keppel. Vele generaties, tot Arnold Joost van Keppel, zoon van Oswald van Keppel- Anna Geertruid van Lintelo

Verdwenen/archeologie:

- Spieker met gracht en voorhof met boerderij(en);
- Beekloop van De oude Voorst naar de Berkel;
- toegangsweg (en).
- Verdwenen Berkel meanders, na 1890

Nog aanwezig:

- deel sloot langs oude toegangsweg, met waterkom, rij eiken;
- oud opgehoogd bouwland (Lindekamp, vroeger omringd door houtwal, die ontbreekt nu, Voorsterheuvel);
- dijkje naar noordoosten?;
- mogelijk restant oude sloot (nu in essenbosje dat in 1953 door Heidemij is geplant)
- ontginningspatroon met dijkjes, kampen, houtwallen, sloten, andere watertjes als het Peddegat.

Fase 2 1685 -1718 -1759 Classicistische aanleg heerlijkheid De Voorst

Periode: tussen begin aanlegwerkzaamheden door Arnold Joost van Keppel (van brug naar 't Velde) tot verkoop door kleinzoon George van Keppel.
*Vererving*slijn: Arnold Joost van Keppel 1e Graaf van Albemarle (1685-1718), Geertruid Johanna Quirina van der Duyn (tot ca. 1720), William Anne van Keppel - Lady Anne Lennox (tot 1754), George van Keppel -Anne Miller (tot 1759)

Verdwenen/archeologie:
classicistische tuin op huiseiland met fonteinen, paden en trappen, parterres, beelden enz. (architecten J. Roman en D. Marot);
waterstelsel van buizen met watermolen en molenvijver aan de Berkel (architect J. Roman?);

- centrale toegangslaan (tussen 1810 en 1832 gekapt) met parkaanleg aan weerszijden en rondeel vóór de brug. (Op de AHN zijn de greppels langs de laan nog te zien);
- andere delen van lanenstelsel (boomsoorten eik, linde, iep?);
- sterpatroon van lanen rond de kleine zeszijdige vijver;
- bruggen, onder meer die naar 't Velde;
- bos (toegevoegd aan bouwland De Voorster Heuvel);
- botenhuis en zijsloot bij latere boerderij Berkeloord;
- rococo aanleg (niet zeker).

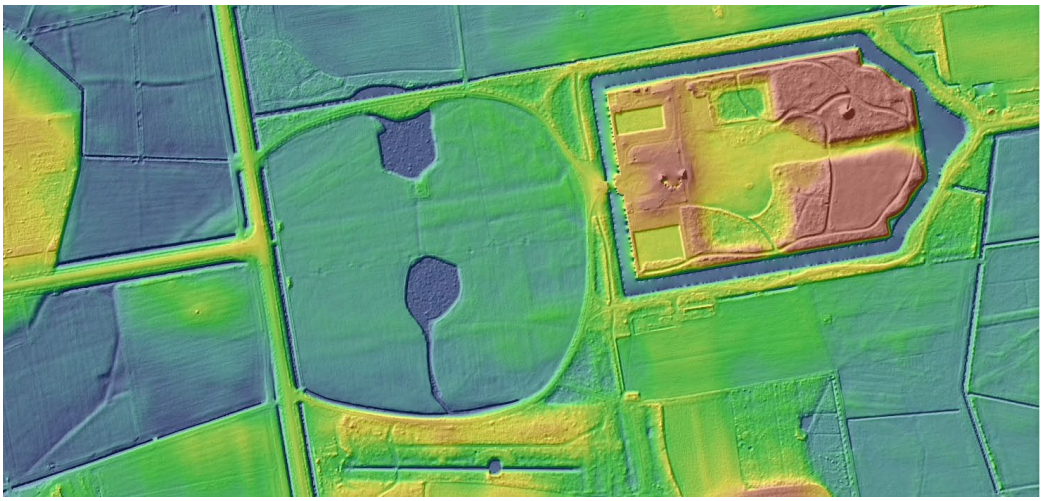

Algemene Hoogtekaart vertoont o.a de voormalige toegangslaan, rondeel, zuidelijke laan, kruis tussen lanen 3-4, ophogingen in de tuin op het huiseiland.

Nog aanwezig:

- delen van lanenstelsel (boomsoorten eik, linde);
- reliëf van de tuin achter het huis, (iets vergraven t.b.v. de landschapsstijl)
- huis (casco huis origineel, na brand in 1943 tussen 1951-1960 hersteld -architect C. Baart, nieuw interieur -architect?; bouwhuizen en colonnades herbouwd ca. 1909-1910 met integratie oranjerie en andere dakvorm – architecten J.J. en M.A. van Nieukerken);
- voorplein (opnieuw aangelegd ca. 1910, nu niet helemaal in originele stijl);
- tuinmuur (ontbreken dekplaten?);
- hek op brug (vernieuwd in 1899, origineel bij Rijksmuseum, oorspronkelijke kleur blauw);
- brug;
- gracht (vorm is geërodeerd, maar niet vergraven);
- twee zeskantige vijvers (vergraven maar vorm deels nog herkenbaar);
- zeskantige vijver met (verdwenen sterpatroon van lanen);

(Hottingerkaart en AHN)

- bos om deze vijver;
- deel lanenstelsel (met 2e of 3e generatie bomen van eik en linde);
- bomen uit oorspronkelijk lanenstelsel (2e generatie; als solitair, in groep of bos).

Fase 3 1759 -1811 Uitbreiding geometrisch lanenstelsel, rococo slingerpaadjes

Periode: tussen aankoop door Otto Frederik Graaf van Lynden en begin beheer door Antoinette Maria Charlotte Gravin Bentinck.
Vererving slijn: Otto Frederik Graaf van Lynden - Frederike Louise van der Does, Johan Nicolaas Steven van Lynden van Blitterswijk - Anna Schrijver, Otteline Frederique Louise van Reede - Willem Gustaaf Frederik Graaf Bentinck, Antoinette Maria Charlotte Gravin Bentinck.

Verdwenen/archeologie:

- *rococo slingerpaadjes binnen classicistische stramien van de tuin binnen de omgrachting van het huis;*
- tuinaanleg en rococo slingerpaadjes (aan oostkant van oude moestuin, is nu bouwland);
- kleine rococo slingerpaadjes in bosvakken zuidwesthoek (oud vak 3);
- boerderij Kunsteler.

Nog aanwezig:

- schuine lanen die niet strikt in het rechthoekige stelsel passen, o.a. op dijkjes langs Ooitinksbos;
- uitzichtheuveltje nabij de Berkel;
- bos.

Links uitzichtheuveltje op AHN; rechts heuveltje met toegangspad op Hottingerkaart

Fase 4 1811 – 1832- 1846 Transformaties in landschapsstijl, uitbreiding grondbezit

Periode: van begin beheer door Antoinette Maria Charlotte Gravin Bentinck (overleden 1832) tot verkoop door zoon Willem Gustaaf Frederik Baron van Neukirchen Nyvenheim.
Vererving slijn: Antoinette Maria Charlotte Gravin Bentinck – Johan Gijsbert Ludolph Adriaan Baron van Neukirchen/ Jacob Hendrik van Rechteren van Appeltern,
Jacob Hendrik van Rechteren van Appeltern - Geertruida Agnes Barones de Vos van Steenwijk,
1832 Willem Gustaaf Frederik Baron van Neukirchen Nyvenheim - Frédérique Louise Wilhelmine Huyssen van Kattendijke.

Verdwenen/archeologie:

- prieel? (op plaats huidige rechthoekige prieel)
- bomen in het westelijke landschapspark (restanten van de lanen)
- tuinmanswoning/loods in as van laan 3 (verdwenen na 1941?)
- boerderij op plaats latere boerderij Boombosch (na 1832)
- boerderij Altena (later vervangen)

- alle gebouwtjes uit de moestuin bij de hoeve Kunsteler (die nog bleef bestaan tot ca 1850)
- grote boomgaard ten noorden van centrale as (zie kaart 1845), verdwenen vóór 1875

Nog aanwezig:

- landschapspark aan de westkant van het huis: ronde toegangslaan aangelegd met aan de noordelijke toegangslaan een bosje tot aan de vijver, de zeskantige vijvers vergraven tot landschappelijke vijvers.
- landschapstuin binnen de grachten achter het huis, contour van een grasveld, centrale as verder uitgediept, natuurlijk aandoend reliëf (bewerking voormalige terrassen in de tuin); parkbos geplant op voormalige boventuin, slingerlanen en -paden (in tuin en bospercelen);
- ijskelder;
- rechte laan aan zuidkant van de grachten wordt omgevormd tot slingerlanen

Fase 5 1846 – 1850 Afbraak- en bouwwerkzaamheden door speculant

Periode: van aankoop tot verkoop door koopman Gerrit B. F. Hesselink.
Ververvingslijn: nvt

Verdwenen/archeologie:

- Hoeve Kunsteler

  Nog aanwezig:
- Koetshuis/rentmeesterswoning/tuinmanswoning gebouwd aan noordkant latere rozentuin

Tussenfase 1850 -1852 Beheer zonder ontwikkeling

Periode: van aankoop tot verkoop door Jhr. Lodewijk Carel Eliza van Stuyvesant Kiere - Jkvr. Anna Helena Coenen.

Fase 6 1852 -1875 Beheer met nadruk op landbouw, vermindering bos

Periode: van aankoop tot verkoop door Jhr. Frans Xaverius J. van Nispen tot Pannerden - Jkvr Aleida Catharina Maria Ernestina van der Heyden

Nog aanwezig:

- Boerderij Altena;
- Boerderij Schapenland (sterk verbouwd).

Fase 7 1875-1908 Renovatie in gemengde stijl

Periode: van aankoop Hendrik Gerard Johan Völcker heer van Soelen en den Aldenhaag - Leonore Anna barones van der Duyn tot erven door zoon Eduard.

Nog aanwezig:

- boerderijen Berkeloord, Boombosch, Altena;
- rentmeesterswoning Jachtlust;
- oranjerie (na 1908 opgenomen in zuidelijke zijvleugel huis)
- nieuw hek op de brug (kopie van hek D. Marot);
- bossen en laanbeplanting.

Fase 8 1908-1951 Renovatie in gemengde stijl, beperkt herstel oorlogsschade

Periode: van begin beheer door E.C.K. Völcker tot verkoop door zoon Hendrik Gerard. Samenwerking met Springer en J.J. en N.A. van Nieukerken vanaf 1908.
Ververvingslijn: Eduard Constant Karel Völcker heer van Soelen en den Aldenhaag -Susanna Catharina Octavia van Hardenbroek van Ammerstol, Hendrik Gerard Johan Völcker heer van Soelen en den Aldenhaag Oud en Nieuw Hinkelenoord - Cornélie Caroline van Asch van Wijck.

Verdwenen:

- beplantingen van Springer (west- en zuidwestrand noordelijke wei);
- rozentuin en bloementuin van Springer, inclusief deel tuinsieraden;
- aanleg achtertuin van Springer;
- buxusperk in ovaal en buxusperk in oostrand grote veld, van Springer.

Nog aanwezig:

- portierswoning Albemarle (architecten J.J. en M.A. van Nieukerken);
- bakstenen schuur, annex houtopslag (mogelijk architecten J.J. en M.A. van Nieukerken);
- tuinmuur noordzijde rozentuin;
- trappartijen rozentuin en bloementuin (tuinarchitect L.A. Springer);
- hekken van voorplein naar de zijtuinen (architecten J.J. en M.A. van Nieukerken);
- moestuinmuur en witte hek, broeibak;
- fruitschuur (werd later woning Eikenhof).
- Beplantingen noordelijke bos en oostrand noordelijk weiland (tuinarchitect L.A. Springer).

Fase 9 Moderne veranderingen

1951 -1988 Terreinbeheer door de Heidemij en de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen

Nog aanwezig:

- open veld op huiseiland;
- prieel?;
- essenbosje;
- buxusfiguur en vlaggemast voorplein.

1988 – heden Terreinbeheer door Geldersch Landschap & Kasteelen

Nog aanwezig: beplanting van wilgen en essen west- en zuidwestkant noordwestelijke weide.

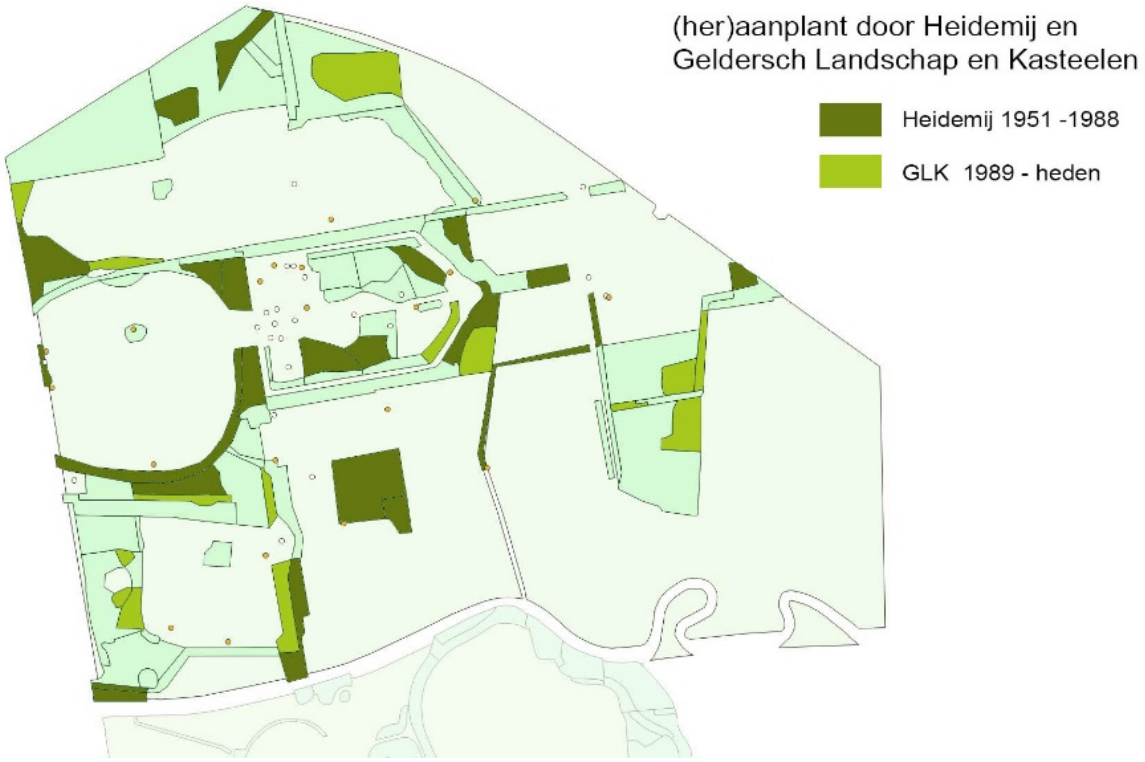

Overzicht van bos- en laanvakken die na 1951 (gedeeltelijk) zijn verjongd en nieuw geplant. De gebruikte beheerkaart en data (kiemjaren) zijn van Geldersch Landschap & Kasteelen

Tot slot nog een kaart van de aanlegfasen van de verschillende bosvakken.

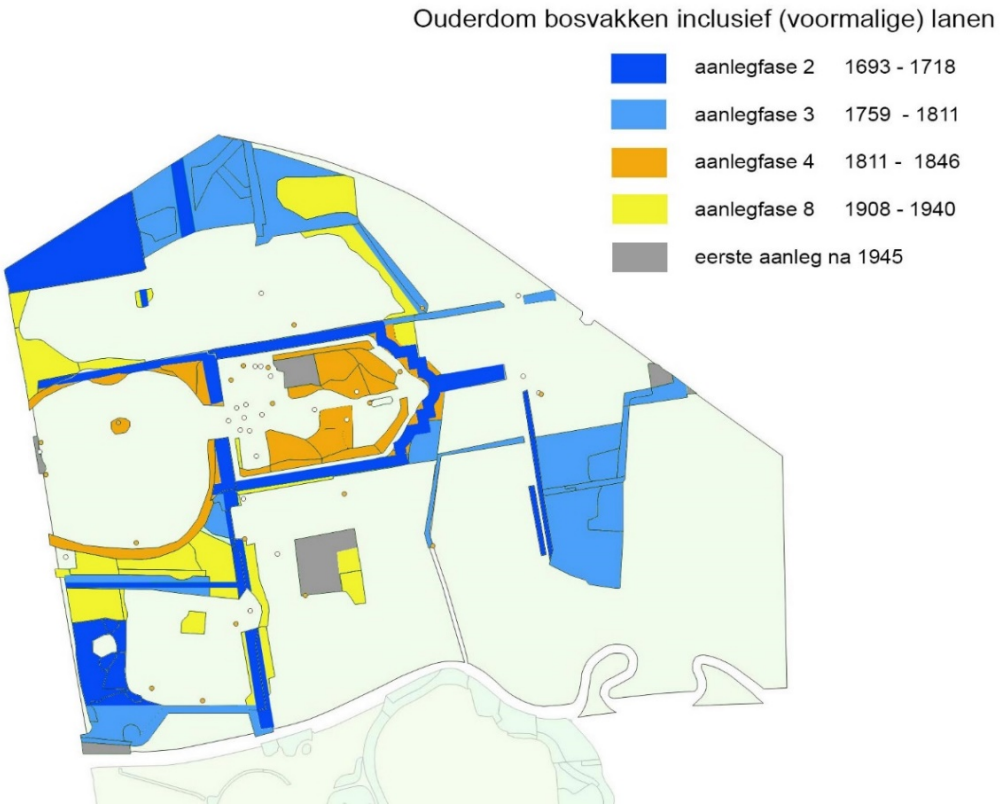

Beheerkaart van Geldersch Landschap & Kasteelen waarop is aangegeven uit welke periode de nog aanwezige bospercelen en laanstukken dateren. De gebruikte beheerkaart en data (kiemjaren) zijn van Geldersch Landschap & Kasteelen

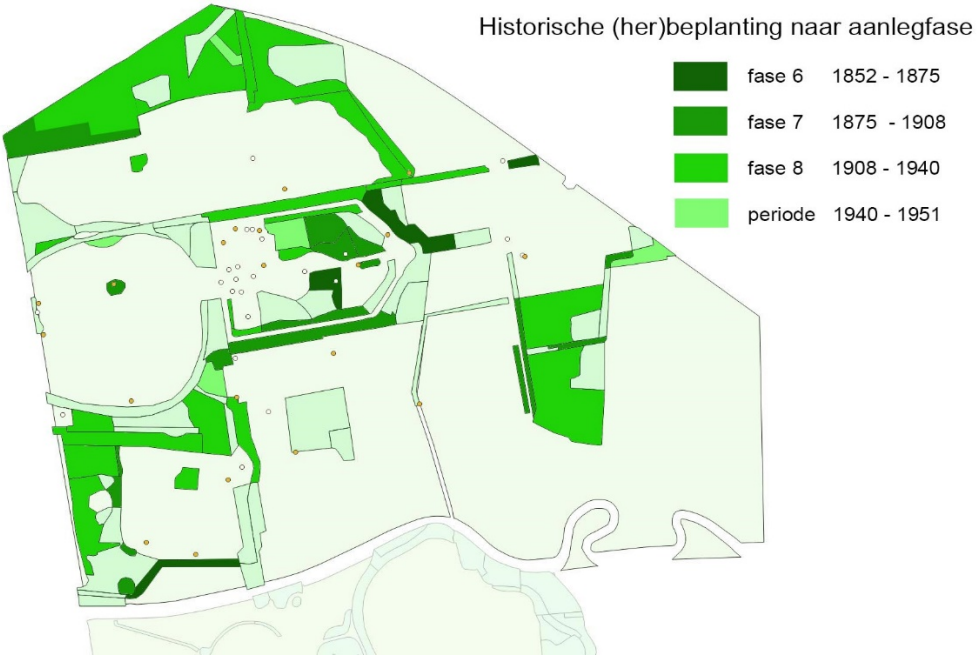

Overzicht van historische bos- en laanvakken waarvan de beplanting zelf ook historisch is (eerste, tweede of derde generatie bomen). De gebruikte beheerkaart en data (kiemjaren) zijn van Geldersch Landschap & Kasteelen. Het vierkante bosje op De Voorster heuvel staat in 1933 al op de kaart. (Corrigeren in database).

3 Huidige situatie

3.1 Algemene rondgang en beleving door bezoekers

Tijdens het veldwerk hebben we veel mensen gezien die De Voorst bezoeken voor recreatie. Enkele van hen hebben we gesproken. Deze mensen vinden het park mooi, zonder zich veel af te vragen over de geschiedenis ervan. Recreanten die een op internet gevonden wandelroute volgen, krijgen bij de kaart wel enige informatie over de aanleg van De Voorst, maar die is niet steeds juist.
De beschikbare wandelroutes op kaart leiden mensen vanaf de parkeerplaats aan de Kapperallee over de lanen rond het huis en via Berkeloord verder naar 't Velde. Op deze rondgang zien ze het huis en alle open ruimten rond het hoofdhuis van 'binnenuit'. Ze passeren enkele historische gebouwen en bijzondere elementen. Ze komen echter niet in de tuin binnen de grachten, het bos langs de Almense weg of het bos van Ooijtink.

Aan de Berkel bij het uitzichtheuveltje

Bezoekers die het terrein kennen, maken gebruik van alle toegangen die er zijn. Aan de zuidkant vormt de Berkel een barrière en is De Voorst alleen bereikbaar via de brug in de Kapperallee. Het dijkje langs de Berkel vlak naast de brug is een veelgebruikte ingang. Vanaf de oostkant van het kanaal, de kant het buitengebied, komen vermoedelijk relatief weinig bezoekers het terrein op. De brug over het kanaal en de noordelijke laan langs het huis naar de Kapperallee worden wel intensief gebruikt door fietsers.
Bezoekers uit de nabije omgeving komen naar De Voorst om ergens lekker te zitten, om te vissen, maar ook om uitgebreid te wandelen, vaak met hond. Deze mensen bedenken hun eigen routes en lopen over alle opengestelde paden. Waarschijnlijk komen ze ook wel eens in het slecht ontsloten

zuidoostelijke kwadrant van De Voorst. In dit deel, ten oosten en zuidoosten van het huis, heeft het landgoed een minder sterk parkkarakter dan in de andere delen. Dit komt doordat langs belangrijke verbindingen geen lanen meer zijn en doordat hier de velden en bosranden minder zijn verbijzonderd met opvallende bomen en bosjes. Verder is boerderij Boombosch aangevuld met grote moderne bedrijfsgebouwen in de historische ruimten. Of er vrije doorgang is of niet, is niet duidelijk. Aan de oostzijde van de spoorweg en het kanaal bevindt zich nog een stuk van de lange zichtas richting Almen, die dateert uit de tijd van classicistische aanleg onder Joost van Keppel. Het is nu een afgesloten weggetje zonder rijen laanbomen, dat aan de kanaalzijde bovendien is dicht geplant. Aangezien aan de westzijde van het water de laanbomen langs de as eveneens ontbreken, is de samenhang volstrekt onherkenbaar.

Het historische bos van Ooijtink is met een omweg bereikbaar. In dit bos liggen nog aantrekkelijke lanen met oude Robinia's erlangs (een deel is recent verjongd). Het is echter niet mogelijk om rond te wandelen. Men kan niet aan de zuidwestkant van Boombosch over het oude dijkje naar de wandelwegen om het huis. Men kan ook niet via de oude laan aan de zuidkant van Boombosch naar de Berkel lopen en langs de rivier naar het westen wandelen.
De tuin binnen de grachten is niet opengesteld voor wandelaars. De enige bezoekers zijn gasten van feesten en partijen. Vermoedelijk komen die niet veel verder dan de parkeerplaats en het grasveld direct achter het huis. Degenen die toch gaan rondkijken zien een deel van de 19de eeuwse landschapstuin dat nog sfeervol is, maar achterin ook een groot leeg grasveld. Van de neoclassicistische tuinonderdelen die horen bij de renovatie van De Voorst aan het begin van de 20^{e} eeuw, is echter weinig over. Wie niet wordt overdonderd door het imposante huis met voorplein en niet afgeleid door tijdelijke feestversieringen, merkt op dat het direct rond het huis erg kaal is.

Zuidelijke tuin met linden langs de muur van de gracht.

3.2 Nadere beschouwing van wat nog over is van de historische aanleg

In deze paragraaf willen we de zichtbare historische elementen en structuren uit verschillende historische aanlegperioden bekijken in hun huidige opbouw, context en fysieke kwaliteit. Omdat het terrein zeer groot is hebben we ervoor gekozen om het terrein systematisch af te wandelen en te fotograferen. Doel daarvan is dat de lezer de beschrijvingen van terreinonderdelen goed kan volgen.

Op onderstaande opname is met nummers aangegeven in welke volgorde de beschrijving van de staat van het huidige historische landgoed is gemaakt.

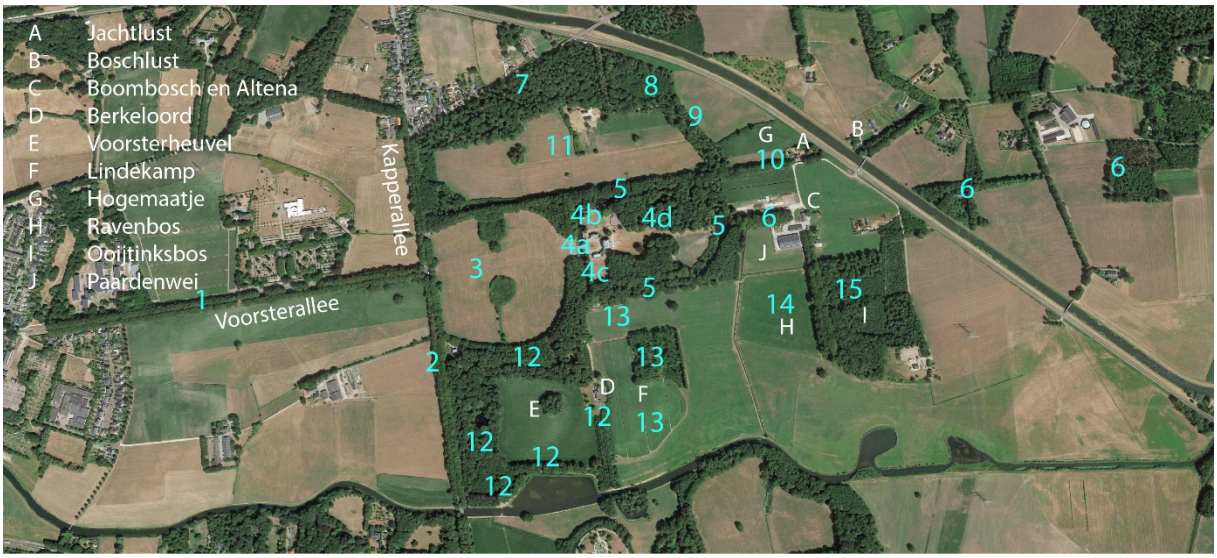

Satellietbeeld van Googlemaps

Als geheugensteuntje noemen we hier nog even de fasen van aanleg en verandering:

1.	1190-1692	oude Voorst
2.	1692-1718-1759	Classisistische aanleg heerlijkheid De Voorst (Roman) evt begin rococo
3.	1759-1811	Uitbreiding geometrisch lanenstelsel, rococo slingerpaadjes, vroege landschapsstijl
4.	1811-1846	Landschapsstijl, uitbreiding landgoed
5.	1846-1852	Afbraak- en bouwwerkzaamheden door speculant
6.	1852-1875	Vermindering bos ten gunste van landbouw
7.	1875-1908	Renovatie onder H.G.J. Völcker (gebouwen en bossen en laanbeplanting)
8.	1908-1943	Renovatie in gemengde stijl onder E.C.K. Völcker-(Van Nieukerken, Springer)
9.	1951-heden	Beheermaatregelen door Heidemij en daarna Geldersch Landschap

1	**Voorsterallee, de centrale as vanuit Zutphen**	
		De Voorsterallee in 1893 De Voorsterallee dateert uit 1695-1700. Van het begin tot de kruising met de Kapperallee is de laan 1 km lang. Oorspronkelijk liep hij tussen twee vijvers door tot aan het huiseiland.
		Als men vanuit Zutphen komt aanrijden is De Voorsterallee op zich al een imposante laan. Hij bestaat uit vier rijen beukenbomen (3e generatie?) met een sloot aan de buitenkant. Het zicht over de velden aan weerszijden is van belang. De sloot of greppel is niet meer helemaal intakt, want waar de grond omhoog loopt, is de greppel bij het bouwland getrokken of begroeid met secundaire bomen/struiken, waardoor men niet meer over het bouwland kan uitkijken.
	Zicht op het huis in de westelijke as	
		Aan het einde van De Voorster allee is het zicht op het huis De Voorst, tussen bomen. De laan naar het huis, tussen de vijvers door, is rond 1820 vervangen door boomgroepen in het weiland. 1971 eikengroep nog vrijstaand.

		Het huis is hersteld na de brand van 1943. De beide vleugels van het huis, herbouwd in 1908-1910 , liggen deels verscholen achter (te) ver vooruit stekende punten bos.
2	**Kapperallee**	
	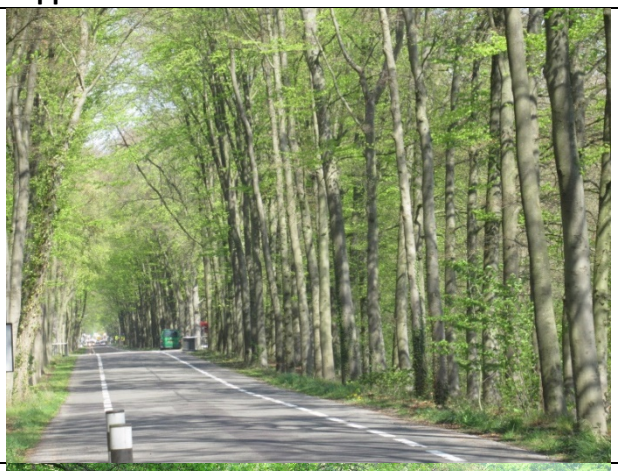	De Kapperallee staat dwars op De Voorster allee en is eveneens een vier-rijige beukenlaan, met bomen van ongeveer dezelfde leeftijd, en sloten aan weerszijden (alle nog gevuld met water). Zicht naar het noorden naar de brug over de Berkel. Vanaf de Kapperallee wordt De Voorst ontsloten met een rondlopende toegangslaan naar het huis, dus op twee punten. Een derde toegang ligt bij de Berkel.
	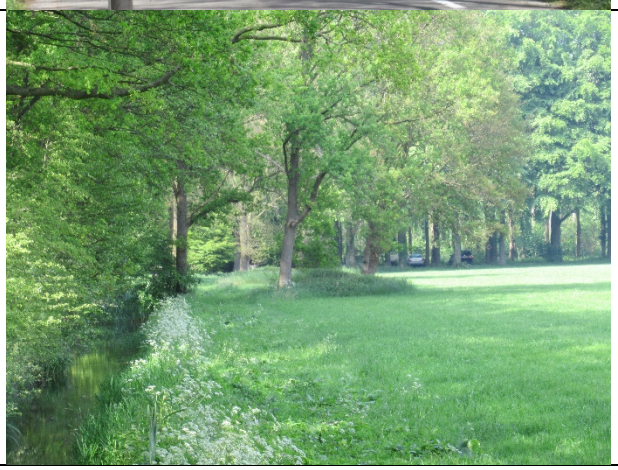	Aan weerszijden van de centrale as staan twee boomgroepen die de as benadrukken. Als men langs de Kapperallee gaat, is de functie van die groepen dat het zicht even open en dan weer dicht is. Dit is verloren gegaan doordat de begroeiing in de bermen van de Kapperallee en langs de sloot te veel en te hoog is geworden.

3	**Grote veld voorzijde huis**	
	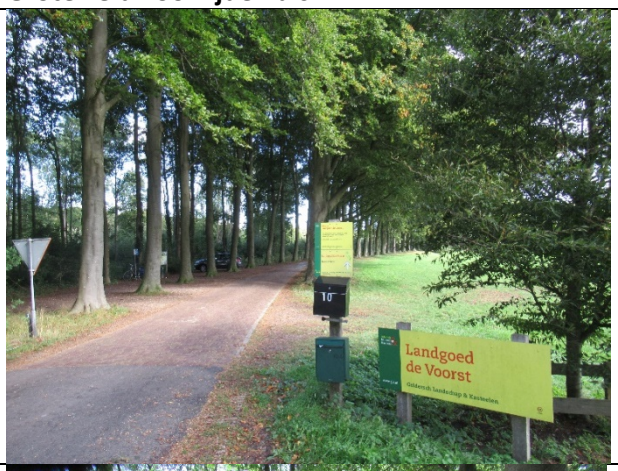	De ronde toegangslaan is een aanleg van ca. 1820. Het noordelijke deel van de laan heeft aan het begin een aantal parkeerplaatsen tussen de beuken, ter plaatse van de eerdere rechte laan. Bij de parkeerplaats staat een bord van het Geldersch Landschap & Kasteelen met kaart en tekst. Deze uitrit wordt ook veel gebruikt door fietsers van en naar het gebied aan de andere zijde van het Afleidingskanaal.
		Ter hoogte van de noordelijke vijver is de laan verbreed tot een eikenbosje, waar in de 19de eeuw twee losse boomgroepen waren. De groep in de noordoosthoek bestaat nog uit robinia en paardenkastanje, die vanaf het voorplein kunnen worden gezien. De grond die nodig was om dit deel van het weiland op te hogen, werd gevonden aan de andere kant van de laan.
		Een verbreding van de sloot aan de noordzijde van de toegangslaan werd gegraven ten behoeve van de benodigde grond. Aan de noordrand van deze 'vijver' stond een golvende bos- of bomenrand die waarschijnlijk door Springer werd ontworpen. Nu ligt er een te lange en saaie rand van slechts els en wilg,
		De twee geometrische vijvers die aan weerszijden van de voormalige toegangslaan lagen, werden ca. 1820 enigszins veranderd om in de landschapsstijl te passen. Inmiddels zijn zij volledig dichtgegroeid en is het water onzichtbaar geworden. Ook bij de 19de eeuwse landschappelijke aanleg is dat nooit zo bedoeld geweest. Foto van overgroeide noordelijke vijver met landschappelijke groep van 8 eiken.

	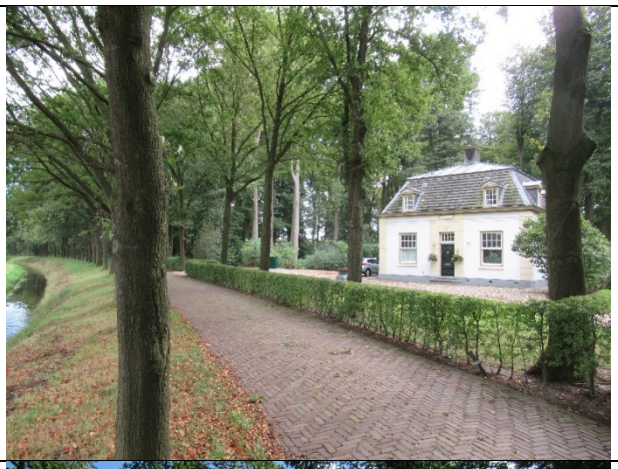	De ronde toegangslanen in landschapsstijl zijn aangelegd omstreeks 1820 onder Antoinette M.C. gravin Bentinck. Deze waren oorspronkelijk bezand en begrint. (De bestating is niet storend). Langs de zuidelijke toegangslaan staat de portierswoning “Albemarle”, gebouwd in 1908, onder eigenaar Eduard C.K. Völcker.
		Vanuit de rondgaande laan heeft men een weids uitzicht naar de andere toegangslaan met de portierswoning (rechts). Het weiland is soortenarm grasland.
4	**Huiseiland binnen de grachten**	
	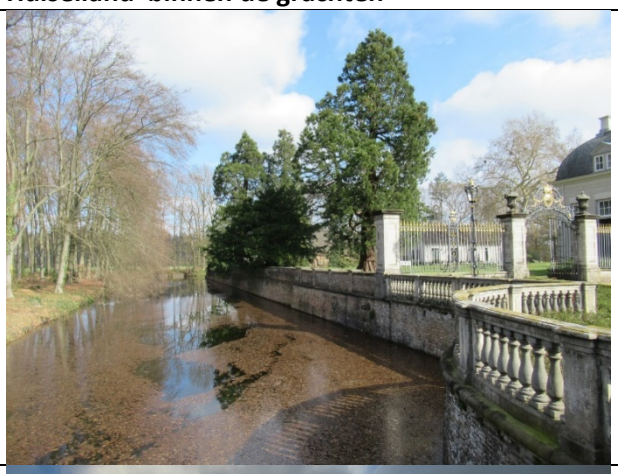	De gracht om het huiseiland en de muur langs de gracht dateren van circa 1695-1700. Drie sequioa’s naast de voormalige bloementuin.
		Het hek op de brug is een kopie van het oorspronkelijke hek ontworpen door Daniel Marot, behalve de kleur die blauw was. De oranjeboompjes verwijzen naar koning stadhouder Willem van Oranje.

4a	**voorplein**	
		Uitsnede van een foto uit 1931 (RCE) toont het voorplein met verdiepte graskom, waardoor het huis hoger lijkt, en buxusfiguur op de oostrand die ook langs de colonnades loopt en zo de breedte en de richting van het plein benadrukt. Het zwaartepunt ligt bij het huis. Een korte vlaggemast staat op het dak. Vergelijk met hieronder:
		De graskom ligt nu niet verdiept, waardoor het huis niet hoger lijkt, dus indrukwekkender. De buxusfiguur is te klein en staat te dicht om de zonnewijzer, waardoor de voet niet meer zichtbaar is. De vlaggemast staat midden voor het huis in de zichtas en splitst het huis in tweeen. De bestrating in patronen sluit mooi aan bij de architectuur. Vermoedelijk is het bestratingspatroon ontworpen door Van Nieukerken.
		Hek ontworpen door Van Nieuwkerken, toegang tot de noordelijke zijtuin, de voormalige bloementuin. In de achtergrond een van drie sequioa's.
4b	**Noordelijke rozentuin**	
		Noordelijke vleugel met op de voorgrond de voormalige, verdiepte rozentuin. Alleen het niveauverschil en de trappen resteren van het ontwerp van Springer. In tegengestelde richting gezien ca 1910. 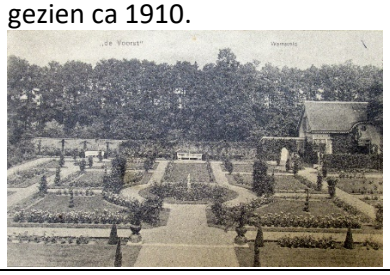

		De ligging van de verdwenen rozentuin is herkenbaar aan de taluds. De ogenschijnlijk 2 sequoia's zijn er drie, zie onder.
		Links de al eerder getoonde sequioa en een spontaan opgekomen taxus aan de muur van de gracht. Rechts groep van jongere en oude seqouia tegen het huis in de hoek van de tuin.
		'Koetshuis' en werkschuur (rechts) met houtopslag, nu in gebruik voor kapotte historische tuinmeubelen. Beide zijn rijksmonument. Een plataan staat In de hoek van de gebouwen en een oude linde achter de werkschuur. Een enorme eik staat aan de noordzijde van de tuinmuur. De mahonia op de voorgrond groeit voor de halfronde gevel achter de colonnade, zie onder.
		De mahonia voor het huis is al snel te hoog, waardoor de (Palladiaanse) schoonheid van de architectuur wordt verminderd.

4c	Zuidelijke bloementuin	
		Voormalige bloementuin aan de zuidkant met oranjerie. Op de trappen staan bustes in plaats van vazen. De staat van de beelden is bedroevend.
		Oorspronkelijk was de tuin aan de westkant open naar de gracht met een zitje van witte tuinmeubelen in de zuidwesthoek. Regionaal Archief Zutphen, fotocollectie Warnsveld (arch nr 3.030) fotonr SZU002002775_015
		Nu staat er een rij linden langs de westrand van de tuin, vermoedelijk geplant omstreeks 1960. De zuidrand van de tuin wordt gevormd door rododendrons en Robinia pseudo acacia, die hier in grote mate aanwezig zijn. Stinseplanten als Lelietjes van Dalen groeien langs de buitenranden van de gracht.

4d	Landschapspark op het huiseiland	
		Huis en park worden gebruikt als trouwlocatie. De herfstkleuren van het park vergoeden het gebrek aan architectuur. (Foto 2 oktober 2018)
		Een deel van de zichtas op het huiseiland. De centrale as aan de oostkant van het huis ligt in het verlengde van De Voorsterallee. Hij begint begint op de trappen achter het huis en loopt door tot ver achter het kanaal. Op de kadasterkaart van 1933 is dat nog goed te zien evenals op de 'hillshade' van de Algemene Hoogtekaart Nederland.
		Aan weerszijden van de centrale as bevindt zich loofbos met slingerpaden die dateren uit het begin van de 19de eeuw. Er loopt een pad langs de rand van het eiland. In het bos komen stinsenplanten voor, vooral sneeuwklokjes en lelietjes van dalen.
		De 19de eeuwse ijskelder ligt als zichtpunt in het landschapspark. Hij is moeilijk dateerbaar.

		Vermoedelijk is er een zichtas geweest tussen het huis en het prieel, dat op een heuveltje staat en op een verhoogde sokkel. Het huidige prieel dateert niet van de aanleg van de landschapstuin. De zichtlijn is omstreeks 1950 dichtgeplant door de Heidemij bij de heraanplant van een bosperceel. Aan de noordkant heeft de Heidemij een stuk bos van de landschapstuin gekapt. (Grasveld op de voorgrond)
		Vanaf het pad langs de buitenrand van het huiseiland zijn uitzichten gemaakt naar de omgeving. De samengestelde eik in het uitzicht op de foto werd door Springer gesitueerd aan een lanschappelijke waterloop (kromme sloot) naast de nieuwe moestuin en boomgaard uit ca 1912.
5	**Lijst om het huiseiland van grachten en slingerende lanen periode 1811-1832**	
		Zicht op de noordelijke gracht met hoge taluds en beukenbos aan weerszijden. De grachten zijn nog geometrisch; de parellle lanen zijn verlandschappelijkt. Het opgehoogde huiseiland (rechts op de foto) ligt hoog boven de omringende gronden. *Beheer:* er ligt veel dood hout in de gracht.

		Aan de buitenzijde van de noordelijke gracht staan diverse Robinia pseudo-acacia's in de buurt van het koetshuis, zodat een vrolijke sfeer aanwezig is van de robinias'met lichtgroen blad en witte geurende bloemen. De kronen laten veel licht door.
		Licht slingerende noordelijke laan met veel robinia's ter hoogte van het voormalige koetshuis.
		Terugkijkend vanaf de halfronde afsluiting van de gracht, een vorm omstreeks 1695 getekend door Jacob Roman. De geometrische vormen van het ontwerp van Roman zijn nog steeds in het terrein goed herkenbaar. Tijdens de verandering van het park in landschapsstijl zijn de scherpe vormen nauwelijks gewijzigd. *Beheer:* op termijn zal door de groei van de pas geplante bruine beuken de zichtas verdwijnen.
		De zuidoostelijke laan is in 1985 verjongd met beuk. Zicht naar het noordoosten, links de gracht.

	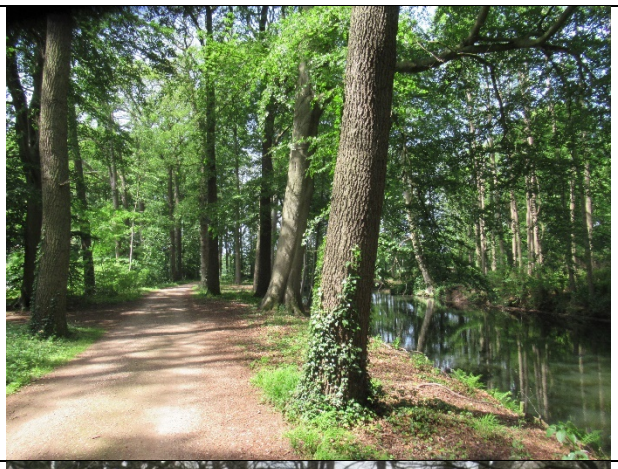	De laan ten zuiden van het huiseiland is ook een slingerende laan van eik en beuk, daterend uit ca 1880, de tijd van Hendrik Gerard Johan Völcker die veel laanbeplantingen en bospercelen heeft verjongd.
		Vanaf de brug bij het voorplein is er zicht op de tuinschuur, nu woning in de voormalige moestuin. Ook dit gebouw is frontaal in de zichtas geplaatst. De andere kant opkijkend staat een linde in het bouwland/weiland van de verdwenen hoeve Kunsteler (zie nr 10)
6	**Hoofdas en assenkruis oostkant huiseiland**	
		Over de gracht vervolgt de as met een vier-rijige beukenlaan. De boerderij Boombossch is in de cirkel van het assenkruis gezet. Langs de zuidkant van de laan lag een brede sloot die kwart-rond om het ronde plein lag en naar het zuiden afboog. Het zicht op de boerderij tussen de beuken is omstreeks 1880 zorgvuldig gepland door H.G.J. Völker, zijraam tussen de rijen beuken. Herplant van de beuken (1959 Heidemij).
		Van het assenkruis is niets meer te ervaren. De bomen langs de weg naar het noorden zijn weg. Links Altena, rechts Boombosch, gebouwd door H.G.J. Völcker (eigenaar 1875-1908). Naast Boombosch staat een grote koeienstal in de Paardenwei. (Ook Berkeloord werd door Hendrik Völcker gebouwd).

		De achterkant van Boombosch is op de dwarslaan van het assenkruis gezet. De eikenlaan gaat over in een beukenlaan langs Ooijtinksbos. De boerderij Ooijtink lag ten noordoosten van het bos.
		De ouderdom van de boerderij Schapenland is vooralsnog onbekend.
		Op de topografische kaart van 1885 was de centrale as nog als laan beplant tot over het kanaal. In 1933 (hiernaast) staat de laan afgebogen en is de as bewust beeindigd tegen het bosje. Maar even verderop is de as weer te herkennen in een laantje.
		Centrale as doorgetrokken als kastanjelaantje aan de oostzijde van het kanaal, buiten het eigendom van het Geldersch Landschap & Kasteelen. Het kastanjelaantje eindigt op een dwarsweg.

		Aan de overzijde van die weg ligt een weiland dat weer eindigt tegen een (berken) bosje. In de rand van het bosje staat een oude zomereik en twee Amerikaanse eiken aan weerszijden van de voormalige as. De hoge Amerikaanse eiken zijn waarschijnlijk geplant met de bedoeling de voormalige zichtas van De Voorst te markeren.
7.	**Noordkant**	
		De douglaslaan vanaf de noordkant naar Kunsteler maakt deel uit van het lanenstelsel op de Hottingerkaart (1779) De douglas is door de Heidemij geplant.
	Oudste bos Van Keppel, onderdelen landschapspark aanleg onder Antoinette M.C, gravin Bentinck tussen 1811-1832	Het bos in de de noordwesthoek van De Voorst werd op eenvoudige wijze omgevormd tot landschapspark met slingerlanen en uitzichtpunten.
		Uitzichtheuveltje naar De Voorst

		Ten westen van de Binnenweg liggen stukken oud bos waar eens rechte lanen waren, nu slingerlanen uit de eerste helft 19de eeuw. De Heidemij heeft douglas gepoot binnen de oude structuren.
		Diepe N-Z greppel.
		Deze greppel lag oorspronkelijk aan de oostkant van de noord-zuid laan die voor het huis op de bassecour uitkwam. De laan werd later omgevormd tot slingerlaan
		Vierstammige beuk op heuveltje aan de kop van de slingerlaan, ontwerp Springer 1912

		Het oudste bosdeel (ca 1700) langs de Almenseweg en tegen de Kapperallee is omstreeks 1890? herplant als gemengd parkbos met een cirkel van witte esdoorns, typerende bomen die veel door Springer werden gebruikt. Tamme kastanjes, acacia , linde komen er ook voor naast reuzenspar en dennen.
8	**Peddegat**	
		Tussen 1920 en 1933 (kaarten van Topotijdreis) lijkt het Peddegat te zijn beplant. Het restant Peddegat wordt kunstmatig open gehouden. De rest is dichtgegroeid met elzen, hogerop elzenhakhout;
		Er ligt een hoge rand om het Peddegat. Het dijkje met eiken en een enkele beuk lijkt onderdeel uit te maken van een historische wandeling. Die is nu niet meer mogelijk, omdat het pad niet aansluit op bestaande paden.

9	**weiland/bouwland Hoge Maatje**	
		De noordelijke Binnenweg maakt ook deel uit van het lanenstelsel van omstreels 1695. De douglaslaan is geplant omstreeks 1934 (jaarringtelling 2019: 84 jaar). Was vermoedelijk een beukenlaan, er resteert een enkele beuk van het einde 19de eeuw (foto indien gewenst)
		Oude houtwal, recent afgezet
10		Rechte oost-westlaan tussen de bouwlanden door naar de brug over het kanaal. Ook deze is onderdeel van het classicistische lanenstelsel (1695). Er staan essen en esdoorns langs de laan. Het huis Jachtlust is langs deze laan gebouwd. De weg gaat langs Jachtlust het kanaal over en is in gebruik bij aanwonenden en fietsers.
		Jachtlust aan de noordelijke oost-west as, vóór 1875 gebouwd door Van Nispen tot Pannerden of iets later onder Völcker?

		Boschkamp (boschlust foutief op kaart) ligt nu aan de oostzijde van de spoorbaan en aan het Verbindingskanaal (gegraven 1930-1938). Nu niet meer behorend tot De Voorst.
11	**Grote weiland/bouwland Kunsteler**	
		In het noordelijke weiland staat een nieuwe woning, noordelijker dan de afgebroken hoeve Kunsteler. Het enorme veld is het resultaat van het stapsgewijs verdwijnen van moestuin, tuinen, boomgaard en bomenrijen op perceelsgrenzen (restanten van lanen). Vier bomen of boomgroepen stofferen het veld. De linde (ca 15 jaar oud) is geplant in de zichtas vanaf de brug naar het voorplein van het grote huis, een nieuw element.
		Zicht over het veld richting Kapperallee Springer ontwierp bosranden waarmee de lanen werden verborgen. De randen langs het veld hebben verschillende boomsoorten.
		De meest westelijke boomgroep staat op de plek waar ooit een laan liep. Het dijkje waarop de laan lag eindigde bij een brug. De stenen brug is recent weggehaald. De boomgroep dateert uit de tijd van Springer (1812) en omvat 4 platanen oostkant, 3 beuk westkant, 1 waarschijnlijk al oudere linde, 1 eik, 1 hoge groene beuk .

		Voorts is in het veld een groep van drie jonge linden geplant. De bosranden zijn door Springer toegevoegd.
		Er staat nog een groep van 3 linden, die een of meerdere oude bomen vervangen.
12	**Rondom Voorster heuvel**	
	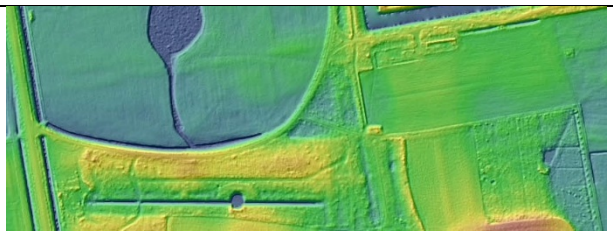 **toegangweg en waterloop naar De oude Voorst**	De bosrand tussen de ronde toegangslaan en het bouwland op De Voorster heuvel herbergt een restant van de waterloop langs De oude Voorst en de weg die naar het historische huis liep. Het water kan niet meer beleefd worden achter een jong eikenbos, de oude toegangsweg is een niets zeggende laan die doodloopt op een dwarsweg door het oude beukenbos. Er is geen connectie met het bouwland waarin De oude Voorst lag en geen aanduiding dat hier een middeleeuwse spieker heeft gestaan.

		Zeskantige vijver van de classicistische aanleg (1700) op kaart Hottinger (1783-1811)
		Uitzichtheuveltje 17/18de eeuw, in de 19de eeuw beplant met beuken zodanig dat een waaier van uitzichten is gemaakt. Een rococoslingerpaadje liep naar de achterkant van de heuvel. De rococopaadjes vormden samen het “doolhof”. Het heuveltje was beplant met “dunne gesnoeide beukenstammetjes” (Craandijk, 1894)
		Een van de uitzichten van de halve cirkel met door bomen ingekaderde uitzichten vanaf het heuveltje
		Laan op ontginningsdijkje De bomen zijn groepsgewijs landschappelijk geplant.

		Vervolg ontginningsdijkje met eiken, landschappelijk verfraaid met 2 linden en 2 bruine beuken.
		Boomgroep op Voorster Heuvel vanuit het zuiden gezien met 1 rode esdoorn, 7 linden 3 amerikaanse eiken 2 tamme kastanje, daterend uit de tijd van Eduard C.K. Völcker – Springer .
		Voorster Heuvel van west naar oost gezien met boerderij Berkeloord, boomgroep van Springer, met rechts (zuidkant) bruine beuken.
		Twee bruine beuken in zuidoosthoek bouwland Voorster Heuvel. Enkele wortels zijn door de ploeg doorsneden.

		Berkeloord (van noordwest naar zuidoost gekeken). Vier paardenkastanjes staan aan de west- en zuidkant van het huis. Een beuk aan de noordoostkant.
	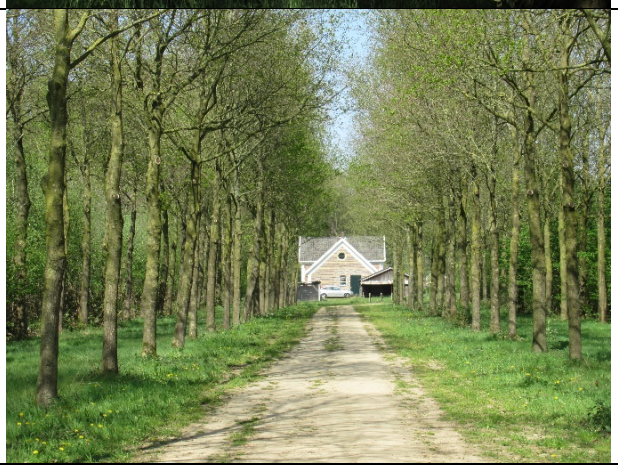	Berkeloord geplaatst in de as naar ‘t Velde
13	**Lindekamp, bosje, moestuin Völcker**	
		De Lindekamp is het sterk verhoogde bouwland. Lange tijd stond er een begroeide rand omheen, die weg is. Aan de zuidkant van de Lindenkamp tegen de laan aan lag een Springerbosje. Dat is ook weggehaald.
		Lindenrij aan de oostkant langs onderstaand bosje en Springer eik

		Het waterplasje is een mogelijk restant van een oude rivierloop. Aan de oostkant van het bosje heeft Springer een lindenrij laten planten. Vrijstaand in het veld liet hij een eik planten die nu op de hoek van een bosje staat dat in 1953 werd geplant .
		Broeibak in voormalige moestuin, tijd E.C.K. Völcker, ca 1910. In het rijtje beuken in de achtergrond zijn er twee bruine beuken. Ten oosten van de moestuin lag een boomgaard. Van de tuinschuur in de voormalige moestuin werd de woning Eikenhof gemaakt.
		Springereik, geplant langs een gedempte sloot door het weiland.
14	**Ravenbos**	
		Ravenbos duidt op een oud bos (op Hottingerkaart 1779) met grote bomen waarin raven nestelden. Het bos bestaat niet meer. Aan de westkant van het verdwenen Ravenbos loopt de toevoersloot vanaf de Berkel. Die bracht water voor de vijvers van Van Keppel. De sloot loopt door langs de Paardenwei.

		Aan het einde van de toevoersloot staat een els bij de Berkel.
		Weiland Ravenbos met zicht naar Ooijtinkbos. Een samengestelde Springereik staat er vrij in het veld
15	**Ooijtinksbos**	
		Er loopt een robinialaan van ca 1900 door Ooitinksbos. Voor een deel is die verjongd .
		Aan de westkant van Ooitinksbos ligt een vier-rijige beukenlaan met een brede sloot erlangs. Deze laan was de pronklaan van de grote rechthoek van lanen die omstreeks 1695 zijn aangelegd of waren beoogd. De laan gaat over in een eikenlaan en eindigt bij de achterkant van boerderij Boombosch.

		De noordrand van Ooijtinksbos met het rode dak van de voormalige boerderij Schapenland, gefotografeerd vanuit de laan.
		Aan de westkant van de statige beukenlaan en sloot staan eiken.
		De sloot eindigt nu bij de nieuwe koestal.
		Even ervoor is een aftakking gemaakt tussen de Paardenwei en de weilanden van het Ravenbos door.

4 Conclusies

Algemeen
De Voorst is door de carrière van Joost van Keppel van een arm en onbelangrijk huis veranderd in het meest vooraanstaande landgoed in de ridderschap van Zutphen. Verval dreigde in het midden van de 19e eeuw en na een brand in 1943, maar het landgoed is gered en bewaard voor de toekomst. Veel van de aanleggeschiedenis is nog in het terrein te vinden, maar tuin en park zijn door gebrek aan kennis over de aanlegactiviteiten in verschillende stijlperioden, te weinig doelgericht beheerd.

Historische ontwerplagen
De belangrijkste aanlegperioden van de tuin en het park zijn geweest de classicistische aanleg onder Joost van Keppel (1695-1718), de transformatie in landschapsstijl onder het echtpaar Antoinette M.C. Bentinck - Jacob Hendrik graaf van Rechteren van Appeltern (ca. 1820 -1845) en de renovatie in gemengde stijl door Leonard Springer in opdracht van Eduard C. Völcker. Deze ontwerplagen, die over het hele terrein aanwezig zijn, zijn op een zodanige manier tot stand gekomen dat ze goed zijn te herkennen en te onderscheiden.
Uit andere aanlegperioden resteren plaatselijke toevoegingen (uitzichtheuveltje aan de Berkel, boerderijen, rentmeesterwoning).

De oude Voorst
De oude spieker van De Voorst, die oorspronkelijk omgeven was door een gracht en aan een beekloopje lag, werd bij de bouw van de nieuwe Voorst niet afgebroken, maar in het park gehandhaafd. Ook de oude toegangsweg met sloot werd ingepast. De spieker werd afgebroken tussen 1740 en 1773, wellicht na het overlijden in 1745 van William Anne van Keppel.
Door onderzoek is de locatie van De oude Voorst vastgesteld, maar in het huidige terrein zijn er geen zichtbare aanwijzingen van de archeologische vindplaats. Ook het relict van de oude toegangsweg is niet herkenbaar. Voor het publiek zou het 'leesbaar' maken van de voorgeschiedenis van De Voorst een toegevoegde waarde betekenen.

Voorplein en tuinen bij het huis
Het is nu met zekerheid bekend dat Jacob Roman De Voorst heeft ontworpen: huis, tuin en hoogstwaarschijnlijk ook het lanenstelsel.
De afbeeldingen van de tuin op de gravures van Schenk en andere historische afbeeldingen geven een duidelijk beeld van het voorplein en de hoofdopzet van de tuinen, maar geen zekerheid over de invulling van de parterres.
Bij de verandering van de geometrische tuin in een tuin in landschapsstijl zijn niet alle onderdelen 'verlandschappelijkt'. Een goede, complete reconstructie van de landschapstuin onder Antoinette van Rechteren-Bentinck is ook niet mogelijk omdat er geen historische plattegronden zijn overgeleverd. De enige bronnen zijn topografische kaarten en het terrein zelf.
De renovatie van de tuin in gemengde stijl door Springer heeft de achtertuin en zijtuinen niet in oude vorm, maar wel in oude luister hersteld. Het voorplein, dat Springer in samenwerking met de architecten Van Nieukerken heeft gerenoveerd, is te beschouwen als het terugbrengen van de oorspronkelijke vormgeving, met aanvullingen.
In de huidige situatie is van het werk van Springer in de zijtuinen en achtertuin weinig over. Het contrast tussen het imposante huis en de uitgeklede tuin eromheen is groot.

Classicistisch raamwerk
Het lanenstelsel van Arnold Joost van Keppel had koninklijke afmetingen. De grootste maateenheden zijn ongeveer 1 km (265 Rijnlandse roeden) en 1700 m (450 Rijnlandse roeden). Het lanenstelsel is nooit voltooid, maar het raamwerk eronder is leidend geweest bij de verdere ontwikkeling van het landgoed. Alleen de aanleg van een rondlopende toegangslaan, ter vervanging van de drie rechte lanen tussen de Kapperallee en het huiseiland, is een ingrijpende wijziging geweest in de geometrische hoofdopzet.
Veel uitgevoerde delen van het classicistische lanenstelsel zijn geleidelijk verdwenen, vooral bij de omvorming van bossen naar bouw- en weiland in de tweede helft van de 19e eeuw.
Pas in de 20e eeuw zijn de bomen van de rotonde bij de oude boerderij Boombosch gekapt en zijn (na 1960) de lanen naar het noorden en het oosten verwijderd. De as van 1 km vanaf de rotonde naar het oosten is doorsneden door de spoorweg en het Afleidingskanaal. Niet alleen is het deel van de laan aan de westkant van het kanaal weg, het deel aan de oostkant is gefragmenteerd en in verval. Ook andere delen van het raamwerk uit 1695 liggen buiten de begrenzing van de beschermde landgoederen De Voorst en ’t Velde, wat het voortbestaan kwetsbaar maakt. De Voorsterallee is wel beschermd, maar niet de onbebouwde agrarische ruimte ernaast.

Bos, weide – en bouwland
Arnold Joost van Keppel is begonnen met herbebossing van het kampenlandschap dat tot zijn bezit behoorde. De oudste bossen langs de Kapperallee werden symmetrisch aangelegd, aan weerszijden van de centrale as. Er ontstond een parklandschap dat afwisselend open en dicht was. Dit parklandschap vormde een harmonisch geheel met de agrarische gronden met hun houtwallen.
De bossen waren bedoeld voor de jacht, maar hoorden vanwege het belang van het hout dat eruit werd geoogst ook bij de inkomstenbronnen van het landgoed, naast de gronden waar gewassen werden geteeld en de gronden waarop vee graasde.
Het bos is uitgebreid en in stand gehouden, totdat in de 19e eeuw de qua landbouw vooruitstrevende jonkheer van Nispen van Pannerden bossen ging kappen om meer bouwland te hebben. In de 20e eeuw is er weer bos toegevoegd, maar het landgoed is nog steeds minder bosrijk dan het is geweest. De historische naam Ravenbos bestaat nog, maar is nu de naam van een weiland.In de huidige situatie maakt het bos geen deel meer uit van de agrarische bedrijfsvoering.
De huidige agrarische bedrijfsvoering blijkt zich niet goed meer te verhouden tot het historische landgoed. De bedrijfsvoering is intensief (soortenarme weilanden) en bij de bewerking van de gronden worden de historisch belangrijke beplantingen en begroeiingen beschadigd. Verder worden restanten van oude lanen bij percelen getrokken en ‘weggewerkt’ en worden gebogen lijnen rechtgetrokken omdat dat gemakkelijker is voor het gebruik van grote machines. De historische bouw- en weidelanden aan de oostkant van het huiseiland worden benut voor het opslaan van kuilvoer (met plastic zeilen bedekte bergen) en de boerderij is uitgebreid met een grote ligstal in de voormalige Paardenwei. Het historische landgoedkarakter wordt door deze negatieve invloeden van het agrarisch gebruik serieus bedreigd.

Boerderijen
In het historische landgoed werden de boerderijen zowel in de classicistische periode als daarna beschouwd als zichtpunten. Daarom werden nieuwe hoeves in zichtassen geplaatst.
In het huidige gebied van De Voorst staan nog vier historische boerderijen: Boombosch, Altena, Schapenland (sterk verbouwd, geen monument) en Berkeloord. De oude hoeve de Kunsteler stond ook op een kruispunt van lanen maar werd (nadat de lanen waren verdwenen) afgebroken. De nieuwe boerderij De Kunsteler, die noordelijker werd gebouwd, aan het einde van een laan in een andere as, is op zijn beurt weer vervangen door moderne woonbebouwing op weer een nieuwe plek.

Berkeloord en Boombosch staan nog op de oorspronkelijke plekken in het lanenstelsel. Berkeloord doet nu dienst als woning en past nog steeds in het door Springer ontworpen erf met bomen; ook de laan aan de noord- en zuidzijde is aanwezig (deels recent herplant). De rotonde waarin Boombosch is gebouwd is nu boomloos. Het geprivatiseerde erf vormt een barrière in het openbare wandelpark.

Beplanting
De lanen die zijn aangelegd tussen 1695 en 1718, zullen voor een belangrijk deel beplant zijn geweest met linden, eiken en mogelijk iepen. Bij het verjongen van deze lanen in de periode van de landschapsstijl zijn eiken en vooral beuken gebruikt. Terwijl er nog veel van de classicistische aanleg herkenbaar is, missen oude linden en iepen.
Van de beplantingen uit de aanlegperiode 1820-1845 zijn nog oude bomen over, maar omdat het vooral beuken en eiken betreft zijn ze qua soort niet zo onderscheidend. De bomen in het grote veld voor het huis die als solitairen of kleine groepjes gespaard werden uit de gekapte lanen zijn allemaal verdwenen.
Springer heeft zeer veel verschillende soorten toegepast: linden, eiken en beuken, gewone soorten en bijzondere soorten/cultivars die gangbaar waren in de volle landschapsstijl plus soorten die dat niet waren, maar die hijzelf zeer waardeerde. Het Springersortiment is herkenbaar en daardoor ook de beplantingen, die dateren uit de periode Eduard Völcker vanaf 1908. Alleen de samengestelde eiken van Springer kunnen worden gehouden voor veel oudere bomen. (Wat ook Springers bedoeling was). De toepassing van douglassen in lanen, voor het eerst in 1935, is misschien geen idee van Springer, maar van Völcker zelf.

Water
De Voorst is aangelegd in een landschap waarvan delen regelmatig overstroomden. Maar laag water, waardoor de Berkel nauwelijks bevaarbaar was, kwam ook voor. De vele waterlopen en vijvers die deel uitmaakten van de classicistische parkaanleg onder Arnold Joost van Keppel waren dan ook zowel voor de sier als voor het nut (ontwatering en afwatering, waterinlaat). Er was een duidelijk onderscheid tussen de oude kromme sloten (restanten van natuurlijke zijtakken van beken) en de rechte brede watergangen langs de lanen. In de huidige situatie is het onderscheid vaak niet duidelijk doordat sloten zijn gedempt, verlegd en rechtgetrokken.
In het uitgevoerde plan van Springer hadden ook de kromme agrarische sloten een functie in het landschappelijke ontwerp. Een samengestelde eik bijvoorbeeld, die nu midden in een bouwland staat, stond oorspronkelijk naast zo’n kromme sloot.
De fonteinen in de tuin – een in de boventuin, een in de benedentuin -waren puur bedoeld voor het maken van indruk. Blijkbaar had de aanvoer van water via een watermolen zo’n grote negatieve invloed op de waterhuishouding in de omgeving dat de molen en de buizen naar de fonteinen in 1705 door de bevolking zijn vernield. De fonteinloze ronde en achtzijdige vijver zijn bij de omvorming van de classicistische tuin tot landschapstuin opgeruimd. Alleen het aanvoerkanaal van de Berkel naar het huiseiland is er nog. Dit lijkt nu ook een gewone hoofdsloot.
De zeskantige vijvers en het classicistisch vormgegeven oostelijk deel van de gracht aan het einde van de tuin op het huiseiland zijn veel minder vergraven dan men op grond van kaarten zou vermoeden. De zogeheten hillshade weergave van het terrein laat dat duidelijk zien.
Waterbeheer zonder aandacht voor de historie heeft geleid tot een verminderde leesbaarheid van de aanleggeschiedenis.

Landgoederenlandschap
De Voorst wordt omgeven door andere historische huizen en parken: ’t Velde, Den Dam, Klaphek, Baank. Met elkaar vormen zij een waardevol landgoederen-landschap ten oosten van Zutphen. Het behoud van de nog resterende agrarische gronden ten westen van de Kapperallee is van groot belang voor de beleving van de samenhang van dit landschap. Verdere verstedelijking langs De Voorsterallee is zeer ongewenst.
De mogelijkheden om het landgoederenlandschap te beleven worden vooral voor wandelaars beperkt doordat op veel plaatsen verbindende wandelpaden ontbreken. Ook binnen het beschermde gebied van De Voorst is dat het geval.

Aanvullende cultuurhistorische elementen en gegevens voor beheerkaart GIS

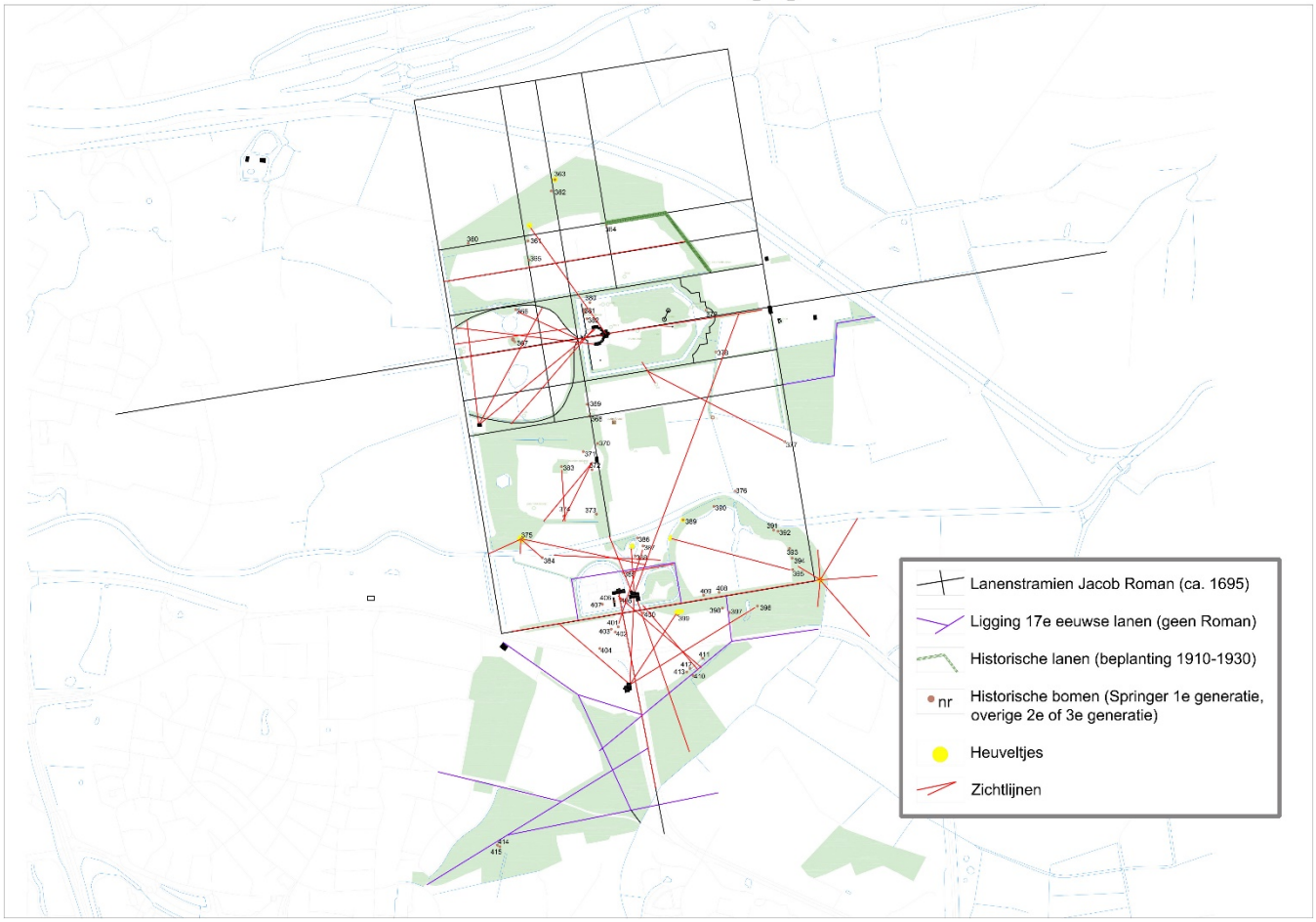

Voor grotere weergave zie file kaarten groot

5 Waardenstelling

5.1 Cultuurhistorische, tuinhistorische waardering

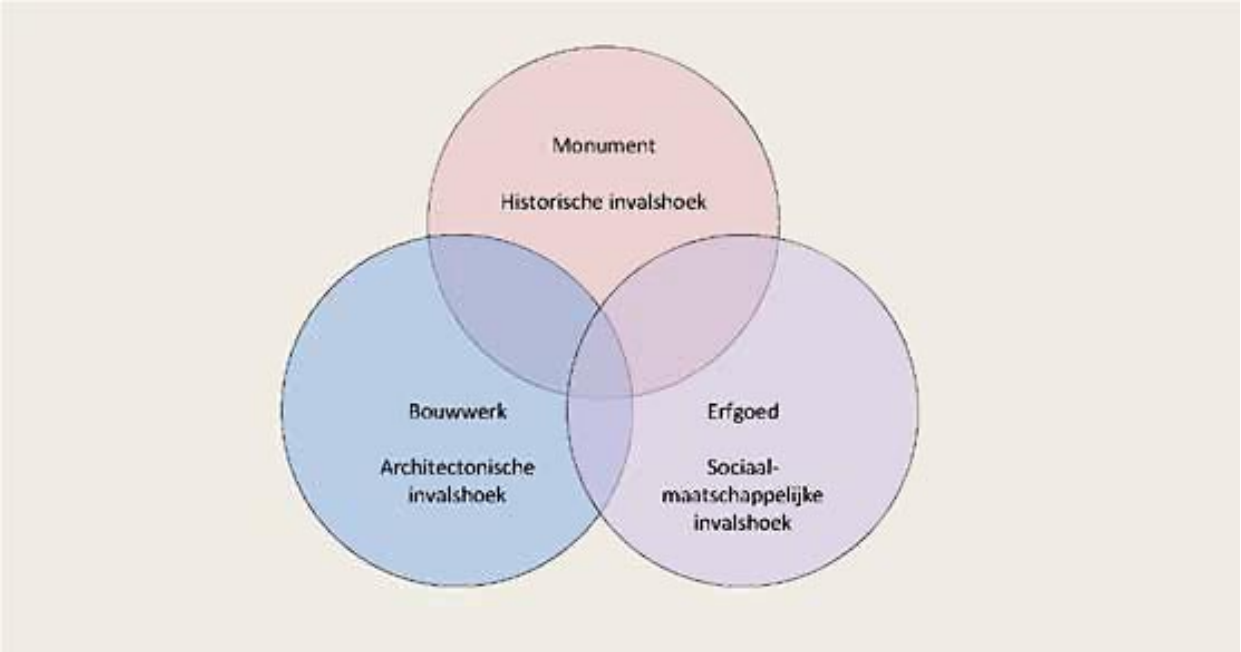

Schematische weergave van de relatie tussen de drie hoedanigheden van gebouwd erfgoed en de bijbehorende invalshoeken voor analyse en waardering. (*Waardenstelling in de Nederlandse monumentenzorg 1981-2009*, Charlotte van Emstede, TU Delft - Faculteit Bouwkunde

Bovenstaande afbeelding is afkomstig uit een proefschrift over waardenstelling in de Nederlandse monumentenzorg in de periode 1981-2009. Wanneer "Bouwwerk – Architectonische invalshoek" wordt vervangen door "Park-/Tuinaanleg – Tuinarchitectonische/Tuinkunst invalshoek" is de waardenlijst uit de *Richtlijnen voor tuinhistorisch onderzoek* met het schema in verband te brengen. Het schema maakt duidelijk dat een waardering evenwichtiger is wanneer een terrein, in dit geval De Voorst, vanuit de drie verschillende invalshoeken wordt beoordeeld. Dit past ook bij de definitie van een groen monument verwoord in artikel 1 van het internationale Charter van de historische tuinen (Firenze, 1982): *Een architecturale en vegetale compositie die, voor de geschiedenis of de kunst, van openbaar belang is en aldus als een monument beschouwd wordt.*
De overlappende gebieden tonen dat waarden vanuit de verschillende invalshoeken elkaar kunnen versterken maar ook conflicteren. Een historische wijziging van een ontwerp kan afbreuk doen aan de tuinarchitectonische kwaliteit en mogelijk de belevingswaarde verminderen, maar is een gegeven en wellicht vanuit de historische invalshoek een heel interessant gegeven.
In onderstaande waardenstelling wordt De Voorst vanuit de drie invalshoeken gewaardeerd.

Op bijgaande kaart is weergegeven wat de nu aanwezige dominante stijl is. Dat zijn vijf stijlen uit de negen fasen van De Voorst. Daarnaast zijn er nog twee delen waar het historische landschap domineert.

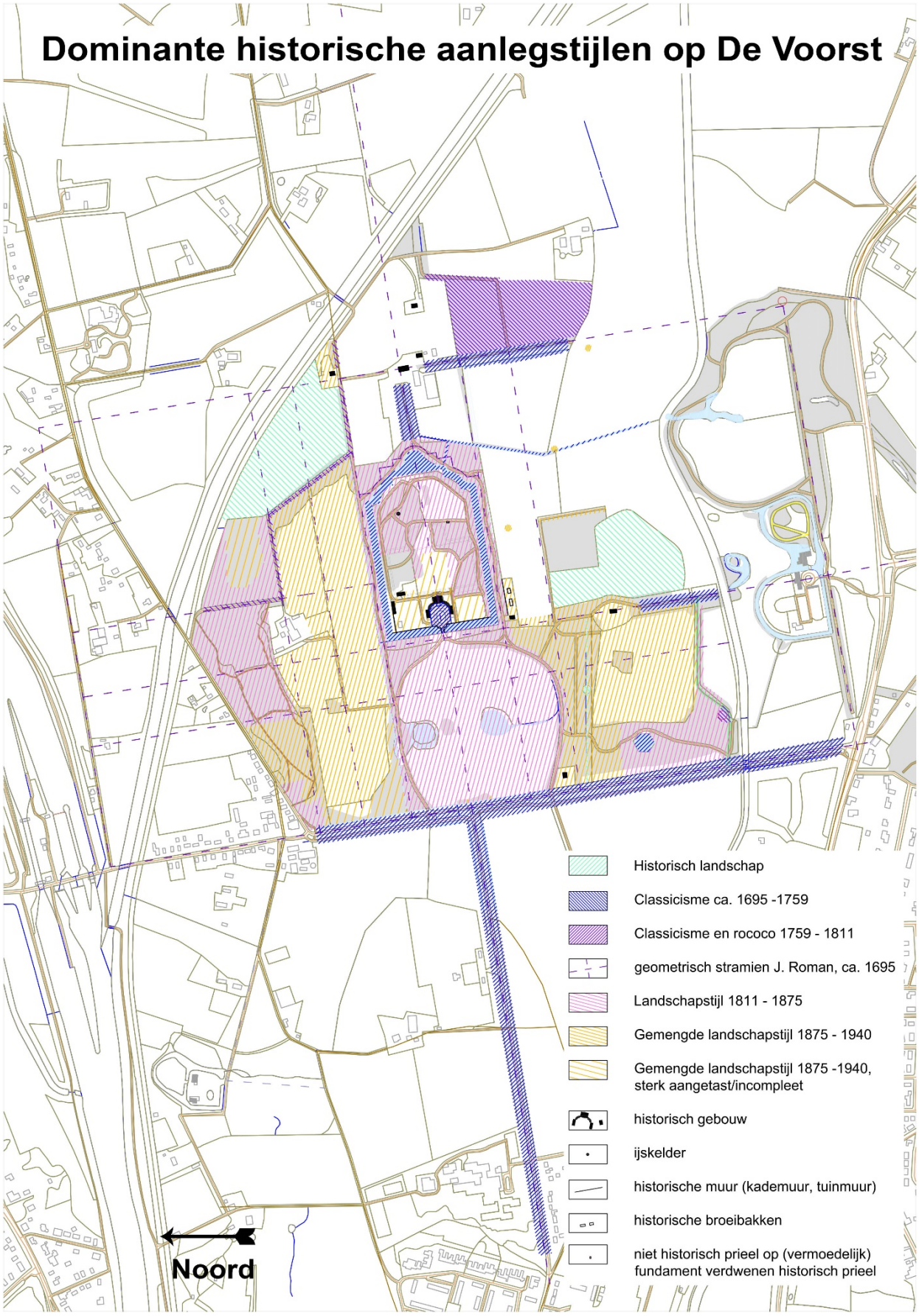

De verschillende dominante stijlen zijn getekend over weiland, bouwland of bos (grijs).

5.2 Aanleg – Tuinarchitectonische/Tuinkunst invalshoek

Het door Jacob Roman omstreeks 1695 ontworpen en gedeeltelijk aangelegde lanenstelsel met bijbehorende waterlopen en zeshoekige vijvers met omringende aanleg, is niet meer geheel intact. Niettemin zijn alle fragmenten met elkaar waardevol omdat ze resteren van een geometrische aanleg in grootse Franse stijl (Frans-classicisme) dat in vergelijking met andere Frans classicistische lanenstelsels die in Nederland zijn gerealiseerd, een duidelijk eigen karakter heeft.
Het lanenstelsel is gebaseerd op een rechthoekig stramien met doordachte maatverhoudingen die zijn ingegeven door architectonisch ideale maatverhoudingen, maar ook door de landschappelijke omstandigheden van het lage, natte zandgebied. De conceptie van het lanenstelsel en de aanleg met slechts geringe geometrische afwijkingen getuigen van grote kunde. De Voorst is daarom ook belangrijk binnen het oeuvre van Jacob Roman.
Het lanenstelsel hoort bij het in classicistische stijl gebouwde en gerestaureerde huis De Voorst. Daardoor heeft het een grote ensemblewaarde.

Verschillende lanen zijn omstreeks 1820 gewijzigd in slingerlanen. De huidige slingerwegen en -paden maken met de nog aanwezige laanbomen inzichtelijk hoe men met behoud van veel volwassen bomen het ruimtelijk effect van de lanen veranderde van geometrisch naar landschappelijk. De Voorst is bijzonder vanwege de opvallend 'zuinige' transformatie in landschapsstijl. Rechte waterlopen zijn niet vergraven, de geometrisch vijvers slechts beperkt van vorm veranderd en het geometrische lanenpatroon is niet vervangen door een stelsel van door de ruimte buigende en slingerende wegen. De bouw van nieuwe boerderijen in zichtassen is gebruikt om de landschappelijke aanleg te laten domineren boven de ouderwets geworden laanstructuur. Tuinhistorisch is dat waardevol.
Meerdere lanen bestaan ook nog steeds uit eik, de boomsoort waaruit vermoedelijk ook de eerste generatie voornamelijk laanbomen bestond, naast linden en iepen. Daarnaast zijn nog enkele oude lindes gevonden, die waarschijnlijk in een laanverband stonden. Beuken werden veeleer gebruikt voor landschappelijke lanen.
De halfronde toegangslanen zijn de enige drastische verandering in het geometrische lanenpatroon. Door hun lengte en de buitengewone grootte van het veld dat ze omvatten, passen ze ondanks hun afwijkende vormgeving toch bij de grootsheid van de laat 17^{e} eeuwse aanleg.

Van de classicistische tuin op het huiseiland die was ontworpen door Jacob Roman en Daniël Marot resteert behalve de hoogteverschillen helemaal niets. Maar feitelijk hoort ook de watergang die door een watermolen opgevoerd water naar de tuin voerde voor de fonteinen in de twee vijvers tot de oorspronkelijke tuinaanleg van Jacob Roman. De watergang lijkt nu een gewone sloot maar vertelt iets over de toepassing van techniek voor het verlenen van grandeur aan een tuin. De waterwerken zijn al in 1705 vernield, waar wellicht bevinden zich nog buizen in de grond, tuinarcheologische waarde.

Voor de ontworpen gracht rond het huiseiland en de geometrische tuin rond het huis geldt net als bij de lanen dat de transformatie van geometrische tuin naar landschapstuin zo efficiënt mogelijk is uitgevoerd. De tuinen aan de noord- en zuidzijde van het huis en het aansluitende deel van de benedentuin bleven geometrisch en werden als nutstuinen ingericht. Het reliëf van de terrassen van de geometrische tuin, de taluds en de oevers zijn nauwelijks vergraven. Alleen het doorgraven van een zichtas op het maaiveldniveau was een grotere ingreep. De herkenbaarheid van de geometrische ontwerplaag onder de ontwerplaag in landschapsstijl is tuinhistorisch waardevol.

Van de aangelegde landschapstuin zijn nog originele slingerpaden overgebleven met bomen erlangs. Verder kan op basis van de onderzoeksgegevens weinig gezegd worden over de kwaliteit van de

compositie. Vermoedelijk waren er wel enkele fraaie uitzichten, vanuit het huis en in de as, maar was het tuinontwerp niet van bovengemiddeld niveau. Bijzonder is wel de nog bestaande ijskelder, die als een kegel uit het hoogste deel van de tuin oprijst. De huidige tuin heeft slechts gedeeltelijk oud bos en aan de oostzijde ontbreekt een groot stuk bos, naast een 20ste eeuws, passend prieel. De waarde van de 19e eeuwse landschapstuin op het huiseiland is dus beperkt.

De uitvoering van de geometrische ontwerpen van Leonard Springer voor de zijtuinen en de achtertuin, bracht niet alleen de verfijning en rijkdom van de 18e eeuwse tuin terug (in neostijl), maar verbond ook het huis op fraaie wijze met de eenvoudige landschapstuin. Dat van deze aanleg in gemengde stijl en neostijl uit het begin van de 20e eeuw weinig over is doet afbreuk aan de esthetische, de tuinhistorische en de ensemblewaarde van De Voorst.
Het voorplein voor het huis heeft veel veranderingen gekend, maar kreeg, met dank aan de architecten Van Nieukerken en Leonard Springer, uiteindelijk een inrichting die neerkwam op een aanvulling van het eenvoudige 18e eeuwse voorplein van Roman en Marot met sierelementen, namelijk een verdiept gelegen parterre met een buxusfiguur voor het huis en een sokkel met zonnewijzer in het midden. Deze passende inrichting is later aangevuld met rozenperken tegen de westelijke tuinmuur en een beeldverstorende vlaggenmast in de as. De huidige inrichting heeft een gladgestreken grasperk, zonder verdieping of rand, in verharding van bakstenen en natuursteen. De sokkel met zonnewijzer staat in het midden van een buxusfiguur. Het geheel is redelijk op orde maar mist het ruimtelijk raffinement van het verdiepte gras en de kwaliteit van details.

Het landgoed met de lanen en waterelementen rond het huiseiland werd een groot deel van de twintigste eeuw beheerd met de nadruk op landbouw. Daardoor verdween veel bos en nam het parkkarakter af. Met de bemoeienis van Leonard Springer vanaf ca. 1908 veranderde dat. Het bijzondere van de aanpassingen van het landgoed door Springer is dat zijn opdrachtgever Völcker hem heeft afgehouden van het toevoegen van nieuwe classicistische lanen en slingerende wegen in landschapsstijl. Springers uitgevoerde werk bestaat uit toegevoegde bospercelen, bosranden, bosschages, boomgroepen, solitaire bomen en erfbeplantingen. Al deze elementen zijn, vooral vanwege het sortiment van Springer, zeer herkenbaar en daardoor tuinhistorisch waardevol. Het zijn ook nog de originele bomen, dus op zichzelf ook monumentaal. Vooral de samengestelde eiken zijn waardevol.
Het oorspronkelijke essenlandschap, dat door het lanenstelsel een hybride karakter kreeg, werd door Springer pas werkelijk een geïdealiseerd landschap in Engelse landschapsstijl, met schilderachtige uitzichten. Het opmerkelijke is dat Springer bij het situeren van boommassa's inspeelde op het lanenstramien van Roman en tegelijkertijd ideeën/eigenschappen van dat ontwerp teniet deed.

Net zo ging Springer om met het historische landschap. Hij verrijkte het, maar tastte het plaatselijk ook aan. De tuinarchitectonische waardering voor de 20e eeuwse ontwerplaag in landschapsstijl van Springer is daarom op sommige plekken in het terrein minder hoog dan de tuinhistorische waardenstelling. Vanuit huidig perspectief is het betreurenswaardig dat hij een groot gedeelte van de historische houtwal rond de opgehoogde Lindekamp heeft laten verwijderen en in plaats daarvan aan de noordoostrand een bosje aanplantte met een rij linden erlangs. Ook het dichtplanten van het Peddegat, een natte open ruimte die grensde aan een oud uitzichtheuveltje, zou nu een slecht idee worden gevonden. (Deze aanplant van Springer is recent nog vervangen door jonge bomen.)
Verder is het voor de leesbaarheid van de historische gelaagdheid van De Voorst niet bevorderlijk geweest dat Springer de historische weg naar De oude Voorst heeft 'ingepakt' in bos. Voorheen lag deze door eiken begeleide weg vrij in een grote akker en was hij vanaf de Kapperallee zichtbaar. Blijkbaar werd herkenbaarheid van de vroege geschiedenis van De Voorst aan het begin van de 20e eeuw niet belangrijk meer gevonden, niet beschouwd als behorend bij de 'oude luister'.

5.3 Monument – historische invalshoek

De Voorst is bijzonder waardevol vanuit het oogpunt van geschiedenis, zowel op regionaal als nationaal niveau.

De Voorst maakt onderdeel uit van de graafschap van Zutphen, waarin de omgrachte huizen van de leden van de ridderschap op uitgekiende plaatsen waren gebouwd. Omdat meerdere van deze huizen en bijbehorende boerderijen nog bestaan, is De Voorst waardevol in de samenhang van het historische landgoederenlandschap ten oosten van Zutphen.

De oorspronkelijke spieker met het bijbehorende water (gracht) is verdwenen, maar de plek waar hij heeft gestaan heeft archeologische waarde. De sloot van de oude toegangsweg is nog wel een waardevol restant van de vroege geschiedenis van het landgoed als leen in de Zutphense Graafschap.

De bouw van het huis en de grootse tuin- en parkaanleg die op De Voorst eind 17^{e} eeuw konden plaatsvinden waren te danken aan de positie die de landjonker Arnold Joost van Keppel zich aan het hof van koning-stadhouder Willem III wist te verwerven. Willem III verbleef (regelmatig) op De Voorst en mogelijk ook andere personen uit zijn kring, mensen die met elkaar politieke zaken bespraken, maar ook de aanleg van hun tuinen. Na de dood van Willem in 1702 wist Joost van Keppel zijn positie in de Republiek te herstellen, waardoor De Voorst een huis van aanzien bleef. Hoewel delen van het huis later zijn afgebroken en afgebrand, is het bij het herstel (1908, 1951) niet veranderd, op de daken van de zijvleugels na. Daardoor herinnert het nog aan de grootste glorieperiode van De Voorst. Het is één der huizen uit de reeks van Willem III en uit de kring van huizen van zijn gunstelingen.
Wat de tuin- en het park betreft is de historische betekenis van De Voorst nog af te lezen aan de omvang van het park, de overgebleven lanen en vooral de majestueuze toegangslaan De Voorsterallee. Jammer is dat die niet meer op vanzelfsprekende wijze is verbonden met een oostelijke uitvalsweg van de historische kern van Zutphen.

Ook volgende eigenaren zijn verbonden met interessante politieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Voor de verschillende eigenaren/bewoners had het landgoed als representatief bezit en als economisch bedrijf niet steeds dezelfde betekenis. Frederike van Der Does en vooral Antoinette M.C. Bentinck zijn voorbeelden van actief handelende vrouwen die De Voorst niet alleen bestierden, maar ook uitbreidden, aanpasten aan veranderende omstandigheden en tuinmodes. Zij vertegenwoordigen de landgoedcultuur samen met, maar ook onafhankelijk van de mannelijke eigenaren die belangrijke maatschappelijke functies bekleedden.
Opmerkelijk is de keuze van Jacob Hendrik graaf van Rechteren van Appeltern om in de rotonde in het kruispunt van lanen aan de oostkant van het huis een boerderij te bouwen. Mogelijk betekende een florerend landbouwbedrijf voor hem prestige voor De Voorst en wilde hij dat benadrukken. (Naast het landschappelijke effect van de boerderij in de classicistische laan). Jonkheer Van Nispen van Pannerden vertegenwoordigt agrarische geschiedenis door bossen te vervangen door bouwgrond. De aanwezigheid van diverse zorgvuldig ontworpen boerderijen, ontworpen onder Völcker sr. vertelt dat een historisch landgoed bestaat uit pleziergronden en nutsgronden.

5.4 Erfgoed – sociaal maatschappelijke invalshoek

Voor de inwoners van Zutphen, de gemeente Gorssel en de regio draagt De Voorst bij aan de identiteit van hun leefomgeving. Het landgoed De Voorst is fysieke geschiedenis waar je doorheen kunt wandelen en fietsen. Dat is bijzonder waardevol.
Aan deze belevingswaarde doet de ontoegankelijkheid van het huiseiland afbreuk. Weliswaar zijn veel historische huizen van buitenplaatsen geprivatiseerd, maar De Voorst behoort aan een

maatschappelijke organisatie gericht op publieke diensten en draagvlak. Voor degenen die wel op het huiseiland komen is de afwezigheid van een bij het imposante huis passende tuin een deceptie. De belevingswaarde wordt voorts verminderd doordat het oostelijk deel van het landgoed, niet meer zo goed herkenbaar is als onderdeel van De Voorst. Het is deels ook slecht toegankelijk.

De ruimtelijke samenhang van De Voorst met het landschap aan de oostzijde van het huiseiland is om drie redenen verminderd. Rond 1870 is De Voorst doorsneden door een spoorweg en later ook door een kanaal, parallel aan de spoorbaan. Bovendien was de as van het lanenstelsel (gericht op de kerktoren van Almen) in die tijd geen belangrijke verkeersverbinding en daarom kwam er geen brug in de as. En als derde heeft de ontwikkeling van boerderij Boombosch tot een modern bedrijf met een grote ligstal en opslag van kuilvoer in voorheen open ruimten, ertoe geleid dat de connecties van De Voorst met het oostelijk landschap bijna verloren zijn gegaan. Lanen zijn weg en het privé erf van Boombosch verhindert het doorwandelen vanaf het huiseiland naar het bos van Ooijtink.

In de tijd van aanleg van De Voorst was de Berkel nog een verkeersader en kon men aanmeren naast de laan die voor het huis langs ging. Nu is de relatie van het landgoed met de rivier niet meer goed ervaarbaar. Er is geen pad langs de rivier dat het zuidwestelijk deel van het landgoed met het bos van Ooijtink verbindt.
Aan de belevingswaarde wordt verder afbreuk gedaan door het dicht laten groeien van de bermen langs de Kapperallee. Historisch gezien hoort De Voorst voor het verkeer goed zichtbaar te zijn vanaf De Voorsterallee en ook vanaf de Kapperallee. Beleefbaarheid, ook vanuit de auto, is nog steeds waardevol wanneer de snelheid maximaal 60 km/uur is.
De Voorst is ook waardevol als onderdeel van een historisch landgoederenlandschap. De beleving daarvan is niet optimaal door het ontbreken van wandelpaden die de landgoederen verbinden. Ook tussen De Voorst en ’t Velde is de vroegere brug verdwenen. De bruggen over de Berkel liggen ver uiteen.

6 Aanbevelingen

6.1 Algemeen

Beheerkaart maken waarin lanen eenheden vormen en te onderscheiden zijn van bospercelen.

De vorm van slingerpaden en waterlopen goed in kaart brengen. (Niet alleen de tracés zijn belangrijk)

Voorkomen dat boeren weide- en bouwland zo groot mogelijk maken. Dit gaat ten koste van historische boombeplantingen en stinzenbegroeiingen. Handhaven! Bv Een hek zetten om de bruine beuken in de zuid-oosthoek van bouwland De Voorsterheuvel.

Details van het landschapspark in stand houden, als doorzichten, boomgroepen en solitairen.

Jonge beuken rechts verwijderen zodat de zichtas vanuit het huiseiland het veld in, open blijft.

6.2 Onderdelen

Oude Voorst

Nu de archeologische werkgroep praktisch alle bodemvondsten heeft opgehaald en gedocumenteerd, is het mogelijk om ook voor het grote publiek duidelijk te maken dat er een middeleeuwse spieker en later woonhuis van de familie van Keppel heeft gestaan in het bouwland ten zuiden van het huis De Voorst. Dat kan onder andere door de historische toegangslaan als zodanig herkenbaar te maken. Onderzoeken of vrijstellen in combinatie met zicht vanaf de Kapperallee mogelijk is.

Voorplein

Het voorplein heeft veel verschillende vormen gehad, maar altijd was het een (verdiepte) ovaal.

De buxusfiguur van restauratieperiode ca 1960 wordt te hoog en rafelig (plassende honden, meer dan buxusmot)

Het plein is mooi aangelegd, maar de honingraadplaten voor begroeiing met gras blijven zichtbaar.

Lanenstelsel

Onderzoek doen naar plantafstanden in oude lanen. Zijn die nog in Rijnlandse roeden (3,767 m)? Dan roeden afstand handhaven.

Zuinig zijn op alle fragmenten van het lanenstelsel dat tot stand kwam tussen 1695 en 1800. Ook delen van het stramien zonder bomen handhaven, inclusief verbindende bruggen.

Plek voormalige brug in laan 1 ten w. huiseiland

recent verwijderde stenen brug in laan 2

Recent verwijderde elementen die tot het lanenstelsel behoren herstellen.

De verdwenen lanen onderscheiden zich nog als verhoging in het weiland /bouwland. Deze onderdelen van het laanstelsel van 1695 zijn omgeploegd tot grasland. Ook de historische stenen brug in de 2e noord-zuid laan is recent weggehaald. Bakstenen aan weerszijden zijn nog zichtbaar (zie foto rechts boven).

Veld aan voorzijde huis, tussen de ronde toegangslaan

Als men over de Kapperallee rijdt of erlangs wandelt, is De Voorst niet meer te zien. Voor zo'n belangrijk historische huis is dat onterecht. Door de beplanting onder de laan en langs de sloot open te maken krijgt men zicht op het grote veld, onderbroken door de twee boomgroepen aan weerszijden van de as en het hek.
Boomgroepen van Springer aan weerszijden van de centrale as bij de Kapperallee herstellen met struiken onderin de groep.

De boomgroepen tegen de Kapperallee van twee kanten bezien: boven van zuid naar noord

De noordelijke boomgroep tegen de Kapperallee, gezien van noord naar zuid (Albemarle)

Van de vijvers weer zichtbaar open water maken, zodanig dat de vorm intact blijft (deels rechte zijden van oorspronkelijke geometrische vijver, deels verlandschappelijkte oeverlijn). Boomgroepen herstellen, zodat weer een fraai schilderachtig geheel ontstaat. De vijvers weer (groten)deels in beeld brengen, bijvoorbeeld de zuidkant open maken.

De zuidelijke totaal overgroeide vijver

Bomen die het doorzicht vanaf de portierswoning onmogelijk maken

Rij bomen (langs sloot) die zichtlijnen tussen het huis en de portierswoning blokkeren verwijderen. (Dit is geen historische beplanting!)

De noordelijke vijver is overeenkomstig, maar dan zit er nog een bosje aan vast en de eikengroep staat er dicht bij. De ruimte tussen eikengroep en vijver is al bijna dichtgegroeid.

Beide overgroeide vijvers vanaf de portierswoning Albemarle gefotografeerd.

Restantje zicht tussen noordelijke vijver en boomgroep van 8 eiken

In 1971 staat de groep van 8 eiken nog vrij van begroeiing en van de vijver. Het jonge bos rechts is tot vóór de rechter vleugel geplant. Regionaal Archief Zutphen, Dienst Openbare werken 5, SZU 00 2022394_015

Het zicht op het huis verbreden, zodat de gevels van bouwhuizen volledig zichtbaar zijn. (Het classicistische huis niet op landschappelijke wijze deels verhullen)

De boomgroep voor het huis kan eenvoudig worden ingekort om de zuidelijke vleugel van het huis beter in beeld te krijgen.

Niet parkeren, of in ieder geval zo min mogelijk parkeren voor het hek op het gras met de honingraatplaten.

Grasloze honingraat matten

De buxusbollen (Springer) bij het hek goed beschermen tegen schimmelziektes en buxusmot.

Huiseiland

Voorplein Het ovaal met de zonnewijzer verbeteren. Buxusvorm groter en lager maken. Vlaggenmast uit de as plaatsen of beter vlaggestok op het huis gebruiken.

Achter het huis de geometrische aanleg van Springer weer completeren met de paden in de lengterichting van de tuin. Bij voorkeur ook met beplante kuipen. Indien mogelijk ook met sierperk voor de trappartij.

Zichtas achter het huis. Jonge bruine beuk die te dicht in de as is geplant verwijderen.

De rozentuin en bloementuin van Springer in vereenvoudigde, goede beheerbare vorm opnieuw aanleggen. Historisch verantwoord ontwerp maken.

Tuinbeelden schoonmaken en beschermen tegen aantastingen. Het beeld van de beeldhouwer op juiste plek zetten. (Met rugdekking)

De historische tuinmeubelen repareren of namaken en in de tuin plaatsen.

Historische tuinmeubels

Het lege veld in het landschappelijk parkbos (gerooid door de Heidemij) weer beplanten op basis van historisch verantwoord plan dat rekening houdt met het prieel.

Opslag van bomen en struiken in het historische talud die de vorm bedreigt verwijderen.

Verdwenen bomen langs de slingerpaden van Antoinette M.C. Bentinck/van Rechteren terug planten.

Noordelijk veld van Kunsteler en noordelijk bos

Niet alleen keek men vanaf de Kapperallee naar de voorkant van het huis, ook verder naar het noorden lag een toegang, waar men het noordelijk weiland in kon kijken. Ook hier geeft een onderbreking van het bos een mooi doorzicht in het gebied. De landschappelijke vorm van het weiland aan de westkant behouden (herstellen). Uitzicht maken vanaf de Kapperallee over weidehek het weiland in. (Hek in lijn van het lanenstramien). De bijzondere bosranden van Springer (zie kaart) in stand houden.

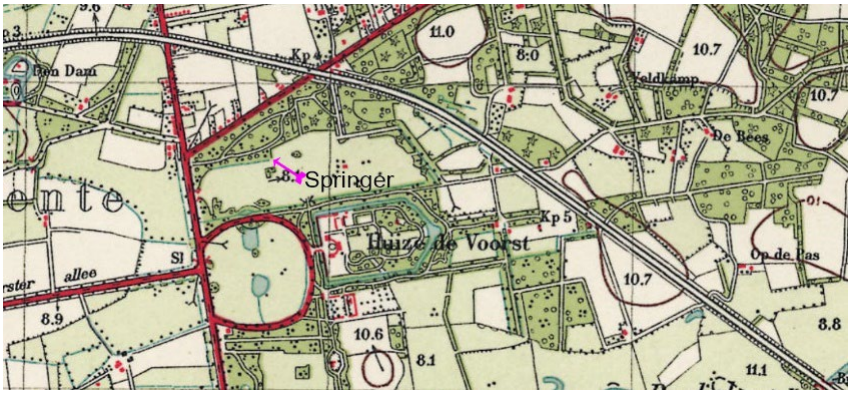

Bijzondere boomgroep van Springer op de hoek bosrand (in lijn oude laan) herstellen. Zichtlijn door de as open houden.

Ook bomen langs slingerlanen (aanleg ca 1820) inboeten.

Peddegat

Jonge boombegroeiing uit het Peddegat verwijderen. Hier weer goed bezonde poel van maken die te zien is vanaf het dijkje met oude eiken aan de zuid- en westzijde. Eventueel verbonden aan oude laan ook weer uitzichtheuveltje maken met bank erop. Extensief beheerde grazige vegetatie tussen water en dijkje.

7 Documentatie

Kaarten (zie vermeldingen in rapport)

1778-1779 Hottingerkaart in: Nationaal Archief Geniearchief 4. OSPV Z3 “Kaart van de vesting Zutphen en omgeving met de te stellen inundaties ter verdediging van de vesting, waarop zijn aangegeven de waterpassingen bij ’t overstromen van de IJssel in december 1779, en de nieuwe vestingwerken aangelegd tot het jaar 1801. 1780 (1801) 1 blad schaal 1:8700 Vervaardigd ingevolge de resolutie van de Raad van State van de 8e mei 1778; De volgende vestingwerken tot 1801 zijn aangegeven: -fort Poll;- batterij aan de Wellenberg;- posten aan de Holster-of Noordveense brug, Baronsbergen, Pelgrim en Baakse brug.” Vervaardigd door Hottinger, Smedecken en Berken.

1832 Kadastrale kaart Angeren, sectie D, bijbehorende legger: eigenaar Rechteren, Gravin Antoinette Maria Charlotte geb. Bentinck, van R. nrs 429-509 (512 opg. bos, 521 elzenbos)

1913 Chromo Top.kaart 1:25.000, no 434, verkend 1865-1879, herzien 1907, ged. Herzien 1911

Zie: www.topotijdreis.nl

Afbeeldingen

(1699) Daniel Marot, vogelvluchttekening

Petrus Schenk, serie van 16 tekeningen, collectie ’t Loo

Petrus Schenk, ingekleurde watermolen, uit de serie, ingelijst

1743 Jan de Beyer, gravure Spilman, samen op één blad in coll. Huis Bergh, ‘t Loo

Vóór herbouw vleugels: olieverfschildering J.Ch. K. Klinkenberg (1852-1924)

1909 boek met bouwtekeningen door J.J. en M.A. van Nieukerken, coll. Rosendael.

1909 tekening en bestek knechtswoning bij De Voorst, door J.J. en M.A. van Nieukerken, coll. Rosendael.

1949 schilderij, zicht over de weide vanuit het zuidwesten, Teding van Berkhout,

1996 restauratie eerste fase: brug met toegangshek, architectenbureau Vos, ten Broeke en van Wely, tek. 1995 RCE

1997 bolletjeskaart getekend door IVDB, gewijzigd dec. 2000

Foto’s (te veel om alle te vermelden)

Fotograaf Richard Tepe
http://collectie.nederlandsfotomuseum.nl//?mode=gallery&view=horizontal&q=richard%20tepe%20eefde&page=1&sort=order_s_fotograaf%20asc&reverse=0

1908 hek, voor aanzicht met brug, …. foto’s De Voorst, Stedelijk Museum Zutphen, collectie Gelderland

PPdR 35 Fotoalbum De Voorst interieur historische foto’s

1972 foto weiland voorkant, tijdens restauratie hek

Literatuur

1705 Beckering en Redger Bolhuis, reisverslag (manuscript Univ. Groningen)

1911 Graaf, J. de, Het kasteel “De Voorst”, in *Buiten*, 9 sept. 1911 p.424-428, interieur 16 sept. 1911, p.435-439.

1917 J.J.S. Sloet en J.S. van Veen, “Register op de Leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, het kwartier van Zutphen.” *Gelre, Vereeniging tot beoefening van Geldersche Geschiedenis, Oudheidkunde en recht.* Arnhem 1917. (p.26-29: ’t Goet ter Voirst met sijnen toebehoren,..ten dienstmansleen ontfangen bij Gerhard ter Voirst, anno 1378. Etc. tot 1803)
(’t Velde: p.39-41)

1918 Graaf, J. de, Het huis "De Voorst" en zijne bewoners. *Bijdragen en mededelingen van Gelre*, deel 21, p 51-78.

1926 Graaf, J. de, *Uit Gorssel’s verleden*, 1926 p.98-138)

1926 H.M. Werner, *Verhandelingen op gebied van geschiedenis en kunst*, “Het kasteel De Voorst,” Arnhem Gouda Quint 2916, p.97-117 (geneaologie).

1938 Ozinga,M.D., *Daniel Marot, de schepper van den Hollandschen Lodewijk XIV-stijl*, p.77-88.

(1958 Kuile, E.H. ter, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst*, geill. Beschrijving. Het kwartier van Zutfen, 1958, p.91)

1959 *Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen 1948-1958*, “De Voorst” p.62-68.

1963 Het Huis De Voorst, Overdruk uit: *Bulletin Van de Kon. Ned. Oudh. Bond*. Jrg 16 aflevering 3-4. Hierin:
Wijck, H.W.M. van der, “De Voorst”, p.1-9;
Baart de la Faille, C.A., “De geschiedenis en de restauratie van het huis De Voorst”, p. 10-22;
Lunsingh Scheurleer, Th.H., “Het huis De Voorst in zijn glorietijd”, p. 23-36.

1965 Buurman, D.J.G., *25 jaren Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen 1940-1965*, “De Voorst” p.56-59.

1976, *Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen 1965-1975,* “De Voorst” , p.112

1980 Kuyper, W. *Dutch Classicist Architecture, a Survey of Dutch Architecture, Gardens and Anglo-Dutch Architectural Relations from 1625 to 1700*, Delft University Press 1980.

1981 Harenberg, J., 1981. De Voorst. Repro-Holland b.v., Alphen aan den Rijn.

1982 Wijck, H.W.M. van der, *De Nederlandse buitenplaats, aspecten van ontwikkeling, bescherming en herstel*, Canaletto Alphen aan den Rijn, 1982

1988 Harenberg, J.,, *Arnold Joost van Keppel en de ·ouDe Voorst*. Ons Markenboek 6.

1989 Dubbelaar-Schippers, W.A.P., *De (stede)bouwkundig historische ontwikkeling van de oude kern van Warnsveld*, gemeente Warnsveld 1989

1990 *Meer om Cieraet als Gebruijck, tuingeschiedenis van Gelderse buitenplaatsen, kunstbezit uit Gelderse kastelen*, Stichtingen Vrienden der Geldersche Kasteelen & Het Geldersch Landschap, Arnhem 1990.

1992 Overmars, W., *De Vorstelijke toegangslaan*, *Natuur en landschap in Achterhoek en Liemers*, jrg 6, nr 3-4.

1998 Kerkhof, M., *De carrière van Arnold Joost van Keppel na de dood van Willem III,* Virtus 5,1, p.13-19

2002 J.A.M. Oude Rengerink, RAAP-NOTITIE 197 *Huis De oude Voorst, Gemeente Gorssel, een inventariserend archeologisch onderzoek*.

2003 Harenberg, J. *Geneugten van het buitenleven, landhuizen in oost-Gelderland*, Canaletto Alphen aan den Rijn 2003 (Baank te Warnsveld p.7-16, 't Klaphek te Eefde p.99-14, Het Oye 117-124).

2004 Scholte Lubberink en Van Kempen, archeolog. RAAP 2004.

2008 *Hydrologisch vooronderzoek vijvers De Voorst*, Buro Hemmen.

2013 *Kastelen in Gelderland*, Matrijs 2013, oude Voorst p.312, 't Velde p.540.

2016 Diederik Rijs, Bert Fermin, Jos van Dalfsen, *Wulflare rond 1000*, Zutphense Archeologische Publicaties 117, 2016.

2018 Stenvert, Ronald en Orsel, Edwin, "Jacob Roman, een innovatief ontwerper?" *Bulletin KNOB* 117, juni 2018, p.58-79

2019 Keunen, L.J. '…den kleinen, vrolijken stroom, die leven geeft aan het landschap…'Een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Zutphen. RAAP ISSN 0925-6229

Gelders Archief 0436 Huis(De) Voorst (niet officieel geïnventariseerd) bestaat uit slechts 3 boeken:

1: "Lheen Boek van den Huijse Voorst, van den 10 januari 1627 tot den 23 februarij 1675

2. Bloknr 0205 stuk 1: Signaet der Heerlijkheijt De Voorst en het Velde, 1700-1703

3. Bloknr 0205 ORA De Voorst en Het Velde inv nr 2 : Protocol der Heerlijkheid Vorost , 8 dec 1700-6 apr 1703

Ad 1: "Lheen Boek van den Huijse Voorst, van den 10 januari 1627 tot den 23 februarij 1675

Ad 2. Bloknr 0205 stuk 1: Signaet der Heerlijkheijt De Voorst en het Velde, 1700-1703 (dik boek, klein deel beschreven) met losse "Publicatie" 1705 (zie foto)

Op 2 mei 1703 heeft de Heer Stadtholder van Hasselt mij (?) dit signaet toegesonden.

Begint 7 dec. 1700: aan de heren van de stad zutphen is de commissie vertoond, bestaande uit: Coram Jacob Hasebroeck stadtholder, Notulist Derck Bettinck,

Op 1 januari 1702 werden door W.M. Huls alle titels van A.J. v. Albemarle volledig uitgeschreven.

Ad 3. Bloknr 0205 ORA De Voorst en Het Velde inv nr 2 : Protocol der Heerlijkheid Vorost , 8 dec 1700-6 apr 1703

8 december 1700 Inwoners van de nieuwe heerlijkheid komen getuigen dat allerlei grondeigendommen hen toebehoren, b.v. weijde landt gout (p.4) genaempt *de kalverweijde*, gelegen onder dese Heerlickheijt in den Carspel van Warnsfelt ende Oiercamp

p. 5 Op 2 mei 1701 goederen de Besselingen

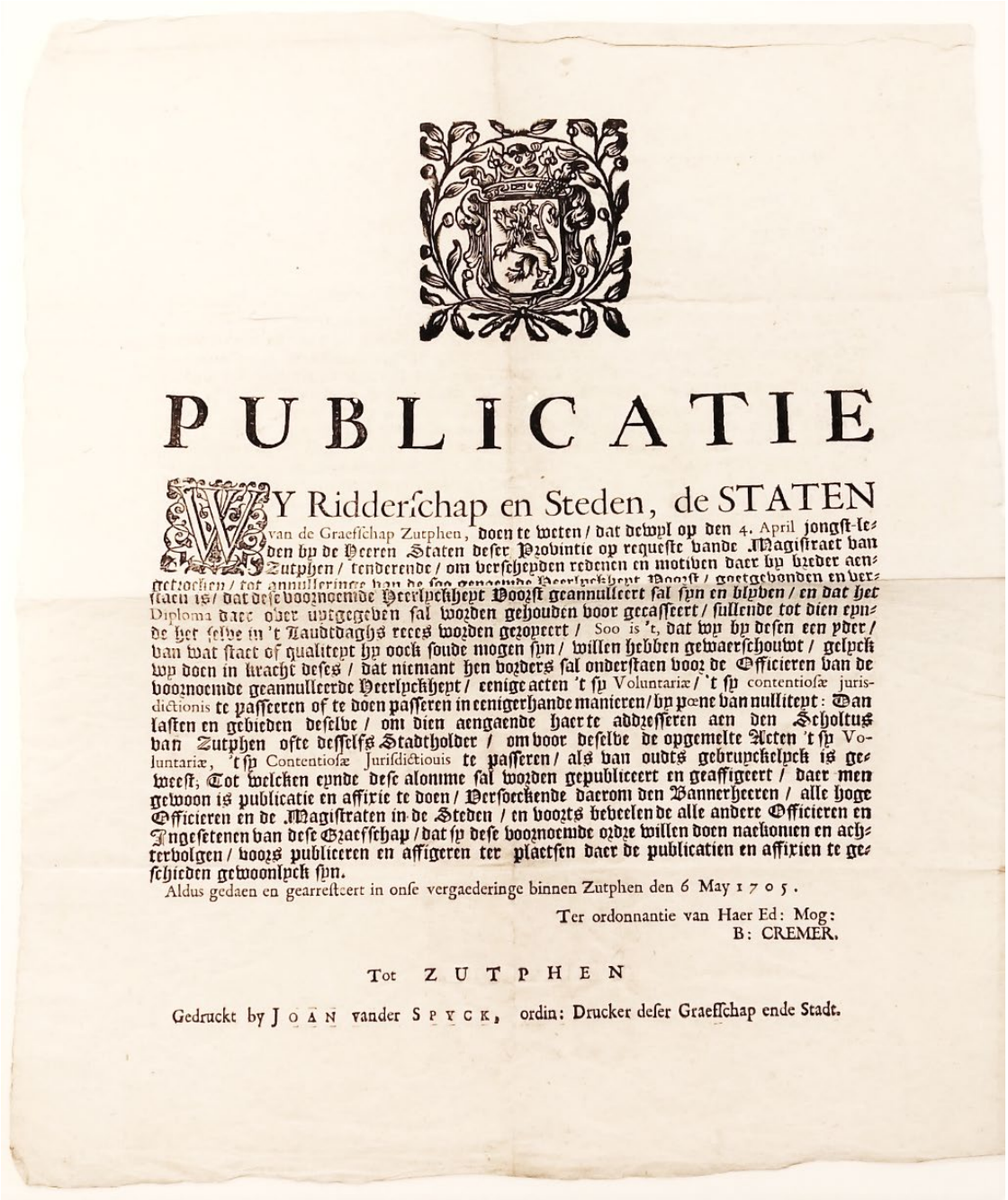

PUBLICATIE

WY Ridderſchap en Steden, de STATEN van de Graefſchap Zutphen, doen te weten / dat dewyl op den 4. April jongſt-leden by de Heeren Staten deſer Provintie op requeſte vande Magiſtraet van Zutphen / tenderende / om verſcheyden redenen en motiven daer by breder aengetrocken / tot annulleringe van de ſoo genaemde Heerlyckheyt Voorſt / goetgevonden en verſtaen is / dat deſe voornoemde Heerlyckheyt Voorſt geannulleert ſal ſyn en blyven / en dat het Diploma daer over uytgegeven ſal worden gehouden voor gecaſſeert / ſullende tot dien eynde het ſelve in 't Laudtdaghs reces worden geroyeert / Soo is 't, dat wy by deſen een yder / van wat ſtaet of qualiteyt hy oock ſoude mogen ſyn / willen hebben gewaerſchouwt / gelyck wy doen in kracht deſes / dat niemant hen vorders ſal onderſtaen voor de Officieren van de voornoemde geannulleerde Heerlyckheyt / eenige acten 't ſy Voluntariæ / 't ſy contentioſæ juriſdictionis te paſſeeren of te doen paſſeren in eenigerhande manieren / by pœne van nulliteyt: Dan laſten en gebieden deſelve / om dien aengaende haer te addreſſeren aen den Scholtus van Zutphen ofte deſſelfs Stadtholder / om voor deſelve de opgemelte Acten 't ſy Voluntariæ, 't ſy Contentioſæ Juriſdictiouis te paſſeren / als van oudts gebruyckelyck is geweeſt; Tot welcken eynde deſe alomme ſal worden gepubliceert en geaffigeert / daer men gewoon is publicatie en affixie te doen / Verſoeckende daerom den Bannerheeren / alle hoge Officieren en de Magiſtraten in de Steden / en voorts bevelende alle andere Officieren en Ingeſetenen van deſe Graefſchap / dat ſy deſe voornoemde ordre willen doen naekomen en achtervolgen / voors publiceren en affigeren ter plaetſen daer de publicatien en affixien te geſchieden gewoonlyck ſyn.

Aldus gedaen en gearreſteert in onſe vergaederinge binnen Zutphen den 6 May 1705.

Ter ordonnantie van Haer Ed: Mog:
B: CREMER.

Tot ZUTPHEN

Gedruckt by JOAN vander SPYCK, ordin: Drucker deſer Graefſchap ende Stadt.

Wij Ridderschap en steden, de staten van de Graefschap Zutphen, doen te weten/dat dewijl op den 4. April jongst-leden bij de heeren Staten deser Provintie op requeste vande Magistraet van Zutphen/ tenderende om verscheyden redenen en motiven daer bij breder aengetrocken tot annuleringe van de soo genaemde Heerlijckhet Voorst / goetgevonden en verstaen is dat dese voornoemde Heerlijkheijt Voorst geannulleert sal sijn en blijven / en dat het Diploma daer over uytgegeven sal worden gehouden voor gecasseert. Ider wordt gewaarschuwd dat niemand voortaan zal onderstaen voor de officieren van de voornoemde geannuleerde heerlijkheid=ijt/ eenige actente passeeren of te doen passeren op poene van nulliteijt. 6 may 1705

Bloknr 0205 stuk 1: Signaet der Heerlijkheijt De Voorst en het Velde, 1700-1703

Bijlage De Voorst, Chronologisch overzicht

GA= Gelders Archief, NA = Nationaal Archief, RAZ = Regionaal Archief Zutphen, WUR= Bibliotheek Wageningen Universiteit, RCE = Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Fase 1	**De ouDe Voorst**	
1196 **Nicolaas de Vorste** Leen "ten Zutfense Rechte"		
1378 - 1518 ***Gerard ter Voirst*** Eerste vermelding "*Goet ter Voirst* " **1405 zoon Evert** van der Voorst, zonen 1422 Gerrit en Ricqwijn voogd van 1441 Evert en Ave. 1452 Evert (idem) 1513 zoon Gerrit (Steven en Gijsbert †1553)	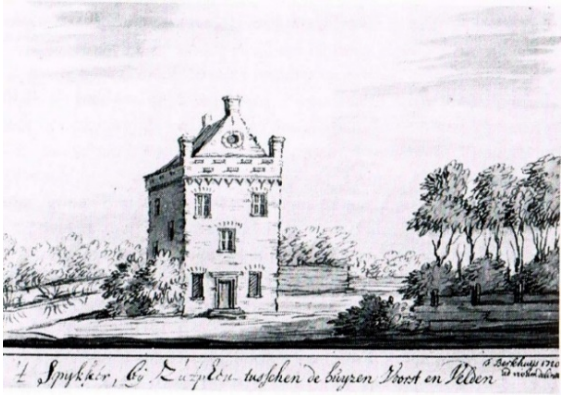 ca 1720 tek. door Jacobus Stellingwerf naar Frans Berkhuys	Gerard ter Voirst kreeg een leen van Hertog Willem I van Gelre
1518 - 1561 **Evert ter Voirst**		De Koemaat wordt voor 6 jaar "verset"
1561 - 1607 **Aleid van der Voorst** († 1607) gehuwd met **Dirck v. Keppel** (†1607) geboorte zoon Osewalt, hertrouwd met Gerrit Schimmelpenninck die in 1600 de leeneed vernieuwt	 Mogelijke leenakte 1556	Wikipedia: Derck van Keppel heer van Woolbeek 1540-1589
1609 - 1621 **Osewalt** († 1621) **van Keppel tot De Voorst,** gehuwd met Mechteld van der Capellen (†1610), 1599 geboorte zoon Derek v. Keppel	 Graafschap Zutphen 1619-1625, Abraham Goos	De Voorst staat op geen enkele kaart uit de eerste helft van de 17e eeuw (minder belangrijk dan 't Velde, den Dam en Boedelhof)

1621-1666 **Dirk van Keppel** (1599-1662) **heer van De Voorst**, gehuwd met **Theodora van Sallandt (**1615-1666) **Vrouwe tot Nijenhuis**, geboorte zoon Oswald. Theodora van Sallandt hertrouwt met Harmen Jan de Rode van Heeckeren tot Tongerloo **1657** Oswald wordt beleend met De Voorst.	 Tek. 1648-1671 Rijksmuseum, RP-T-1894-A-2859 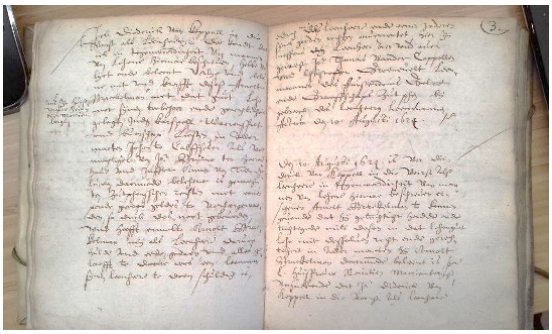 "Lheen Boek van den Huijse Voorst, van den 10 januari 1627 tot den 23 februarij 1675" GA 0436 Huis (De) Voorst	**1645** Dirk van Keppel koopt 't Velde **1662** (18 okt.) weduwe Theodora van Sallandt en tweede man verkopen 't Velde aan Hendrik Schimmelpenninck van der Oye, **1627 – 1675** Leenboek
1666 -1685 **Oswald van Keppel** (1630-1685) **heer van De Voorst,** gehuwd met Anna Geertruid van Lintelo 1637- 26 mei 1700), 1669/70 geboorte zoon Arnold Joost. 1672 geboorte Johan Rabo	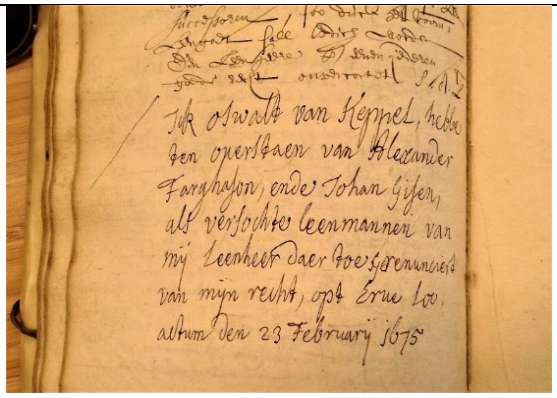 Detail Lheenboek	**1671** Osewolt wordt beleend met half Nuissinck (Altena) te Eefde Oswald maakt schulden en voert processen **1675 (23 febr.)** Oswald van Keppel doet afstand van zijn recht van leenheer op het Erve Loo

Fase 2	Classicistische aanleg De Voorst	
1685 -1718 **Arnold Joost van Keppel** (1669/70 -1718, 30 mei) 1685/86 onmondige belening met De Voorst 60.000 gulden van Willem III om schulden De Voorst te betalen 1692 mondige belening met De Voorst 1696/7 10 feb Titel 1e Graaf van Albemarle, 1st Baron Ashford, 1st Viscount Bury, 1700 5 juni Ridderorde van den Kouseband, 1700 18 okt De Voorst Hoge Heerlijkheid. Gehuwd (1701) met **Geertruid Johanna Quirina van der Duyn** (1674-1741) (1701 8 mrt codicil Willem III, bij zijn over-lijden) 1702 ontvangst (?) F200.000 en Lordship of Breevost 1702 geboorte zoon William Anne in Londen	 1700, portretten Geertruid Johanna Quirina van der Duyn en Arnold Joost van Keppel door Godfrey Kneller, National Portrait Gallery, Londen 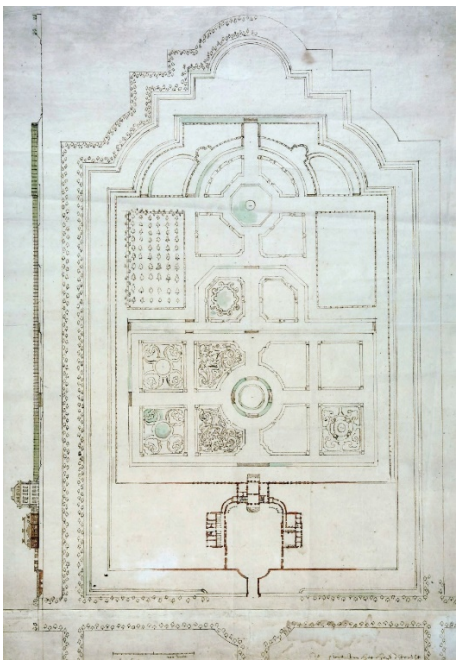 Bouwtekening met tuin z.n. (Jacob Roman), ongedateerd, ca 1695, Gelders Archief (GA) Ca. 1700 Daniel Marot	**1692** (16 jan.) Aankoop 't Velde (van Robbert van Heeckeren tot Enghuizen) voor woning moeder van Arnold Joost **1693** (24 juni) Toestemming v. Zutphen tot leggen van een brug **1694** 13 dec Aankoop 't Goed Baank, van Thomas Mes en Maria Alderkamp **1695-1697** Bouw huis De Voorst Aanleg tuin Aanleg lanenstelsel (alle naar ontwerp Jacob Roman, ontwerp onderdelen Daniel Marot) **1697** Verlegging Berkel **1701** Aankoop Den Dam (blijft bezit tot 1843) inclusief hoeve het Klaphek

	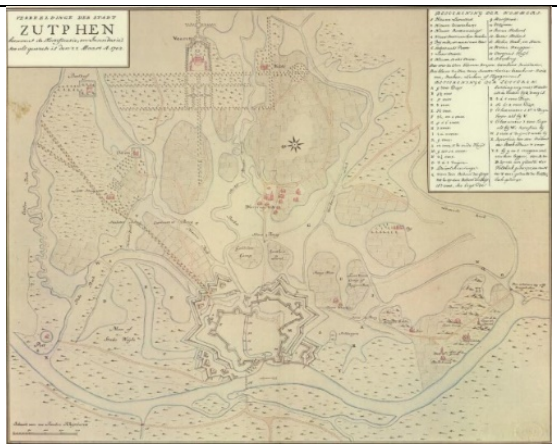 1702 kaart van fortificatie en inundatie Hattinga, Behmhever Erfgoedcentrum Zutphen 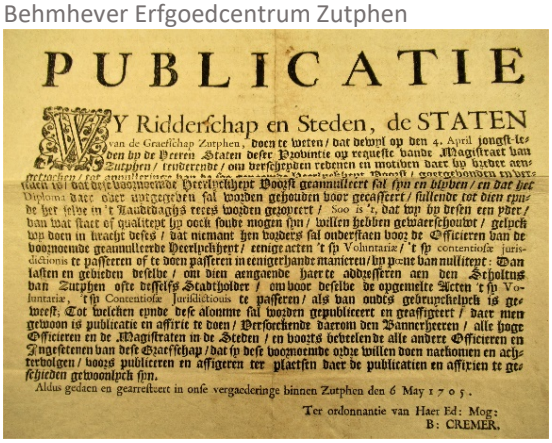 PUBLICATIE WY Ridderschap en Steden, de STATEN van de Graefschap Zutphen, doen te weten / dat dewyl op den 4. April jongst-leden by de Heeren Staten deser Provintie op requeste vande Magistraat van Zutphen / tendrende / om verscheyden redenen en motiven daer by vyver omstanden / ter annulleren hun de [illegible] Voorst / geerecommandeert wyers [illegible] dese voornoemde Heerlyckheyt Voorst geannulleert sal syn en blyven / en dat het Diploma daer oder uytgegeven sal worden gehouden voor gecasseert / sullende tot dien eynde de her selve en 't Landdagh's reces worden geexpiert / Soo is 't, dat wy by desen een yder / van wat stand of qualiteyt hy oock soude mogen syn / willen hebben gewaerschouwt / gelyck wy doen in kracht deses / dat niemant hen voyders sal ondersteken voor de Officieren van de voornoemde geannulleerde Heerlycheyt / eenige acten 't sy Voluntaria / 't sy contentiosa jurisdictionis te passeren of te doen passeren in eenigerhande maniere / by pene van nulliteyt: Dan laten en gebieden deselve / om dien aangaende haer te addresseren aen den Scholtus van Zutphen ofte desselfs Stadtholder / om voor deselve de opgemelte Acten 't sy Voluntaria, 't sy Contentiosa jurisdictionis te passeren / als van ouds gebruyckelyck is geweest; Tot welcken eynde dese alomme sal worden gepublicceert en geaffigeert / daer men gewoon is publicatie en affixie te doen / Versoeckende daerom den Bannerheeren / alle hoge Officieren en de Magistraten in de Steden / en voorts beveelende alle andere Officieren en Ingesetenen van deser Graefschap / dat sy dese voornoemde ordre willen doen nachomen en achtervolgen / voors publicceren en affigeren ter plaetsen daer de publicatien en affixien te geschieden gewoonlyck syn. Aldus gedaen en gearresteert in onse vergaederinge binnen Zutphen den 6 May 1705. Ter ordonnantie van Haer Ed: Mog: B: CREMER. GA 0436 Huis (De) Voorst, Bloknr 0205 stuk 1	**1702** Na overstroming in maart 1702 wordt kaart vervaardigd waarop De Voorst is getekend met lanen **1703** (24 april) Besluit tot weghalen van bruggen, verlaten en jurisdictie-palen. De waterleidingen van de fonteinen zijn toen ook verwoest. **1704** Heraanleg brug tussen De Voorst en Het Velde **1705** Publicatie Opheffing Hoge Heerlijkheid De Voorst
1718 - ca.1720 **Gertrude Quirina van der Duyn**		Weduwe van der Duyn beheert De Voorst vanuit 's Gravenhage
ca.1720 - 1745 **William Anne van Keppel** (1702- 1754) **heer van De Voorst**, gehuwd (1722) met **Lady Anne Lennox** (1703-1789) 15 kinderen 1724 geboorte zoon George William Anne verbleef in Engeland, beheerde De Voorst op afstand	 1743 Jan de Beijer, H. Spilman Sted. Museum Zutphen 0250-P 00235 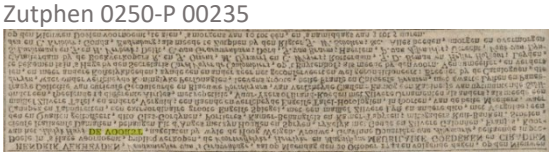 1744 aankondiging veiling interieurstukken, Delpher	**1721** Bezoekers aan De Voorst melden geen fonteinen (meer) te zien. **1744** Veiling van interieurstukken **1745** (15 juli) Verkoop Den Dam met boerderij (Molen)Blik aan Frederik Robbert Evert van der Capellen en vrouw Anna Margaretha Elisabeth van Lynden

		1745 (23 okt.) Verkoop van 't Velde aan Jan Adolph Hendrik Sigismund van Dorth, gehuwd met Jacoba Schimmelpenninck van der Oye
1754 -1757/59 **George van Keppel** (1724 -1772) **heer van De Voorst,** gehuwd (1770) met Anne Miller (1824-18?)	 Aankondiging veiling De Voorst, Leydse Courant 26 juli 1756, Delpher	**1756** (za. 11 sep.) Veiling De Voorst, rentmeesterswoning, 5 boerenerven en een katerstede, recht van verschrijving in de ridderschap van Zutphen **1759** definitieve verkoop
Fase 3	**Uitbreiding geometrisch lanenstelsel, rococo slingerpaadjes**	
1759 – 1788 Otto Frederik Graaf van Lynden (1716-1788) heer van Nederhemert en De Voorst, etc. gehuwd (1754) met Frederike Louise van der Does (1730-1811) 1773 ? adoptie petekind Otteline Frederique Louise van Reede (gravin van Lynden – Reede)	 Hottingerkaart 1778-1779, NA	
Otteline Frederique Louise van Lynden-Reede van Amerongen (1773-1799), gehuwd (1791) met **Willem Gustaaf Frederik Graaf Bentinck** (1762- 1835), heer van Rhoon, Pendrecht, Kniphausen, Varel zoon Willem Anton (-1813) 1792 geboorte dochter Antoinette Maria Charlotte B. (WGF Bentinck hertrouwt (1816) met	 W.G.F.Bentinck en O.F.L. van Lynden. Bron: RKD graaf Bentinck. tek. door Fransz Michelis, coll. Stadmuseum Oldenburg.	Otteline overlijdt (1799) vóór haar adoptiemoeder. Haar echtgenoot graaf Bentinck vlucht in 1795 naar Londen, in 1796 naar kasteel Varel, wordt in 1830 gevangen, ontkomt naar burcht in Oost-Friesland, krijgt amnestie in 1798 maar keert niet terug naar De Voorst. (zie: Biografisch Woordenboek van Nederland: 1780-1830)

Sara Margaretha Gerdes (geen adel, had hij al meer dan 5 kinderen mee)	 Kaart 1809 (deel) na inundatie, GA 0556-413	**1809** overstroming
1788 -1811 Vruchtgebruik Frederike Louise van der Does (erfgenaam achterneef **Johan Nicolaas Steven van Lynden van Blitterswijk** (1738-1798) **heer van De Voorst en Bemmel**, gehuwd (1764) met Anna Schrijver (1743-1768) verbleef voor de VOC als fiskaal aan Kaap de Goede Hoop)	 Blad De Voorst uit Maatboek der landerijen gelegen in de jurisdictie van Warnsveld, 1810, RAZ	**1810** vruchtgebruik Frederike Louise van der Does
Fase 4	**Transformaties in landschapsstijl, uitbreiding grondbezit**	
1811- 1832 **Antoinette Maria Charlotte gravin Bentinck** (1792 -1832) **Vrouwe van Voorst**, gehuwd (1813) met Johan Gijsbert Ludolph Adriaan Baron van Neukirchen (1783-1818) lid prov. Staten Gld, stierf op De Voorst. 1814 geboorte op De Voorst zoon Willem Gustaaf Frederik 1822 Antoinette opnieuw gehuwd (1822) met Jacob Hendrik van Rechteren van Appeltern (1787 -1845)	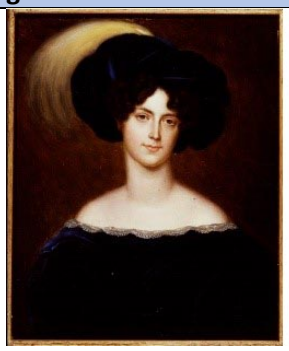 A.M.C. Bentinck en J.H. van Rechteren van Appeltern, www.collectievannederland.nl Grondbezit A.M.C. van Rechteren (HisGis)	**1821** aankoop de Boedelhof van Anthony Weinvelt, speculant. Boedelhof werd gesloopt behalve het bouwhuis, dat werd boerderij. **Vanaf ca. 1820** Omvorming delen van tuin en park in landschapsstijl

	 Detail kaart uit Atlas van Huguenin 1819-1829	
1832-1845 Jacob Hendrik van Rechteren van Appeltern (1787 -1845) opnieuw gehuwd (1835) met Geertruid Agnes de Vos van Steenwijk (1807-1845)	 IJskelder uit periode ca 1820-1845	**1843** Verkoop boerderij Klaphek aan Zutphense bankier Huibert Evekink (maakt buitenplaats van boerderij Klaphek) Bouw boerderij Boombosch (door H.G.J. Völcker later vervangen door nieuw gebouw)
Fase 5	**Afbraak- en bouwwerkzaamheden door speculant**	
1846 -1850 **G.B.F. Hesselink**	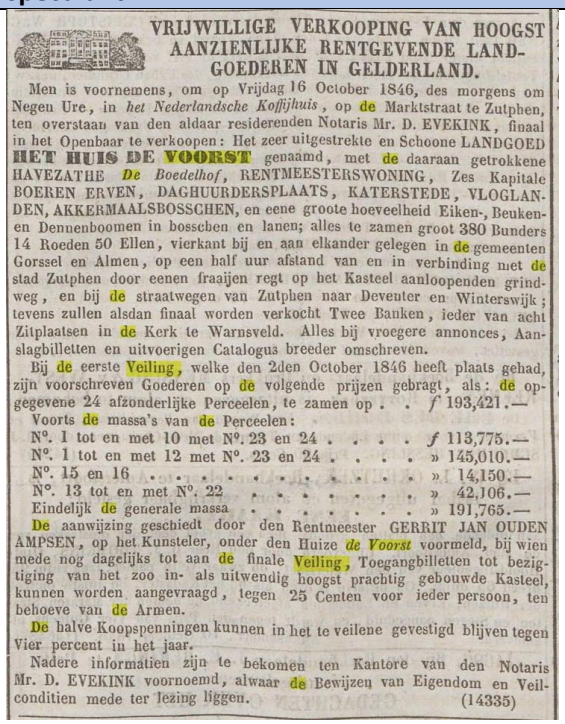 VRIJWILLIGE VERKOOPING VAN HOOGST AANZIENLIJKE RENTGEVENDE LAND-GOEDEREN IN GELDERLAND. Men is voornemens, om op Vrijdag 16 October 1846, des morgens om Negen Ure, in *het Nederlandsche Koffijhuis*, op de Marktstraat te Zutphen, ten overstaan van den aldaar residerenden Notaris Mr. D. EVEKINK, finaal in het Openbaar te verkoopen: Het zeer uitgestrekte en Schoone LANDGOED HET HUIS DE VOORST genaamd, met de daaraan getrokkene HAVEZATHE *De Boedelhof*, RENTMEESTERSWONING, Zes Kapitale BOEREN ERVEN, DAGHUURDERSPLAATS, KATERSTEDE, VLOGLANDEN, AKKERMAALSBOSSCHEN, en eene groote hoeveelheid Eiken-, Beuken- en Dennenboomen in bosschen en lanen; alles te zamen groot 380 Bunders 14 Roeden 50 Ellen, vierkant bij en aan elkander gelegen in de gemeenten Gorssel en Almen, op een half uur afstand van en in verbinding met de stad Zutphen door eenen fraaijen regt op het Kasteel aanloopenden grindweg, en bij de straatwegen van Zutphen naar Deventer en Winterswijk; tevens zullen alsdan finaal worden verkocht Twee Banken, ieder van acht Zitplaatsen in de Kerk te Warnsveld. Alles bij vroegere annonces, Aanslagbilletten en uitvoerigen Catalogus breeder omschreven. Bij de eerste Veiling, welke den 2den October 1846 heeft plaats gehad, zijn voorschreven Goederen op de volgende prijzen gebragt, als: de opgegevene 24 afzonderlijke Perceelen, te zamen op . . ƒ 193,421.— Voorts de massa's van de Perceelen: N°. 1 tot en met 10 met N°. 23 en 24 . . . . ƒ 113,775.— N°. 1 tot en met 12 met N°. 23 en 24 . . . . » 145,010.— N°. 15 en 16 . . . . . » 14,150.— N°. 13 tot en met N°. 22 . . . . . » 42,106.— Eindelijk de generale massa . . . . . » 191,765.— De aanwijzing geschiedt door den Rentmeester GERRIT JAN OUDEN AMPSEN, op het Kunsteler, onder den Huize *de Voorst* voormeld, bij wien mede nog dagelijks tot aan de finale Veiling, Toegangbilletten tot bezigtiging van het zoo in- als uitwendig hoogst prachtig gebouwde Kasteel, kunnen worden aangevraagd, tegen 25 Centen voor ieder persoon, ten behoeve van de Armen. De halve Koopspenningen kunnen in het te veilene gevestigd blijven tegen Vier percent in het jaar. Nadere informatien zijn te bekomen ten Kantore van den Notaris Mr. D. EVEKINK voornoemd, alwaar de Bewijzen van Eigendom en Veilconditien mede ter lezing liggen. (14335) 1846 13 okt Algemeen Handelsblad, veiling De Voorst in percelen. Bron: Delpher	**1846** (2 okt, 16 okt) Veiling landgoed De Voorst en alle aanbehoren (6, 380 bunder in 24 percelen) Aankoop door G.B.F. Hesselink uit Zutphen. Sloop zijgevels en interieur Bouw nieuw koetshuis in noordelijke zijtuin

Tussenfase	Beheer zonder ontwikkeling	
1850 - ca. 1852 **L.C.E. van Stuyvesant Kiere**	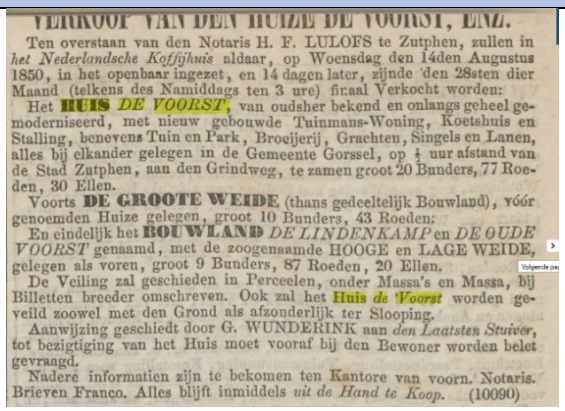 VERKOOP VAN DEN HUIZE DE VOORST, ENZ. Ten overstaan van den Notaris H. F. LULOFS te Zutphen, zullen in *het Nederlandsche Koffijhuis* aldaar, op Woensdag den 14den Augustus 1850, in het openbaar ingezet, en 14 dagen later, zijnde den 28sten dier Maand (telkens des Namiddags ten 3 ure) finaal Verkocht worden: Het **HUIS** *DE VOORST*, van oudsher bekend en onlangs geheel gemoderniseerd, met nieuw gebouwde Tuinmans-Woning, Koetshuis en Stalling, benevens Tuin en Park, Broeijerij, Grachten, Singels en Lanen, alles bij elkander gelegen in de Gemeente Gorssel, op ½ uur afstand van de Stad Zutphen, aan den Grindweg, te zamen groot 20 Bunders, 77 Roeden, 30 Ellen. Voorts **DE GROOTE WEIDE** (thans gedeeltelijk Bouwland), vóór genoemden Huize gelegen, groot 10 Bunders, 43 Roeden: En eindelijk het **BOUWLAND** *DE LINDENKAMP* en *DE OUDE VOORST* genaamd, met de zoogenaamde HOOGE en LAGE WEIDE, gelegen als voren, groot 9 Bunders, 87 Roeden, 20 Ellen. De Veiling zal geschieden in Perceelen, onder Massa's en Massa, bij Billetten breeder omschreven. Ook zal het Huis *de Voorst* worden geveild zoowel met den Grond als afzonderlijk ter Slooping. Aanwijzing geschiedt door G. WUNDERINK aan *den Laatsten Stuiver*, tot bezigtiging van het Huis moet vooraf bij den Bewoner worden belet gevraagd. Nadere informatien zijn te bekomen ten Kantore van voorn. Notaris. Brieven Franco. Alles blijft inmiddels *uit de Hand te Koop.* (10090) Advertentie veiling De Voorst. Delpher	**1850** Veiling De Voorst Aankoop door L.C.E. van Stuyvesant Kiere
Fase 6	**Beheer met nadruk op landbouw, vermindering bos**	
1852 1875 **Jhr Frans Xaverius J. van Nispen tot Pannerden** (1830-1899) landbouw-kundige, lid prov. Staten GLd.(1856), gehuwd (1852) met Jkvr Aleida Catharina Maria Ernestina van der Heyden (1816-1878)	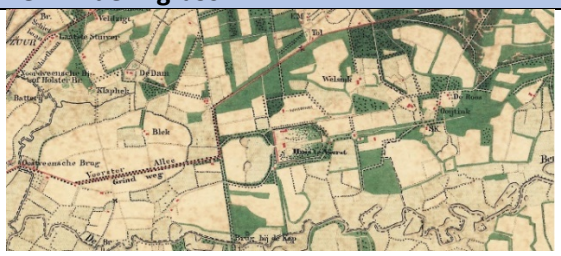	**1852** Aankoop door Jhr Frans Xaverius J. van Nispen tot Pannerden Vermindering oppervlakte bos
Fase 7	**Veel nieuwe gebouwen**	
1875 - 1908 Aankoop door **Hendrik Gerard Johan Völcker** (1840-1908), **heer van Soelen en den Aldenhaag**, gehuwd (1862) met **Leonore Anna barones van der Duyn** (1838-1904) 1866 geboorte zoon Eduard Constant Karel	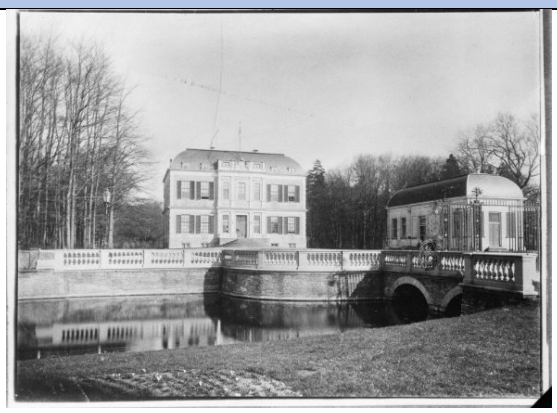 Het huis met oranjerie	**1875** Aankoop door Hendrik Gerard Johan Völcker **1899** plaatsing kopie toegangshek D. Marot; Bouw oranjerie; Bouw rentmeester-woning Jachtlust; Bouw (nieuwe) boerderij Boombosch en Altena; Bouw boerderij Berkeloord. Herplant bossen **1885-1911** kanalisering Berkel

Fase 8	**Renovatie in gemengde stijl**	
1908 -1943 **Eduard Constant Karel Völcker** (1866-1943) **heer van Soelen en den Aldenhaag,** gehuwd (1890) met **Susanna Catharina Octavia van Hardenbroek van Ammerstol** (1869-1892) 1891 geboorte zoon Hendrik Gerard Johan Völcker	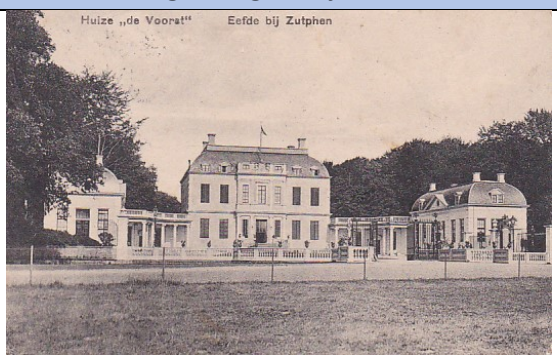 Het huis kort na herbouw Ontwerp hek door van Nieukerken Heringericht voorplein. Foto 1931 RCE Portierswoning Albemarle in 2019	**1908 -ca. 1912** Herbouw vleugels huis; Herstel interieur; Bouw hekken tussen voorplein en zijtuinen; Herinrichting voorplein; Bouw portierswoning Albemarle. Alle naar ontwerpen van architecten J.J. en M.A. van Nieukerken Bouw opslagschuur in tuin, vermoedelijk naar ontwerp van Van Nieukerken.

	 Rozentuin kort na aanleg. (Spec. col. WUR) Bloementuin kort na aanleg (Spec. col. WUR) Gazon met decoratieve elementen in landschapstuin, kort na aanleg.(Spec. col. WUR)	Aanleg rozentuin achter de noord-vleugel; Aanleg bloementuin achter de zuidvleugel met oranjerie; Geometrische aanleg gazon tuin aan oostkant huis. Alle naar ontwerpen van L.A. Springer **1912- ca 1920** Reorganisatie park naar planvorming L.A. Springer

	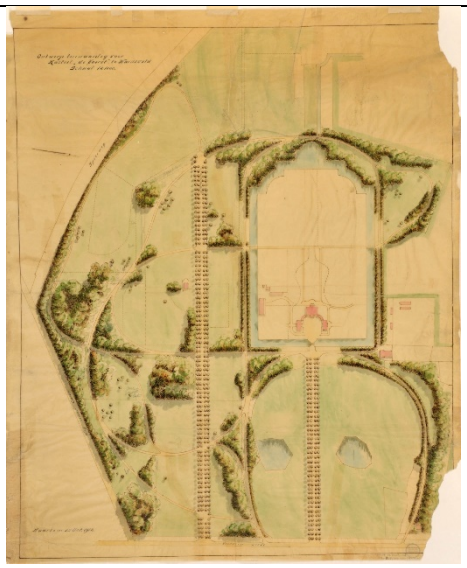 Ontwerp Springer 1912 (Spec. col. WUR) 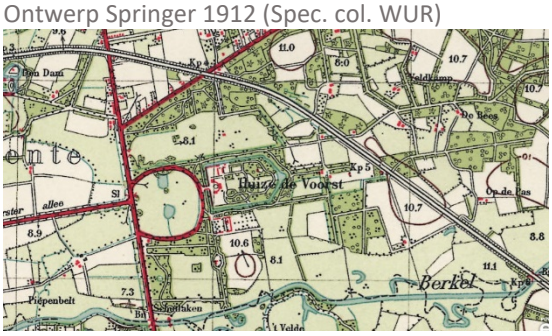 Resultaat werk Springer op topkaart 1933	
1943 - 1951 **Hendrik Gerard Johan Völcker** (1891-1951) **heer van Soelen en den Aldenhaag Oud en Nieuw Hinkelenoord,** gehuwd (1930) met **Cornélie Caroline van Asch van Wijck** (1900-1932) 1932 geboorte zoon Johan Adolph (Dolph)	 Het uitgebrande huis van De Voorst	**1943** Tijdens schilderwerk ontstaat brand Hendrik Völcker jr. wil De Voorst niet behouden en restaureren

Fase 9	Moderne veranderingen	
1951-1988 **Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij** (huurder en gebruiker) **Vrienden der Geldersche Kasteelen**	 Voormalige rozentuin in 1955 (Fotoarchief Heidemij) Nieuwe bosaanplant in tuin (zuidkant) in 1955 zicht op prieel (Fotoarchief Heidemij) Opnieuw ingericht voorplein (Fotoarchief Heidemij)	**1951** Aankoop door Pensioenfonds van de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij **1951-1987** Verjonging beplantingen, aanplant nieuw bosperceel tegen Lindenkamp **1951-1955** Bouw prieel in tuin **1958 - 1959** Verkoop aan Vr. der Geldersche Kasteelen; Restauratie huis, architect C.A. Baart de la Faille **1966-1968** Herstel lekkend dak en beschermen natuur-stenen gevels door Vr. Geldersche Kasteelen en huurder K.N. Heidemaatschappij, architect D. Wijma, **1974** Restauratie inrijhek en grachtmuren

1988 – heden **St. Het Geldersch Landschap & Kasteelen**	 De tuin achter het huis in 1989, RAZ 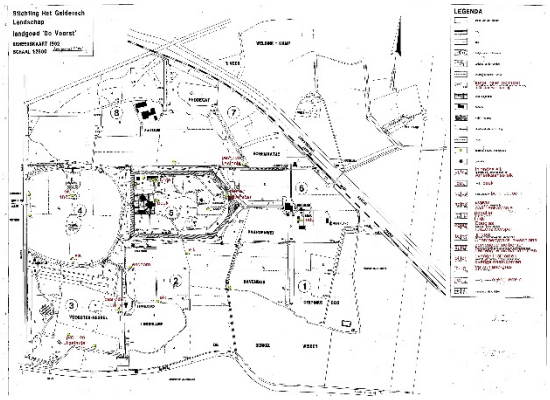 Beheerkaart 1992, Stichting Het Geldersch Landschap	**1988** Aankoop landgoed 105 ha door St. Het Geldersch Landschap Verjonging beplantingen Afbraak nieuwe Kunsteler met bijgebouwen